

Cikasti zvoncek

DRUŠTVO CIKA
Cesta v BONOVEC 1
1215 Medvode

Številka **26** december 2025

*Človek je nesrečen, ker ne ve,
da je srečen.*

(Fjodor Mihajlovič Dostojevski)

Cikasto govedo

Uvodnik.....	3
Predsednikov pozdrav.....	4
ZAPISNIK 23.rednega občnega zбора, 8. februarja 2025.....	6
Krave cikaste pasme, ki so v letu 2025 doživele 20 let.....	9
Izvirne reje kot ključni dejavnik ohranitve cikastega goveda v Sloveniji.....	11
Izzivi trajnostnega razvoja zavarovanih območij narave: poudarki 3. posveta v Bohinju.....	20
Ekološka kmetija Mohorič – cikorejci s srcem in z dušo.....	23
10. strokovna delavnica Rejskega Društva Cika.....	26
Cika na Gregorjevemu sejmu v Šentjerneju.....	27
Solčavski dnevi 2025: V objemu Logarske doline.....	28
Razstava govedi na 63. Mednarodnem kmetijsko-živilskem sejmu AGRA v Gornji Radgoni.....	29
66. Kravji bal v Bohinju.....	31
Ekskurzija Zduženja rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji po primorski, 26. 9. 2025.....	35
Iz Šole mladih rejcev do Montechiarja.....	39
Hlev prihodnosti in cike, ki ohranjajo krajino.....	41
Analiza zakola cikastega goveda v obdobju 2010–2024.....	42
Plemenski biki cikaste pasme za osemenjevanje v letu 2026.....	47
Stopnja SORODSTVA CIKASTIH bikov v osemenjevanju v letu 2025-26 s populacijo cikastih krav.....	51
Bolezen modrikastega jezika v Sloveniji.....	53
ODEON projekt: Okoljsko, ekonomsko in družbeno odgovorna živinoreja.....	57
Zveri, grožnja planšarski in pašniški kulturni dediščini slovenskega kmetijstva.....	61
BIODIVERZITETA, ohranjanje avtohtonih pasem domačih živali, NNON.....	64
Psihosocialna podpora – pogovor, ki reši marsikatero stisko.....	66
Oplemenjena jezersko-solčavska ovca.....	68
V slovo.....	70

CIKASTI ZVONČEK 26

ISSN 2463-8668

DECEMBER 2025

Glasilo izdalo:

Združenje rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji
Cesta v BONOVEC 1
1215 MEDVODE

Telefon: 01 361 1266

Faks: 01 361 3728

www.cikastogovedo.si

Urednik: Matjaž Hribar

Telefon: 031 378 786

E-pošta: matjaz.hribar@lj.kgzs.si

Naslovnica: Kot v pravljici (foto: Klemen Petek)

Fotografija zadnja notranja stran: Veliki Rogatec 1557 m (foto: Klemen Petek)

Fotografija zadnja stran: Cike na Menini planini (foto: Klemen Poljanšek)

Oblikovanje: Jure Knafelc

Tisk: Gra Pha Co d.o.o.

Naklada: 1000 izvodov

Pašna idila nad Mežico (foto: Jure Oderlap)

UVODNIK

Spoštovane rejke in rejci!

KGZS – Zavod Ljubljana
Matjaž Hribar,
strokovni vodja in tajnik
Rejskega Društva Cika

Rad bi ti, dragi bralec Cikastega zvončka, podal recept za zadovoljno, srečno in zdravo življenje. Recept sem odkril, ko sem se poleti vozil po svojih delovnih poteh. Po serpentinasti cesti, ki vodi na slovensko podeželje, kjer me okolica s prelepo naravo vedno znova očara. Skozi vse leto žari narava v svoji lepoti! Vsak letni čas je v različne barve odet: zelena spomladi, rumena poleti, rjava jeseni in bela pozimi. Pa kako diši! Pomladi po sveže zorani zemlji, poleti po dehtečih rožah in pokošeni travi, jeseni po zrelem sadju, moštu in vinu in pozimi po sveže zapadlem snegu. Spominja me na življenje. Tudi naše življenje je podobno letnim časom. Pomlad- mladost je vsa vihrava, cvetoča, neustavljiva, zelena in dišeča. Pomlad je polna načrtov in pričakovanj. Poletje- še vedno mladost, a zrelejša in pametnejša. Poletje diši drugače od pomladi. Poletje počasi zori, svetlo zelena barva dobiva temnejši odtenek. Zlata jesen je polna vonja po zrelosti. Jesen, tudi v življenju, je čas, ko oberemo plodove svojega dela. Zima- starost naravo in ljudi umiri. Posedemo k topli peči in se spominjamo lepih dni.

Pripeljem se v zeleno dolino in že od daleč opazim na široki njivi majhno, sključeno, črno postavo. Ko se počasi približam, vidim, da je drobna postava čila ženica z motiko v rokah, ki živahno okopava. Njena drobcena postava se je začrtala v sinje ozadje. Ob pogledu nanjo mi misli švignejo nazaj v otroštvo in obudijo spomin na mojo staro mamo. Lep spomin!

Ustavim avto in grem pozdravit živahno ženico. Vesela je in pogovor steče o zdravju, letini in o mladih, ki so odšli zdoma po svetu iskat srečo. Pove mi, da ima že več kot osemdeset let.

Opazujem njen prijazni obraz, v katerega je življenje zoralo globoke gube. Njene koščene, zgubane roke ves čas trdno držijo ročaj motike. Obraz in drža pa kljub gubam in desetletjem težkega življenja izžarevata posebno lepoto. Tudi pozna leta imajo svojo lepoto! Izraz njenega obraza, pogumna govorica, zdrava misel in bistro oko v sencu židane rute, vse to mi je všeč in zanimivo. To, da je že od ranega jutra do poznega poldneva na njivi, se ji ne zdi nič takega. Ob delu na polju, vrtu in senošetih je preživela vse svoje življenje. Ne sprašuje se, koliko znoj, časa in truda je pustila tu. Pri delu je še vedno urna kot mladenka. Poslovil sem se od živahne ženice z oblubo, da jo še obiščem.

Odkril sem recept za dolgo, srečno in zdravo življenje po katerem hrepeni človek. To je ta skrivnost! Delo in sreča? Sreča je krovni izraz za vse, kar je dobro. Pridaja leta vašemu življenju in življenje vašim letom. Zato je, da ostanemo mladi in srečni, potrebno upanje, strast, navdušenje do dela, stvari, ljudi in okolja. Srečno življenje je maraton in ne tek na kratke proge. Delo nas pomladi, okrepi in osreči. Spomnil sem se reka Alberta Einsteina:

Srečna družina (foto: Jure Oderlap)

Življenje je kot vožnja s kolesom. Da bi ohranil ravnotežje, se moraš premikati.

A z današnjim tempom življenja, nenehnim hitenjem z mobilom v roki ne vem, če mi bo uspelo osvojiti ta starodavni recept dolgosti zdravega, srečnega življenja. Tolažim se s slovenskim pregovorom: Mlada kri mirno ne stoji.

Žal se delež mladih kmetov stalno zmanjšuje. Povprečna starost slovenskega kmeta je okrog 65 let. Kar ni malo. Zakaj se mladi ljudje, tudi tisti s kmetij in podeželja, nočejo ukvarjati s kmetijstvom, je veliko vzrokov. Pa ne v nedelu. Mladi ljudje so danes izobraženi, delavni in podjetni in zakaj zapuščajo kmetije? Pravijo, da zaradi socialne varnosti in mačehovske politike do mladih v kmetijstvu. Pristojni na oblasti bi se morali zavedati, da brez kmeta ne bo pridelka in hrane. Žal.

Naj sklenem letošnji uvodnik z željo, ki velja tudi zame.

Ne pozabimo biti srečni!

Sprejmimo stvari, kakršne so, a jih poskušajmo obrniti na bolje, pozitivno zrimo v prihodnost, družimo in pomagamo si med seboj, ljubeče skrbimo za vse, kar imamo radi. Ves čas se učimo, tudi na napakah in ne komplicirajmo si življenja. Sledimo svojim ciljem in sanjam!

V novem letu 2026 nam vsem želim zdravja, veselja, lepo preživetega časa, strasti in veliko uspehov pri delu. SREČNO!

Predsednikov pozdrav

Anton Jamnik,
predsednik Združenja rejcev avtohtonega
cikastega goveda v Sloveniji

Počasi se izteka leto 2025, v katerem lahko potrdim, da smo uresničili večino zastavljenih ciljev z občnega zbora oziroma smo jih celo presegli. Žal nam ni bila omogočena izvedba razstave živali na sejmu Komenda, zaradi širjenja epidemije slinavke in parkljevke. Prav tako sledimo rejskemu programu, ki smo mu zavezani kot priznana rejska organizacija za našo edino avtohtono pasmo v Sloveniji: cikasto govedo.

Letošnje leto je bilo za Rejsko Društvo CIKA zelo delovno ter tudi uspešno. Poleg vseh obveznosti, smo bili prisotni na terenu z različnimi promocijami. V mesecu januarju smo začeli z nakupom repromateriala, kot so znamke, kuverte, kartuše, papir, mape in podobno. Izvedli smo tudi nakup kemičnih svinčnikov z logotipom društva, ki smo jih kasneje delno razdelili na občnem zboru, strokovni delavnici, strokovni ekskurziji ter ostalih prireditvah. Tradicionalno, 8. februarja smo uspešno izpeljali 23. občni zbor v Medvodah. Kulturni program v okviru občnega zbora so popestrili vaški godci iz Vitanj, kjer poje tudi naš član, gospod Anton Mavc. Posebna tema na občnem zboru je bila, kako izdelati biovarnostni načrt za svojo kmetijo ter na kaj je potrebno paziti pri pripravi omenjenega dokumenta. Predavateljica je bila Jasmina Slatnar iz KGZS – Zavoda Ljubljana. Udeleženci smo med drugim sprejeli tudi program dela za leto 2025. Na občnem zboru smo podelili nagrado in se zahvalili za sodelovanje Javni službi nalog genske banke. Janezu Mraku, mag. Stanislavu Bergantu in mag. Zoranu Klinkonu smo soglasno podelili naziv častnega člana. Vsi trije so bili del ekipe »dream team«, katera je postavila temelje za ponovno revitalizacijo in ohranitev ter nadaljnjo rejsko in strokovno delo pri cikastem govedu.

Med spomladanskim intenzivnim strokovnem delom na terenu, smo se prijavljali na razpise (državni razpis, razpis na občino Kamnik, Solčava, Bohinj, Vransko, Črna na Koroškem, Kozina Hrpelje, Kranjska Gora, Mislinja, Celje, Šmartno pri Litiji, Šmartno ob Paki, Šmarje pri Jelšah, Železniki, Laško, Črnomelj, Trebnje, Semič, Dravograd, Gorenja vas Poljane, Škofja Loka, Kranj, Zagorje, Šentjur ter razpis za županovo donacijo občine Bohinj) ter iskali donatorje za naše promocije in aktivnosti. Meseca marca smo bili prisotni s ciko rejca Roka Račečiča v Šentjurnju na Gregorjevem sejmu. V juniju smo organizirali 10. strokovno delavnico, ki smo jo izpeljali na Vranskem. V juliju smo nadaljevali s promocijo na Solčavskih dnevih, kjer smo predstavili odlični sir iz mleka krav cikastega goveda. Sir je doniral naš član Andrej Hvala. Kmetija Andreja Hvale leži v Podmelcu. Pozno spomladi in poleti se njegove krave pasejo na visokogorskih pašnikih. V avgustu smo sodelovali na razstavi govedu z dvema pitancema cikaste pasme, ki sta bila last rejca Viktorja Kužnika in Francija Rečnika na 63. mednarodnem kmetijsko-živilskem sejmu v Gornji Radgoni. V septembru smo v sodelovanju s TD Bohinj organizirali razstavo cikastega goveda na 66. Kravjem balu v Bohinjju, kjer so sodelovali tamkajšnji rejci cikastega goveda. Septembra smo izpeljali tudi strokovno ekskurzijo na

Počitek (foto: Jure Oderlap)

Primorsko, ki je bila zelo dobro obiskana in z odličnim vzdušjem.

Do konca leta se bo nadaljevalo izvajanje strokovnih nalog (licenciranje in odbira plemenskih bikov cikaste pasme za naravni pripust in osemenjevanje ter ocenjevanje prvesnic). V decembru pa dočakamo novo 26. številko revije Cikasti zvonček ter sejo vseh organov Rejskega Društva CIKA. Število aktivnih članov (redno plačilo članarine) narašča, trenutno je v društvu 496 članov. V oktobru smo tudi presegli magično mejo števila ženskih živali, ki so vpisane v rodovniško knjigo za cikasto govedo, to je 3000. Naj spomnim, v letu 2000 se jih je »našlo« nekaj deset živali in še te niso imele popolnega rodovnika. Tudi finančno stanje združenja je dobro in omogoča dobro delovanje društva v prihodnje. V letu 2025 sta se za vedno od nas poslovila Janez Kemperle, ki je bil tudi izvorni rejec cikastega goveda in Franc Likar, član upravnega odbora v tem mandatu.

Še vedno se vse aktivnosti združenja objavljajo na spletni strani cikastogovedo.si ter na facebooku v skupini Združenja rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji. Tudi naprej se bo objavljalo na omenjenih spletnih medijih, pomembne informacije pa tudi preko e-pošte in redne pošte. Leto 2025 je pomembno tudi iz vidika

priprav na volitve v društvu, kjer bodo voljeni novi člani v organe društva. Prve informacije ste že prejeli po redni pošti, skupaj z možnostjo za prijavo h kandidaturi v organe društva.

Vesel sem, da smo tudi v letošnjem letu uspeli veliko narediti in s tem doprinesti k razvoju in rasti cikastega goveda, kakor tudi same kmetije. Še vedno se bomo naprej trudili za ohranjanje različnih linij bikov v populaciji cikastega goveda in s tem preprečevali parjenje v sorodu, nadaljevali z izdajo revije Cikastega zvončka, srečevali se bomo na letnih občnih zborih, razstavah, delavnicah, sejmih ter drugih dogodkih, kjer ste lepo povabljeni da še bolj aktivno sodelujete pri dejavnostih, ki kažejo skupno delo društva družbi. Fotografije svojih živali lahko med letom pošljete strokovnemu tajniku Matjažu Hribarju in bodo objavljene v prihodnjih številkah revije. Posebna zahvala tudi z moje strani vsem avtorjem prispevkov v letošnjem Cikastem zvončku!

Želim Vam vesele božične praznike ter v letu 2026 obilo zdravja, sreče, zadovoljstva in veselja pri vas in vaših domačih. Vse dobro in se vidimo na 24. občnem zboru, 8. 2. 2026 v Medvodah.

dezikim derm

Sreča v dobrih rokah.

- Dokazano koži prijazen in dermatološko testiran.
- Zanesljiv in učinkovit skladno z evropskimi EN standardi.
- Dezikim derm V1 je **popolni virucid**, saj uniči tudi najtrdozratnejše viruse.
- Najzahtevnejši uporabniki v zdravstvu uporabljajo Dezikim derm.

ZAPISNIK

23. občnega zbora Združenja rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji, ki je bil v soboto, 8. februarja ob 10.00 uri, v Kulturnem domu v Medvodah.

Občni zbor vedno poka po šivih (foto: Matjaž Hribar)

Delavno predsedstvo (foto: Matjaž Hribar)

Pozdrav predsednika Antona Jamnika (foto: Matjaž Hribar)

Predsednik združenja Anton Jamnik je po pozdravu navzočih članic in članov združenja, povabljenih gostov in vseh ostalih prisotnih, predlagal delovno predsedstvo v sestavi:

- predsednik zbora: **Žiga Kršinar**
- člana delovnega predsedstva: **Dominik Čevka** in **Borut Bračič**
- zapisničarica: **Marija Kožar**
- članici verifikacijske komisije: **Sonja Cencelj** in **Dominik Pečovnik**
- overitelj zapisa: **Franci Lesjak** in **Milan Hribar**

Člani so se s predlaganim predsedstvom strinjali.

Delovni predsednik se je zahvalil za zaupanje in predlagal

DNEVNI RED:

1. Predsednikov pozdrav ter imenovanje in izvolitev organov občnega zbora

2. Kulturni program – Ljudski pevci Vitanje
3. Pozdrav gostov
4. Poročilo predsednika, blagajnika, strokovnega tajnika, nadzornega odbora in častnega razsodišča za leto 2024
5. Poročilo verifikacijske komisije
6. Razprava o poročilih in glasovanje
7. Predavanje: Pomoč pri izdelavi BIOVARNOSTNEGA NAČRTA na podlagi pravilnika o biovarnosti ter izvajanju biovarnostnih ukrepov iz uredbe EU o prenosljivih boleznih živali - **Jasmina Slatnar, KGZS - Zavod Ljubljana**
8. Program dela Rejskega Društva CIKA za leto 2025, razprava in potrditev
9. Podelitev nagrad
10. Razno

Prisotni člani so se s predlaganim dnevnim redom strinjali in ga sprejeli.

K tč. 2 Kulturni program – Ljudski pevci Vitanje

Kot je že tradicija, je občni zbor združenja potekal na Prešernov dan, slovenski kulturni praznik. Najprej se je predvajala Zdravljica, državna himna. Sledil ji je kratek kulturni program. V goste so tokrat prišli Ljudski pevci Vitanje, ki so zapeli ljudske pesmi, tudi ob spremljavi harmonike.

K tč. 3 Pozdrav gostov

Delovni predsednik je povabil najprej goste k besedi:

dr. Danijela Bojkovski - Biotehniška fakulteta v Ljubljani - genska banka

Njeno delo je ohranjanje avtohtonih pasem in spremljanje vseh pasem v Sloveniji. Veliko so spoznali lani na

skupni ekskurziji in si želijo sodelovanja še naprej, teže rejcev pa so tudi njihove. Za ohranjanje pasme se vedno lahko rejci obrnejo na njih, preko strokovnega tajnika ali predsednika. Upa na lepo sodelovanje še naprej.

dr. Mojca Simčič – Biotehniška fakulteta v Ljubljani

Veseli jo, da se je toliko rejcev zbralo na občnem zboru. Z delom je pričela »na cikah«, pomaga dr. Danijeli Bojkovski, je strokovna vodja pri drobnici in skrbi za vse pasme drobnice v Sloveniji. Še zmeraj pa ni pozabila na cike.

Igor Stanonik - Kmetijsko gozdarski zavod Kranj

Poudaril je pomen cike in drobnice pri reševanju zaraščanja. Upa, da bodo mladi vztrajali pri tem.

Tomaž Perpar – Kmetijski inštitut Slovenije

Društvo je bilo ustanovljeno v letu 1905, cika je cvetela in je imela zelo pomembno vlogo. Kasnejši dogodki so pripeljali do tega, da je cika skoraj izumrla. Leta 1991 je bilo vsega skupaj 18 prvih osemenitev s cikasto pasmo, bili so to križanci moderne pasme z željo pridelati več. Na račun rejcev in z ustanovitvijo društva se je cika pobrala in je v vzponu in ni bojzani, da bi izginila.

Mateja Verbič – Kmetijsko gozdarski zavod Novo Mesto

V imenu zavoda in Društva rejcev krškopoljcev je vse prav lepo pozdravila in zaželela prijetno druženje in uspešen občni zbor.

Dominik Pečovnik – Kmetijsko gozdarski zavod Celje

Po njegovem mnenju je cika najpomembnejša kulturna dediščina v Sloveniji. Kot je že pred njim **Tomaž Perpar** povedal, da je cika bila skoraj izgubljena, je zdaj na mladih, da se ciko ohrani v čim večjem številu.

Borut Črnigoj – Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica

Prisotne je lepo pozdravil in čestital za uspešno delo in vztrajnost, zaželel jim je uspešno delo še naprej.

Petra Benedik -Kmetijsko gozdarski zavod Ljubljana

Zaželela je društvu uspešno delo, zagnanih rejcev in veliko število udeležencev na občnem zboru tudi v prihodnje.

K tč. 4 Poročilo predsednika, blagajničarke, tajnika in NO

Predsednik **Anton Jamnik** je podal poročilo o delu društva v preteklem letu. Blagajničarka **Marija Kožar** je prebrala finančno poročilo za leto 2024.

Strokovni tajnik **Matjaž Hribar** je predstavil poročilo o strokovnem delu v letu 2024 in podal obrazložitev k finančnemu poročilu - plačilo za bika. Bik je bil zelo zanimiv, a se je izkazalo, da je bolan in so ga zdravili, ker so ga želeli pripeljati na Presko.

Zaradi odsotnosti članov Nadzornega odbora, je njihovo poročilo prebral delovni predsednik.

Vsa poročila so priloga k zapisniku.

K tč. 5 Poročilo verifikacijske komisije

Poročilo je podal **Dominik Pečovnik**. Na občnem zboru je bilo prisotnih 160, po odštetju gostov je prisotnih 150 članic in članov združenja. Lista prisotnosti je priloga k zapisniku.

K tč. 6 Razprava na poročila in glasovanje

Na poročila ni bilo pripomb, prav tako ni bilo vprašanj in razprave, člani sprejmejo

SKLEP 1: Potrjena so bila poročila predsednika, blagajničarke, strokovnega tajnika in nadzornega odbora za leto 2024.

K tč. 7 Predavanje: Jasmina Slatnar KGZ Ljubljana, BIOVARNOST

V teku so kampanje glede izdelave biovarnostnega načrta. V decembru se je pravilnik za izdelavo biovarnostnega načrta spremenil, razen za prašiče in perutnino in se je rok podaljšal do konca marca. Namen predavanja je pomen biovarnosti.

V začetku januarja je prišla vest o slinavki in parkljevki. Bolezen naj sicer ne bi napredovala, a na območju pojava bolezni je nastala ogromna gospodarska škoda. Čaka se še na potrditev bolezni modrega jezika. Vsi imetniki živali so odgovorni za svoje živali. Zmanjšati je treba tveganje. Bolezen privede do zmanjšanja prireje, gospodarske škode, prenaša pa se lahko tudi na ljudi.

Ukrepi na kmetiji, ki preprečujejo širjenje na kmetiji in navzven: omejitev dostopa in bariere, omejitev glede nakupa, karantena, zdravi plemenjaki, ki se jih ne posoja, prevozi, čim manj vstopnih točk, čiščenje, razkuževanje, dobre in delujoče pašne ograje. Divje živali ne smejo imeti dostopa, kakovostna hrana in nastilj, neoporečna voda, paziti na nedostopnost ptic, insektov in glodavcev. Imeti je potrebno prostor za kadavre do odvoza higienika, čiščenje in razkuževanje.

Predavateljica Jasmina Slatnar (foto: Matjaž Hribar)

Pripombe rejcev so bile, da razne institucije pošiljajo ljudi, ki vdirajo v hleve, psi in njihovi lastniki lahko hodijo po kmetijskih parcelah, večina psov je od lovcev. Vprašanje tudi glede vode, ko kmet vodo pelje za govedo, ogromno pa jelenjadi, ki to vodo pijejo. To je treba urediti. Država nalaga še več ukrepov kmetom, slovenskim kmetom bi morali omogočiti, da bi bili lastniki svoje zemlje.

V Sloveniji privatna lastnina ni privatna. Imamo bioterorizem, pred katerim se je potrebno zaščititi.

K tč. 8. Program dela Rejskega društva CIKA za leto 2025, razprava in potrditev

Program dela sta za letošnje leto predstavila **Anton Jamnik** in **Matjaž Hribar** in je priloga zapisniku.

Matjaž Hribar je predlagal, da bi aprila lahko dali kot promocijo našega društva 5 do 8 živali v Komendo. Upa, da bodo iz okolice Kamnika in Medvod rejci sodelovali.

Državna razstava bi lahko bila prihodnje leto aprila 2026.

Predlagal je tudi, da v letošnjem letu članarine ne bi plačali tisti, ki so dali bika v osemenjevalni center in upa, da bi dobili tudi neko nadomestilo za bika.

S predlogom strokovnega tajnika se strinjajo in soglasno sprejmejo

SKLEP 2: Članarine za leto 2025 ne plačajo člani, ki bodo dali bika v osemenjevalni center.

Zbor je soglasno potrdil program dela za leto 2025.

K tč. 9 Podelitev nagrad

Nagrade v obliki zvoncev na pasu so prejeli lastniki živali za živali stare **20 let in najvišjo mlečnost** v letu 2024.

20 let so dosegle krave:

Cinja: rejec **Damjan Jeglič**, Ljubljana

Murka: rejec **Bernarda Hribar**, Bohinj

Pirha: **Jože Kaker**, Luče ob Savinji

Najvišja mlečnost pa krava **Luna**, roj. 22. 2. 2017, rejec **Klemen Glušič**, Mozirje

(začetek kontrole mlečnosti od tretje laktacije):

3 / 5324 / 230,0 / 4,32 / 204,7 / 3,84

4 / 6876 / 299,1 / 4,35 / 256,3 / 3,73

5 / 5350 / 234,2 / 4,38 / 200,2 / 3,74

Priznanje javni službi nalog genske banke v živinoreji (Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, oddelek za Zootehniko)

Mag. Danijela Bojkovski, dr. Metka Simšič, dr. Metka Žan, Tina Flisar ...

UO je predlagal zaslužene člane Rejskega Društva CIKA, da se jim podeli status častnega člana. Strokovni tajnik Matjaž Hribar je obrazložil, da so bili del ekipe »dream team«, katera je postavila temelje za ponovno revitalizacijo in ohranitev ter nadaljnjo rejsko in strokovno delo pri cikastem govedu.

Vaški godci iz Vitanj (foto: Matjaž Hribar)

Častni člani:

JANEZ MRAK

Mag. STANISLAV BERGANT

Mag. ZORAN KLINKON

S predlogom so se vsi prisotni strinjali.

Stanislav Bergant se je zahvalil za priznanje in je bil mnenja, da je društvo eno redkih, ki povečuje članstvo. Izkoristil je priložnost in omenil zveri in divjad. Sprejeta je bila direktiva v EU, v Sloveniji je nujno sprejeti predpise na nivoju EU. Prosil je za udeležitev javnih razprav in zahteve, če ni v načrtih zadostnega odstrela šakalov, da se to uredi.

Žiga Kršinar je poslal vprašanje Živalskemu vrtu Ljubljana, kam gre 20 volkov, ki jih tam načrtno parijo. Za dva, ki gresta v Nemčijo je dobil odgovor, za 18 pa odgovora ni dobil.

K tč. 10 Razno

Pod točko razno je **Matjaž Hribar** pojasnil nabavo promocijskega materiala in porabo le tega. Društvo, ki kandidira na razpise občin in na državni razpis Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Ljubljana, mora imeti račune, ki jih predloži in na podlagi teh računov so sredstva odobrena.

Predsednik **Anton Jamnik** je še enkrat opozoril na sejem in povabil na razstavo. Omenil je volitve, ki bodo v prihodnjem letu. V veliki meri je odločen, da mandata ne bo podaljšal. V jeseni bodo stekle priprave na volitve v prihodnjem letu.

Občni zbor je z delom zaključil ob 12.30 uri.

Priloge zapisniku:

- Vabilo
- Seznam prisotnih članov
- Poročilo predsednika, strokovnega tajnika, blagajničarke in nadzornega odbora
- Program dela za leto 2025

Zapisała:
Marija Kožar

Predsednik:
Anton Jamnik

Overitelj zapisnika:
Franci Lesjak

Overitelj zapisnika:
Milan Hribar

Krave cikaste pasme, ki so v letu 2025 doživele 20 let

KGZS – Zavod Ljubljana
Matjaž Hribar,
strokovni vodja in tajnik
Rejskega Društva Cika

Dolgoživost krav ima pomemben **ekološki vidik** in neposreden **vpliv na podnebne spremembe**. Dolgoživost pomeni, da krava ostane produktivna več let (običajno 5–10 let ali več), kar zmanjšuje potrebo po nenehni vzreji novih nadomestnih živali, zato je skupni ogljični odtis na proizvod nižji. **Pomembno je razmerje med dolgoživostjo in trajnostno produktivnostjo**. Cikasta pasma govedi je naravno prilagojena gorsko-hribovskim območjem, skromni krmi in paši, zato ima močan ekološki potencial. Da je še posebej primerna za ekološko rejo in ima posledično pozitiven vpliv na ogljični odtis, vpliva njena naravna dolgoživost (manj nadomestnih živali), je skromna in odporna z malo boleznimi ter nizko pojavnostjo presnovnih motenj, ima dobro plodnost in enostavne telitve, primerna je za pašo, posledično ohranja biodiverzitetu in krajino (preprečevanje zaraščanja gorskih območij, ohranjanje krajinske pestrosti in ohranjanje travniških habitatov), z manjšo telesno maso in z dobro izraženimi avtohtonimi lastnostmi je dobro gibljiva na težjih terenih, zato je prilagojena tudi ekstremnim pogojem.

V letošnjem letu je doživelo 20 let življenja šest krav. Pri takšnem dosežku je pomemben tudi način reje oziroma reja, ki zagotavlja zdravje, udobje, primerno prehrano in naravno obnašanje živali. Predstavili bomo tri živali, katerih rejci so aktivni člani našega društva.

Naša Jagoda SI 83025107

Rojena 11. 4. 2005

Jagoda SI 8302510 (foto: Anton Jamnik)

Krava Jagoda je bila povržena na kmetiji Marka Trobevška, Okroglo, Stahovica. V svojem življenju je bila še na kmetiji Gregorja Žagarja, prav tako Okroglo, Stahovica. Že kot telička se je pasla na pašnikih Velike planine. Zadnja planinska paša na veliki planini je bila v letu 2021, ko je tistega leta prišla tudi k nam na kmetijo Jamnik. V svoji življenjski dobi je na svet spravila 15 telet, od tega 9 teličk ter 6 bikcev. Krava Jagoda je bila zelo mirna krava, ki je bila zelo materinska do svojih telet. Imela je veliko mleka, zato so bila teleta kar lepo rejena. Jagoda ni bila vodnica v čredi, se je pa lepo vpeljala v čredo, tako da ni bilo nikoli težav z njo pri pregonu med pašniki in privezovanju v hlevu. Ker pa leta naredijo svoje tudi na kondiciji, vimenu ter nogah, smo bili primorani Jagodo dati v zakol. V lepem spominu nam bo ostala zaradi svojega karakterja ter lepih avtohtonih lastnosti.

Anton Jamnik, Obrije 9, 1000 Ljubljana

Naši Srna SI 92859715 in Rajsa SI 42889793

Srna SI 92859715 (foto: Valentina Brlec)

Rajsa SI 42889793 (foto: Mihael Brlec)

Krava Srna je bila rojena 1. 3. 2004 (oče Slap 155255). Rojena je bila na naši kmetiji. Vseskozi je izkazovala pozitivno energijo, tako do svoje črede, kakor tudi do nas. Izžarevala je zdravje in tako pri nas dočakala 20 let starosti. Predstavljena je bila tudi na več razstavah. Zvonec je prejela leta 2006 na planini Lipovec, v okviru četrte strokovne delavnice in zasedla prvo mesto v skupini prvesnic. Leta 2012 pa je na 2. državni razstavi za cikaste

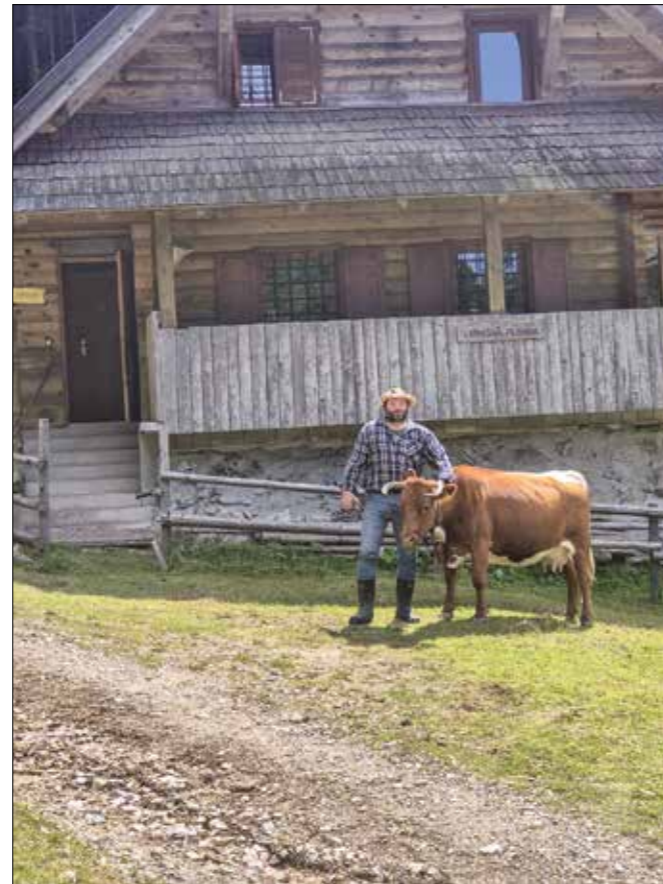
to govedo v Komendi, v skupini starejših krav, dosegla 2. mesto. Skotila je 15 teličkov.

Rajsja je bila rojena 19. 5. 2004, (očetu Col 151263), prav tako na naši kmetiji. Bila je potomka krave Rinke SI 62457000, ki je tudi dočakala 20 let. Rajsja je bila najbolj živahna na paši. Ko je preminila njena mati, je v čredi kmalu prevzela vodilno mesto. Bila je odlična vodnica, tako mlajšim telicam, kakor tudi starejšim kravam. Skotila je 13 teličkov.

Mihael Brlec, Zgornje Palovče 3, 1241 Kamnik

Navihan fantič (foto: Klemen Petek)

Franci Podobnik na Lipniški planini (foto: Ana Gaber)

Agrodirekt

spletna trgovina

- kmetijska oprema
- pašna oprema
- veterinarska oprema
- zaščitna oblačila in oprema
- konjeniška oprema
- mesarska oprema

www.agrodirekt.si

tel.: 051 373 777

info@agrodirekt.si

Izvirne reje kot ključni dejavnik ohranitve cikastega goveda v Sloveniji

dr. Metka Žan,
Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta
Oddelek za zootehniko

Cikasto govedo je edina ohranjena slovenska avtohtona pasma govedi, nekoč cenjena zaradi odlične mlečnosti in simbol slovenske živinoreje. Razširjena je bila na območjih z malo obdelovalne zemlje v dolini ter v razgibanem planinsko-gorskem svetu. Še posebej prepoznavna je bila v Bohinju, ki velja za izvorno območje cikastega oziroma bohinjkega goveda, kot so pasmo pogosto imenovali. Krave so bile znane kot dobre mlekarice, zato je bila pasma tesno vpeta tudi v sistem planšarstva.

V drugi polovici šestdesetih let prejšnjega stoletja se je najprej začelo z omejitvami, kasneje pa s prepovedjo reje cikastega goveda. To je imelo za posledico, da je bila pasma naslednjih, skoraj 40 let, brez usmerjenega rejskega in strokovnega dela. Rejci so se sicer zavedali prednosti cike, še posebej v planinskem svetu, kjer je bila najbolj razširjena in je številnim rejcam predstavljala edini vir dohodka. A rejci so morali upoštevati ukrepe o prepovedi reje, saj so bili le-ti tudi uradno potrjeni. K sreči so bili redki posamezniki, ki so kljub močnim pritiskom, na skrivaj vztrajali z rejo cikastega goveda. Samo njim velja zasluga, da se je cikasto govedo ohranilo do danes.

V letih po osamosvojitvi Slovenije je pasma prišla na kritično točko obstoja in cika v izvornem tipu je skoraj izumrla. Peščica živali se je ohranila v rejah, ki so bile odmaknjene od osemenjevanja in v katerih so rejci vztrajali pri takrat nelegalnem pripustu. V tem času so se tudi posamezni strokovnjaki že začeli zavedati kritične stopnje ogroženosti pasme. V okviru strokovnih nalog na področju ohranjanja slovenskih avtohtonih pasem domačih živali so bili na prelomu tisočletja, znotraj programa Varstva biotske raznovrstnosti v živinoreji, ki ga izvaja Javna služba nalog genske banke v živinoreji na Oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, narejeni prvi koraki za ohranjanje cikastega goveda. Leta 2002 je bil sprejet Zakon o živinoreji in ohranjanje slovenskih avtohtonih pasem domačih živali je dobilo pravno podlago.

Začetek strokovnega selekcijskega dela pri ohranjanju cike je v praksi začela izvajati Strokovna komisija za cikasto govedo, ki je bila ustanovljena v prvem letu delovanja Društva za ohranjanje cikastega goveda v Sloveniji. Člani prve Strokovne komisije za cikasto govedo so bili Rafko Rokavec, Marjan Zupančič ter dr. Metka Žan in iskali so ostanke pasme po celotni Sloveniji. Leta 2002 je bilo evidentiranih 312 krav pri 167 rejcih. Najdene živali so bile zelo raznolike po zunanjem videzu, zato so živali razdelili v tri tipe (cikasti, delni cikasti in pingavski). V cikastem, ki je edini predstavljal izvorni tip pasme, je bilo najdenih najmanj živali. **SAMO v 16 rejah** se je ohranil prvobitni tip pasme in te smo poimenovali **IZVIRNE REJE**. Krave v izrazito avtohtonem tipu smo odbrali za bikovske matere, od tega smo enajstim kravam podelili status elitne bikovske matere. Prvi pregled populacije nam je dal osnovo za pripravo prvega rejskega programa za cikasto govedo, ki je bil potrjen in sprejet leta 2004.

V izvornih rejah se je ohranil pomemben del slovenske naravne in kulturne dediščine - cikasto govedo. Brez vztrajanja rejcev v reji prepovedane pasme skoraj štiri desetletja, bi bila danes osiromašena pasemska in genska raznovrstnost slovenskih avtohtonih pasem domačih živali. Leta 2005 smo izvorne reje nagradili s priznanjem, ki smo jim ga podelili na rednem letnem občnem zboru, ki je potekal v Gornjem Gradu. Priznanja je podelil predstavnik Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Po dvajsetih letih se izvornih rej ponovno javno spominjamo in rejcem izrekamo hvaležnost za njihovo neprecenljivo vlogo pri ohranitvi cikastega goveda.

V nadaljevanju so predstavljene izvorne reje cikastega goveda z območja Gorenjske.

Izvirne reje z območja Gorenjske

1. Kmetija **BAJDER**
Koprivnik v Bohinju 63
Bohinjska Bistrica

*Preglednica 1: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
MAVRA SI 1292105 BM E	15. 6. 1990	29. 12. 2009

Nosilca ohranjanja cikastega goveda: Jakob in Anica Korošec

Po njuni smrti so prenehali z rejo govedi.

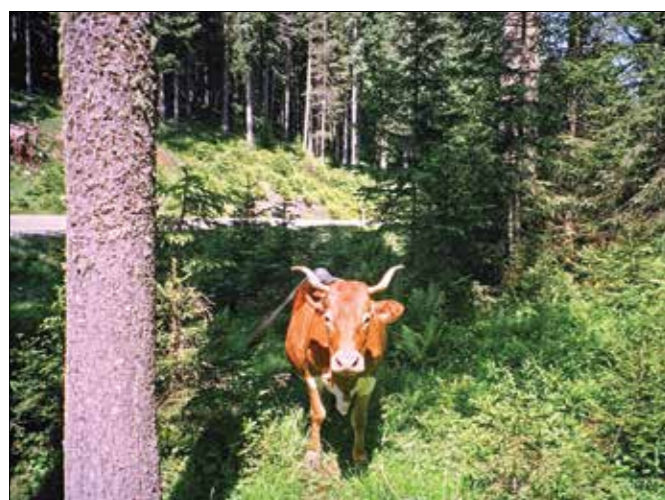
Zadnja krava cikaste pasme je bila izločena 1. 3. 2010.

Vas Koprivnik se nahaja pod vznožjem Pokljuke, ki velja za eno najlepših gozdnih planot na Slovenskem. V bližini farne cerkve se je nahajala Bajdrova domačija, ena izmed osmih izvornih rej cikastega goveda v Bohinju. Gospodar kmetije, Jakob Korošec, po domače Bajdrov Jaka, se je rodil leta 1929 v vasi Koprivnik v Bohinju. Z očetom je planšaril na poključki planini Goreljek. Na njihovi kmetiji so vedno redili cikasto govedo, z obveznim osemenjevanjem pa so pasmo skoraj izgubili in ostalo jim je le nekaj živali v cikastem tipu. Namolzeno mleko so oddajali v mlekarno, ki je kasneje propadla in posledice so se čutile po celotnem bohinjškem območju. Slabšanje razmer in zaostreni pogoji kmetovanja so jih prisilili, da so se usmerili v rejo dojlj. Na njihovi kmetiji smo leta 2002 našli kravo Mavro, eno lepših še ohranjenih.

njenih bohinjskih cikastih krav in ponos njihove kmetije. Ker je odlično izražala lastnosti avtohtonega tipa, smo ji v okviru Strokovne komisije za cikasto govedo podelili status elitne bikovske matere in vzdevek »kraljica pokljuške planote«. Na prvi državni razstavi v Cerknem leta 2005 je osvojila tretje mesto v skupini starejših krav v cikastem tipu. Prav Mavra nas je povezala v prizadevanjih za ponovno oživiljanje cike v Bohinju in širše. Leta 2007 se je poslovila žena Anica, tri leta kasneje pa je k večnemu počitku v domačo zemljo legel tudi gospodar Jaka.

Korošec Jakob in Anica

Elitna bikovska mati Mavra SI 1292105

Metka Žan pripenja zvonec kravi Mavri SI 1292105 na državni razstavi v Cerknem leta 2005

2. Kmetija MLAKAR

Bohinjska Češnjica 19
Srednja vas v Bohinju

*Preglednica 2: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
DETOVA SI 2044279 BM E	15. 11. 1988	16. 6. 2007

Nosilci ohranjanja cikastega goveda: Ivana, Cilka in Niko Mlakar

Kmetija nadaljuje z rejo cikaste pasme, prevzemnik kmetije je Rajko Mlakar.

Trenutno redijo štiri krave cikaste pasme.

Mlakarjeva domačija se nahaja v vasi Češnjice v Zgornji Bohinjski dolini. Njihova kmetija je bila ves čas usmerjena v rejo cikastega goveda s poudarkom na planšarstvu. Tej dejavnosti je bila še posebej predana gospa Cilka, ki je bila že od leta 1969 glavna majerica - planšarica na planini Zajamniki, kasneje pa na planini Krstenica. Na slednji je bilo v času pašne sezone na počitnicah veliko otrok, ki so pomagali pri molži, predelavi mleka in drugih opravilih. Cilka Mlakar je za svoje zasluge pri ohranjanju planšarstva v Bohinju prejela priznanje »Častni znak občine Bohinje«. Leta 2005 so na njihovi kmetiji redili najstarejšo ciko na Slovenskem, in sicer kravo Detovo, ki je na prvi državni razstavi v Cerknem leta 2005 prejela zvonec za najlepšo kravo v svoji skupini. V okviru Strokovne komisije za cikasto govedo smo kravi Detovi podelili status elitne bikovske matere.

Elitna bikovska mati DETOVA SI 2044279

Mlakarjevi na Zajamnkih

Planina Krstenica (foto: dr. Metka Žan)

Dekleti pri delu v sirarni na planini Krstenica (foto: dr. Metka Žan)

3. Kmetija FERJAN

Studor v Bohinju 11
Srednja vas v Bohinju

*Preglednica 3: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
CIKA SI 1614560	1. 1. 1993	25. 10. 2005

Nosilca ohranjanja cikastega goveda: Minka in Lovro Odar

Po njuni smrti so prenehali z rejo govedi.

Zadnja krava cikaste pasme je bila izločena 15. 11. 2018.

Kmetija Ferjan se je nahajala v vasi Studorju pod mogočnim istoimenskim hribom. Delu na kmetiji sta bila vseskozi predana gospodar Lovro in njegova žena Minka. Oba sta bila pastirja že v mladosti, gospod Voranc na planini Ovčarija, gospa Minka na planini Zajavornik in na Velem polju. Do leta 1970 so imeli v hlevu vedno samo cike, ki so prinašale sicer skromen zaslužek, a dovolj za preživetje. Gospa Minka je več desetletij planšarila in preživljala poletja v planini Laz in planšarstvo je bilo sestavni del njenega življenja, zato si poletij brez bivanja v planini ni mogla predstavljati. Na planini je delala sir, skuto, kisló mleko in maslo. Kakovost njenih izdelkov so potrdila številna priznanja, ki jih je prejela na mednarodnem Kmetijskem živilskem sejmu v Gornji Radgoni in na razstavi Dobrote slovenskih kmetij leta 1997 na Ptuj. Prejela je znak kakovosti za albuminsko skuto, ki je bila njena specialiteta. Gospa Minka je rada poudarjala, da so imeli pri njihovi hiši vedno le cike, glede dela v planini pa, da vsi, ki so tam delali, so si med seboj pomagali in vedno stali ob strani. Kasneje, ko so v planino začeli voziti krmila, je poudarjala: »Nobenih krmil, samo pašá. Pravo planinsko mleko mora biti prirejeno brez krmil.« Potem so nekatere staje predelali v počitniške hišice, živali pa se ob slabem vremenu ali sončni pripeki niso mogle nikamor umakniti. Prišel je čas, ko gospa Minka ni več hodila v planino, je pa tja v mislih zahajala vsak večer. V okviru Strokovne komisije za cikasto govedo smo v njihovi čredi odbrali bikovsko mater Ciko, ki je bila predstavljena na drugi strokovni delavnici v Srednji vasi leta 2003. Leta 2009 je Minka na Kravjem balu prejela zvonec za prvovrščeno telico Jeleno.

Bikovska mati CIKA SI 1614560

Minka Odar

Razstava na Kravjem balu v Bohinju leta 2009

4. Kmetija Zgornji KRUCMAN

Podjelje v Bohinju 13
Srednja vas v Bohinju

*Preglednica 4: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
CIKA SI 1614325	15. 3. 1994	6. 2. 2012

Nosilci ohranjanja cikastega goveda: Marija Smukavec (Gregorčkova Minka), Marija Smukavec (Krucmanova Minka), sirar na planini Velo polje Franc Smukavec in njegov sin Iztok Smukavec.

Kmetija nadaljuje z rejo cikaste pasme, prevzemnik kmetije je Iztok Smukavec.

Trenutno redijo šest krav cikaste pasme.

Kmetija Smukavec je bila vedno usmerjena v govedorejo s tradicijo planšarstva, še posebej na najvišje ležeči pastirski planini, kjer se pase največ cik. To je Velo polje (1.680 m. n. m), velika ravna planina v osrčju Julijskih Alp. Na Velem polju je dolga leta planšaril Franc Smukavec. S pridnimi rokami je izdeloval odlične mlečne izdelke – sir, maslo, kisló mleko, skuto, po katerih je bil prepoznaven daleč naokoli. Njegovih dobrot ni nikoli zmanjkalo, saj jih je vedno pripravil dovolj, da so se lahko z njimi okrepčali mimoidóci planinci. Ti so se na poti proti Triglavu ali drugim vrhovom radi ustavili pri njem, si oddahnili in okušali pristne okuse planine, prežete z njegovo toplino in delavnostjo. Vzpodbudno je, da na kmetiji še danes ohranjajo rejo cike.

Bikovska mati CIKA SI 1614325

Gregorčkova Minka, Iztok Smukavec, Krucmanova Minka

5. Kmetija Spodnji KRUCMAN

Podjelje v Bohinju 21
Srednja vas v Bohinju

*Preglednica 5: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
JELENA SI 1614335	10. 9. 1995	24. 12. 2012

Nosilec ohranjanja cikastega goveda: Jože Smukavec
Po njegovi smrti so prenehali z rejo govedi.
Zadnja krava cikaste pasme je bila izločena 17. 12. 2019.

Kmetija je bila velika 30 ha in včasih so na njej redili do 20 glav govedi in še »vozno« živino. Gospodar Jože je bil dolga leta predsednik pašne skupnosti za Podjelje in bil reji cike izredno predan. Žal po njegovi smrti ni bilo nikogar, ki bi na njihovi kmetiji nadaljeval z ohranjanjem reje cike.

Jože Smukavec in bikovska mati JELENA SI 1614335

Jože Smukavec s kravo Jeleno na razstavi na Kravjem balu v Bohinju leta 2009 in ocenjevalka Metka Žan

6. Kmetija BERETAVC

Podjelje v Bohinju 9
Srednja vas v Bohinju

*Preglednica 6: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
KOSTANJA SI 1613509	10. 1. 1990	2. 4. 2012

Nosilka ohranjanja cikastega goveda: Marija Soklič
Kmetija nadaljuje z rejo cikaste pasme, prevzemnik kmetije je sin Marko Soklič.

Trenutno redijo dve kravi cikaste pasme. Poleg cike redijo še škotsko višavsko govedo.

Kmetija Beretavc se nahaja v Zgornjem Podjelju pod bohinjskimi planinami. Planšarstvo je bilo stalnica in smisel njihovega življenja. Marija Soklič je večino svojih poletij preživela kot planšarica, in sicer v Zgornji Krmi, na Velem polju, najdlje pa je planšarila v Konjski dolini. Ob pripovedovanju svojih spominov je gospa Marija rada poudarila, da je bila v planini fletna družba, da so vedno imeli dovolj časa in da so bili z vsem zadovoljni. V povprečju so na njihovi kmetiji redili 15 krav cik in plemenskega bika. Živali so vsako pomlad gnali na pašo v Konjsko dolino, kjer so imeli tudi svoj stan. Tam so planšarili skoraj 50 let. Na planini so delali predvsem maslo, ki se je v tistem času zelo dobro prodajalo. Med svojimi spomini je gospa Marija rada izpostavila veterinarjeve besede: "Dajte cike ven, pa ta črne notri." Kasneje je isti veterinar še vedno hodil k njim osemenjevati, za cike pa je imel le pohvalne besede. Na kmetiji so bili izjemno ponosni na bikovsko mater Kostanjo, ki jo je gospa Marija leta 2000 odpeljala na Bled, na razstavo ob kongresu ICAR, leta 2003 na strokovno delavnico v Srednjo vas v Bohinju, leta 2005 pa jo je na prvi državni razstavi v Cerknem vodila kar sama. S svojim rejskim žarom je razstavi vtisnila prav poseben pečat. Marija Soklič se je v začetku poletja leta 2010, v osemdesetem letu starosti, za vedno poslovila.

Marija Soklič in bikovska mati Kostanja SI 1613509 na prvi državni razstavi leta 2005 v Cerknem

Krava Kostanja in njena telica na razstavi ob kongresu ICAR na Bledu leta 2003

7. Kmetija MEŽNAR

Srednja vas v Bohinju 44
Srednja vas v Bohinju

*Preglednica 7: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
MURKA SI 1673480	11. 6. 1996	9. 10. 2015
JAGODA SI 1772727 BM E	15. 6. 1997	17. 10. 2016
SRNA SI 92223514	6. 6. 2000	17. 10. 2016

Nosilca ohranjanja cikastega goveda: Ludvika in Albin Šest

Kmetija nadaljuje z rejo cikaste pasme na planini Praprotnica, njen skrbnik je Albin Šest. Trenutno redijo štiri krave cikaste pasme.

Ludvika in Albin Šest sta bila edina rejca cikastega goveda na planini Praprotnica. Vsako poletje sta planšarila na planini in iz namolzenega mleka izdelovala odlične mlečne izdelke, po katerih so ju poznali daleč naokoli. Pri zahtevnem planšarskem delu sta jima v času počitnic z veliko predanostjo pomagali hčerki Polona in Katka. Njihova čreda je bila posebna – z značilno rejo so ohranjali izrazit, avtohton bohinjski tip cike, ki predstavlja dragocen del kulturne in naravne dediščine Bohinja. Kasneje je planina Praprotnica postala njihov dom čez celo leto. Albin Šest je ustanovni in častni član Združenja rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji, predvsem pa je bil gonilna sila pri organizaciji druge strokovne delavnice cikastega goveda, ki je potekala 3. 5. 2003 v Srednji vasi v Bohinju. V izboru za najlepšo ciko je bila izbrana njihova krava Murka SI 1673480.

Gospa Ludvika je bila ciki prav posebej predana in se je zavedala pomena ustreznega rejskega dela. Zato je pogosto opozarjala, da je treba znatno večji poudarek dajati mlečnemu tipu cike.

Sredina poletja je čas, ko postane planšarsko delo, to starodavno izročilo naših prednikov, najbolj živahno in v polnem teku. A leta 2013 se je na poletni dan in mesec dni pred obletnico svojega rojstva gospa Ludvika za vedno poslovila.

Ludvika in Albin Šest

Elitna bikovska mati JAGODA SI 1772727

Bikovska mati SRNA SI 92223514

Bikovska mati MURKA SI 1673480

8. Kmetija BLAŽK

Podjelje v Bohinju 4
Srednja vas v Bohinju

*Preglednica 8: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
JAGODA SI 1847050	30. 5. 1998	23. 8. 2002 pogin doma

Nosilca ohranjanja cikastega goveda: Matej Smukavec z mamo Cilko

Kmetija nadaljuje z rejo cikaste pasme, prevzemnik kmetije je Matej Smukavec.

Trenutno redijo dve kravi cikaste pasme.

Cilka Smukavec je bila zelo predana reji cike in planšarstvu. Znana je bila po kakovostni izdelkih, kot so skuta, maslo, predvsem pa je delala pravi mohant. V letih 1985-1987 sta skupaj z možem majarila-planšarila na planini Velo polje. Po smrti moža leta 1994 je vsa njego-va dela prevzel sin Matej (Matejko), ki ohranja kmetijo in rejo cikastega goveda tudi danes. Cilka Smukavec se je za vedno poslovila leta 2012.

Matej Smukavec je eden izmed najbolj dejavnih rejcev cike v Bohinju, na katerega se rejska organizacija lahko vedno opre. S svojo pripravljenostjo za sodelovanje in pomoč pomembno prispeva k uspešnemu delovanju le-te. Posebej dejaven je pri organizaciji Kravjega bala, kjer z zavzetostjo in odgovornostjo opravlja številne naloge. Pomembno vlogo ima tudi pri vzpostavljanju in ohranjanju stikov z drugimi rejci cike v Bohinju, kar krepi sodelovanje in izmenjavo izkušenj znotraj skupnosti. Poleg tega aktivno sodeluje pri iskanju in zbiranju zgodovinskih zapisov o bohinjskem cikastem govedu ter tako prispeva k ohranjanju kulturne in kmetijske dediščine bohinjskega območja.

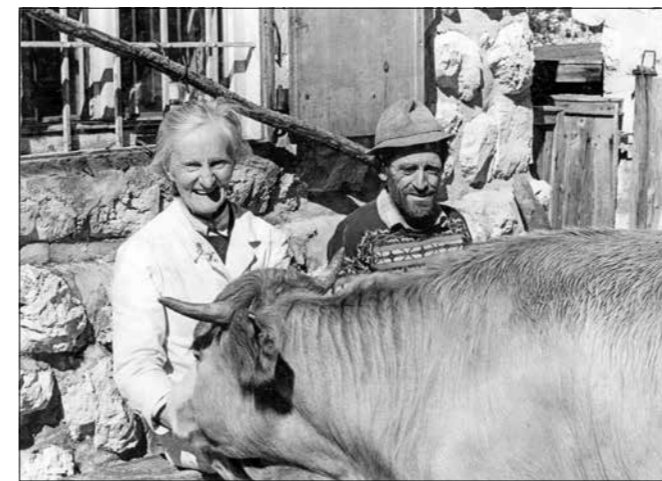
Cilka Smukavec

Matej Smukavec s svojimi živalmi redno sodeluje na Kravjem balu

Anica in mama Cilka Smukavec v Konjski dolini okoli leta 1983 (arhiv kmetije Smukavec)

Zakonca Cilka in Jože Smukavec (Blažk), majerja na Velem polju 1985, 1986 in 1987 (arhiv kmetije Smukavec)

Krava Jagoda SI 1847050, leta 2002 pred kočjo na Velem polju (arhiv kmetije Smukavec)

9. Kmetija NOČ

Javorniški rovt 9
Jesenice

*Preglednica 9: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
CIKA SI 1534426 BM E	15. 02. 1991	13. 12. 2006
SRNA SI 1534427 BM E	08. 03. 1992	10. 02. 2014
MAVRA SI 1534428	10. 5. 1992	12. 5. 2009

Nosilca ohranjanja cikastega goveda: Alojzij in Mira Noč
Kmetija nadaljuje z rejo cikaste pasme. Trenutno redijo tri krave cikaste pasme.

Na kmetiji Noč so cikasto govedo redili že od nekdaj, eno ciko pa je žena Mira za doto pripeljala od svojega doma. Alojzij Noč je ustanovni in častni član Zdrženja rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji, nekaj let pa je bil tudi član strokovne delovne skupine za od-biro bikov, in sicer kot predstavnik izvornih rejcev. Alojzij Noč je vse življenje zelo predan rejec cikastega goveda. V hlevu so vedno imeli krave, ki so odlično izražale značilni, avtohtoni tip pasme in iz njihove črede sta izhajali tudi dve elitni bikovski materi. Alojzij Noč je človek z veliko znanja in izkušenj, od katerega smo se marsikaj naučili. Tudi kot pastir je izredno zanesljiv in potrpežljiv, predvsem pa moder opazovalec – zna prepoznati vsako lastnost, vedenje in razpoloženje svojih živali.

Mira in Alojzij Noč s kravo Šmarno SI 62361893

Bikovska mati MAVRA SI 1534428

Elitna bikovska mati SRNA SI 1534427

Elitna bikovska mati CIKA SI 1534426

10. Kmetija KOČANČ

Dovje 38
Mojstrana

*Preglednica 10: Izvirne živali cikaste pasme v avtohtonem tipu

KRAVA	Datum rojstva	Datum izločitve
VESNA SI E0369202 BM E	27. 3. 1995	2. 12. 2013
MELONA SI 82268286	31. 12. 2000	29. 9. 2015

Nosilec ohranjanja cikastega goveda: Ivan Cindrič
Po njegovi smrti so prenehali z rejo govedi.
Zadnja krava cikaste pasme je bila izločena 4. 9. 2024.

Cindričevo čredo smo odkrili leta 2005 zgolj po "naključju" in bili prav presenečeni nad kravama Vesno in Melono ter dvema bikcema. To je bila velika sreča, saj smo pred tem mrzlično iskali zadnje prave primerke cike v avtohtonem tipu. Obe kravi sta dali plemenske bike, krava Vesna pa je bila uvrščena med elitne bikovske matere. Na kmetiji Kočanc so cikasto govedo redili že od nekdaj, imeli so vaško zbiralnico mleka in mlatilnico za krušna žita, imeli pa so tudi pripustno postajo za Dovje in Mojstrano. Posluževali so se sezonskega pripusta in prav tradicija reje z naravno reprodukcijo je pripomogla k temu, da se je cika na njihovi kmetiji ohranila. Ivan Cin-

drič je imel veliko hobijev, med drugim je pisal pesmi in veliko jih je napisal tudi o ciki. Žal je tudi Cindričeva kmetija ena izmed izvornih rej, kjer danes cik več ne redijo, kar pomeni nenadomestljivo izgubo pomembnega dela pašne in kulturne dediščine.

Bikovska mati MELONA SI 82268286

Ivan Cindrič in elitna bikovska mati VESNA SI E0369202

Zaključek

V sestavku smo predstavili izvirne reje cikastega goveda z območja Gorenjske. To so reje, ki smo jih našli pri našem intenzivnem iskanju ostankov pasme in so uspele ohraniti ciko v njenem prvobitnem tipu. Številne krave cikaste pasme, ki smo jih ob našem iskanju tudi naključno našli, so bile pogosto vodene pod lisasto pasmo, kar se je kasneje ustrezno popravilo.

Izvirne reje cikastega goveda na območju Bohinja so odločilno prispevale tako k ohranjanju pasme kot tudi k ohranjanju in bogatitvi planšarstva. Bohinj je nenazadnje izvorno območje naše edine ohranjene avtohtone pasme govedi. Rejci so vedno izpostavljali svoje globoko spoštovanje in ljubezen do planin ter do živali. Od obeh so bili življenjsko odvisni, saj jim je prav kmetovanje pomenilo osnovni vir preživetja.

V vseh izvornih rejah so imeli svojega plemenskega bika in ohranjanje naravnega pripusta je bistveno pripomoglo k temu, da se je cikasto govedo dolgo ohranjalo v prvobitnem tipu. Zaradi strokovnih ukrepov križanja z lisastim govedom v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, se je za-

čel proces pretapljanja, v katerem se je prava bohinja postopno izgubljala.

Kasneje, ko je bilo po več desetletjih ponovno vzpostavljeno strokovno rejsko delo, so se bohinske cike v Bohinju prvič predstavile tudi na razstavi, in sicer na drugi strokovni delavnici cikastega goveda, ki je potekala 3. 5. 2003 v Srednji vasi v Bohinju. Delavnica je nosila naslov *Spoznajmo avtohtono bohinsko ciko*. Osrednja gonilna sila, brez katere dogodka preprosto ne bi bilo, je bil izjemno predani strokovni tajnik za cikasto govedo Rafko Rokavec. S svojo neprekosljivo zavzetostjo, strokovno širino in neutrudljivo organizacijsko energijo je odlično usmerjal izvedbo celotnega dogodka ter ga povzdignil na raven, ki je še danes zgled strokovnosti in predanosti pri ohranjanju avtohtone pasme. Pomembna gonilna sila pri organizaciji dogodka je bil tudi izvorni rejec Albin Šest.

Uspešno izpeljana delavnica je bila iztočnica za razmišljanje o vključitvi cikastega goveda v tradicionalni Kravji bal v Ukancu. Zamisel se je prvič uresničila leta 2009, ko je v Bohinju potekal 54. tradicionalni Kravji bal. Tako je po več desetletjih na prireditvi ponovno sodelovalo cikasto govedo, in sicer na samostojni razstavi, na kateri se je predstavilo sedemnajst živali. Dogodek je pomenil prvo sodelovanje Društva za ohranjanje cikastega goveda v Sloveniji s Turističnim društvom Bohinj pri organizaciji Kravjega bala. Zame je bila to izjemna čast, saj me je Upravni odbor Društva za ohranjanje cikastega goveda v Sloveniji imenoval za ocenjevalko razstavljenih plemenskih živali. Izbrala sem najlepše predstavnice v avtohtonem tipu, ki smo jih ob tej priložnosti slovesno

ozaljšali s častnimi zvonci.

Vključenost cik na Kravjem balu je postala stalnica te priljubljene prireditve, in danes je na dogodku razstavljeno izključno cikasto govedo – ponosni simbol Bohinja in njegove bogate pašne tradicije. Težko bi si kdaj predstavljali, da bodo prav cike – pasma, ki je bila dolga desetletja povsem izrinjena, znova zasedle osrednje mesto na tem tradicionalnem prazniku. Rejci prejmejo priznanja za najlepše krave s posameznih planin, vrhunec dogodka pa predstavlja izbor najlepše krave, ki prejme naziv kraljica bohinskih planin.

Izmed desetih izvornih rej na Gorenjskem jih šest še vedno nadaljuje z rejo cikastega goveda, na štirih pa so žal prenehali. Z globoko hvaležnostjo se zavedamo, da te še žive kmetije sodijo med redke ohranjene izvorne reje cike. Pri njih skrbno ohranjajo rejo pasme, ki je tesno povezana z značajem gorenjske pokrajine. Prav zaradi takšnih ljudi in njihovih prizadevanj ostaja dediščina naših planin živa.

Odhodi v večnost so stalnica naših življenj in številni zvesti rejci cike so se v tem času žal že poslovili. A spomin na njih živi in bo živel naprej. Vsem izvornim rejcem se zahvaljujemo za pogum, predanost, zvestobo in ljubezen do cike, s čimer so jo uspeli ohraniti.

V naslednjem sestavku bomo predstavili izvirne reje z območja Kamnika in Sevnice.

Fotografije: Rafko Rokavec

*Vir podatkov: CPZ Govedo, Kmetijski inštitut Slovenije, 2025

Paša cik na Menini planini (foto: Klemen Poljanšek)

Izzivi trajnostnega razvoja zavarovanih območij narave: poudarki 3. posveta v Bohinju

mag. Danijela Bojkovski,
prof. dr. Luka Juvančič,
Univerza v Ljubljani
Biotehniška Fakulteta
Oddelek za zootehniko
<http://www.genska-banka.si/>

Bohinj, 23. maj 2025 – V Bohinju je v okviru Mednarodnega festivala alpskega cvetja potekal 3. posvet na temo trajnostnega razvoja zavarovanih območij narave z naslovom »Izzivi trajnostnega razvoja zavarovanih območij narave – kako jih nasloviti v praksi«. Dogodek, ki ga je organiziral Turizem Bohinj v sodelovanju z lokalnimi partnerji, je združil rejce, naravovarstvenike, strokovnjake in predstavnike različnih inštitucij da bi razpravljali o izzivih gospodarjenja v ravnovesju med varovanjem okolja in narave ter ekonomsko uspešnostjo.

Uvodne misli je podal Branko Ravnik (Slika 1), ki je opozoril, da so zavarovana območja prostor številnih interesov, zato je iskanje ravnovesja med naravovarstvom, kmetijstvom in turizmom zahtevno, a nujno. Župan Bohinja, Jože Sodja, je ob tem poudaril pomen medsektorskega sodelovanja ter potencial lokalno pridelane hrane, ki povezuje kmetijstvo s šolami, z javnimi ustanovami in s turistično ponudbo.

Slika 1: Branko Ravnik, otvoritev in uvodne misli

Prva panelna razprava: Priložnosti in izzivi krepitve lokalnih verig s hrano

Prvi panel je predstavil delovanje petih konzorcijev, ki po Sloveniji vzpostavljajo in krepijo kratke lokalne verige preskrbe s hrano. Sogovorniki (Slika 2) so izpostavili, da lokalne verige kmetijam omogočajo več dodane vrednosti, bolj neposreden stik s potrošniki ter boljše izkoriščanje obstoječih predelovalnih in logističnih zmogljivosti. Za potrošnika pomenijo več svežine, zaupanja v izvor, manj transporta, nižji ogljični odtis ter dostop do sezonske in trajnostno pridelane hrane. Celoten sistem postaja tako bolj odporen in manj ranljiv za zunanje motnje, hkrati pa se krepí samooskrba. Za uspešno delovanje lokalnih verig je nujno povezovanje akterjev – od kmetov do predelovalcev, distributerjev, trgovcev, javnih zavodov in turističnih ponudnikov. Ključni so zaupanje, pregledno sodelovanje, skupno načrtovanje ponudbe ter

usklajen nastop na zahtevnejših trgih. Kot ključne operativne izzive so panelisti izpostavili logistiko, vzdrževanje hladne verige, razvoj prodajnih mest in spletnih platform, zagotavljanje zadostnih predelovalnih zmogljivosti in krepitev znanja, tako pri kmetih kot pri potrošnikih, ki morajo prepoznati vrednost lokalno pridelane hrane. Trajnost lokalnih verig pa je mogoča le ob stabilnem in zvestem povpraševanju, ki ga ustvarjajo redni kupci ter javne ustanove. Pomembno je tudi podporno okolje – ustrezne javne politike, razpisi in strateška usmeritev države, ki lahko z usmerjenimi ukrepi bistveno olajšajo vzpostavljane in delovanje kratkih dobavnih verig.

Slika 2: Sodelujoči prve panelne razprave: Aleksandra Koprivnikar, Barbara Jerovšek Volek, Matej Kline, Mitja Vodnjov, Klemen Langus, Luka Juvančič (od leve proti desni)

Druga panelna razprava: Ekonomski potencial avtohtonih pasem

V drugem panelu je prof. dr. Luka Juvančič predstavil koristi avtohtonih pasem, ki so za rejce zanimive zaradi prilagojenosti lokalnim razmeram, odpornosti, manjših zdravstvenih težav in nižjih stroškov reje. Potrošniki in gostinci v izdelkih avtohtonih pasem prepoznajo avtentičnost, tradicijo in edinstvenost, kar je dobra podlaga za trženje prepoznavnih kulinarčnih izdelkov. Reja živali avtohtonih pasem lokalnim skupnostim pomeni pomemben del identitete in ohranjanja kulturne krajine. Žal pa

rezultati anketne raziskave na nacionalno reprezentativnem vzorcu potrošnikov razkrivajo skromno poznavanje avtohtonih pasem med Slovenci. Med tistimi, ki so vendarle nekoliko bolj prepoznavne, so bovška ovca, krškopoljski prašič in štajerska kokoš, medtem ko preostale avtohtone pasme ostajajo manj vidne. Ker pri nakupnih odločitvah še vedno prevladujejo cena, dostopnost in praktičnost, potrošniki pri mesu in mesnih izdelkih velik pomen dajejo tudi sledljivosti, oziroma izvoru surovin. Slednje, v kombinaciji s kakovostnim izdelkom, pazljivo izbranimi prodajnimi potmi in vrhunsko predstavitvijo, ki izpostavlja posebnosti pasme, predstavlja dobro osnovo za trženje proizvodov avtohtonih pasem. Kot primer dobre prakse je bil predstavljen hrvaški boškarin, katerega trženje poteka v konzorcijskem povezovanju med rejci in gostinci in so rezultati obojestransko pozitivni. Populacija boškarina se večja, rejci dosegajo boljše prodajne rezultate, s promocijo in gastronomsko podporo pa je postal cenjena posebnost in prispeva k umeščanju Istre na mednarodni kulinarčni zemljevid.

V prvem krogu razprave so panelisti (Slika 3) razmišljali, kako združiti rejske cilje in ekonomsko vzdržnost ter kje so glavni tržni potenciali njihovih pasem. Matjaž Hribar je pri cikastem govedu izpostavil kakovost mesa in mleka, ki omogočata dobro dodano vrednost, če rejci obvladajo konfekcioniranje in zorenje. Kot najbolj učinkovita prodajna pot se je doslej izkazala neposredna prodaja na domu, promocija pa je najbolj uspešna, ko izdelke ponudijo v pokušino na tržnicah. Davorin Koren vidi pri drežniški kozji priložnost v butičnih mesninah – zlasti v salamah –, ki porabijo različne dele živali in nagovorijo kupce, ki iščejo posebnosti. Povedal je, da je prepoznavnost bovške jagnjetine rezultat mnogih let vztrajnega dela, predvsem na ljubljanski tržnici, kjer so ljudem ponudili konfekcionirane izdelke. Z leti so kupci sami začeli povpraševati po jagnjetini, danes pa je povpraševanje večje od ponudbe. Andrej Kastelic je opisal, kako je krškopoljski prašič preboj doživel z močnim promocijskim nastopom znotraj EIP-projektov in tako uspešno vstopil v večjo trgovsko verigo. Pomemben korak je tudi kontro-

la izvora izdelkov, ki omogoča preverjanje avtentičnosti mesa, kar dodatno krepi zaupanje kupcev. Izobraževalni in gastronomski vidik je predstavil Jože Zalar z Višje šole za gostinstvo, turizem in velnes. Poudaril je, da morajo sodobni kuharji poznati celotno pot mesa – od reje do konfekcioniranja –, saj vrhunska jed temelji na poznavanju izvorne surovine in trajnostnih praks. Mednarodni kulinarčni trendi vse bolj spodbujajo rabo celotne živali in zmanjševanje odpadkov, kar postaja tudi pričakovanje potrošnikov. Še pred desetletjem je bila jagnjetina med Slovenci redkost, danes pa je široko sprejeta, kar potrjuje pomen ustrezne priprave in predstavitve mesa. Podobno je poudaril gostinec Grega Gardener iz okrepčevalnice Foksner v Ribčevem lazu, ki opaža, da se kakovostno pripravljeno meso proda brez težav, saj gostje iščejo edinstvena lokalna doživetja. Avtohtone pasme imajo tu prednost, ker ponujajo nekaj, česar ni mogoče najti drugje. Ključni izziv ostaja celovita izraba živali – pogosto se porabijo le najboljši kosi –, zato Gardener vidi veliko priložnost v razvoju jedi, ki spoštujejo celotno žival in s tem povečujejo trajnost in dodano vrednost.

Slika 3: Matjaž Hribar, Davorin Koren, Urban Škander, Andrej Kastelic, Jože Zalar, Grega Gardener, Luka Juvančič (od leve proti desni)

Pod toplim jesenskim soncem (foto: Klemen Petek)

V drugem krogu razprave so se sogovorniki osredotočili na vprašanje, kaj bi bilo treba izboljšati, da bi postale avtohtone pasme še bolj prepoznavne. Hribar je izpostavil potrebo po organiziranem nastopu rejcev vseh avtohtonih pasem pod skupno organizacijo, da bi zagotovili stabilnejše količine in redno ponudbo mesa skozi celo leto. Koren je poudaril, da drobnica še vedno trpi zaradi stereotipov, zato so pomembni izdelki, ki pokažejo kakovost mesa v praksi, ter pošteni odnosi z gostinci, ki so pripravljeni vlagati v razvoj jedi. Škander je kot glavno lekcijo navedel vztrajnost: potrošnika je treba učiti postopoma in dolgo časa. Kastelic je ponovil, da je pri krškopoljskem prašiču ključnega pomena sledljivost in zaupanje, saj kupci danes pričakujejo natančne informacije o poreklu in kakovosti. Z vidika gastronomije je Jože Zalar opozoril, da je v Sloveniji veliko priložnosti za predstavitev avtohtonih pasem, vendar je za to potrebno kakovostno pripravljeno meso in ustrezna komunikacija. Grega Gardener je poudaril, da gostje iščejo edinstvena doživetja, zato imajo slovenske avtohtone pasme prednost pred globalnimi specialitetami – a le, če jim znamo ponuditi prepričljivo kakovost in zgodbo.

Sklep razprave je bil enoten: avtohtone pasme imajo velik gospodarski potencial, vendar za uspeh potrebujejo organizirano sodelovanje rejcev, dobro predelavo, prepoznavno blagovno znamko ter podporo izobraževalnega in gastronskega sektorja. Le tako bodo tradicija, kakovost in izvor postali prednost, ki jo prepozna in ceni tudi širši krog kupcev.

Predstavitev zaključkov javne razprave o podnebnih spremembah, biodiverziteti in trajnostnih projektih v Bohinju

V zaključnem delu posveta so bili predstavljeni rezultati javne razprave o vplivih podnebnih sprememb in izzivih ohranjanja biodiverzitet v zavarovanih območjih narave. Strokovnjaki so opozorili, da se gorski ekosistemi že danes soočajo z vidnimi posledicami podnebnih sprememb – krajšim snežnim obdobjem, spremenjenimi habitatami ter pritiskom množičnega turizma. Predstavljen je bil tudi mednarodni projekt »Beyond Snow«, ki se osredotoča na prilagajanje gorskih skupnosti zmanjšanju snežne odeje ter na iskanje novih oblik trajnostnega turizma in zelenega gospodarstva v alpskem prostoru. Občina Bohinj je predstavila še ukrepe trajnostne mobilnosti, s katerimi želi zmanjšati prometne obremenitve v dolini in povečati dostopnost javnega prevoza ter mehkih oblik mobilnosti, kot sta hoja in kolesarjenje. Skupna ugotovitev razprave je bila, da bodo zavarovana območja narave lahko uspešno ohranjala svojo biotsko in kulturno vrednost le, če bodo pravočasno vključila ukrepe prilagajanja na podnebne spremembe, ob tem pa zagotavljala tudi življenjske pogoje za lokalne skupnosti.

Zaključek

Tretji posvet o izzivih trajnostnega razvoja zavarovanih območij v Bohinju je pokazal, da so prav lokalni akterji

Promocija združenja na dogodku v Bohinju (foto: Matjaž Hribar)

tisti, ki lahko s svojim znanjem, izkušnjami in povezovanjem odločilno prispevajo k prihodnosti teh občutljivih prostorov. Ne glede na to, ali govorimo o kratkih prehranskih verigah ali o ohranjanju avtohtonih pasem, je rdeča nit vseh razprav jasna: trajnostni razvoj je mogoč le tam, kjer se prepletajo sodelovanje, strokovnost, zupanje in dolgoročna vizija. Panelisti so izpostavili, da je prihodnost zavarovanih območij odvisna od aktivnega vključevanja lokalnih skupnosti, od spoštovanja narave ter od ustvarjanja proizvodov in storitev, ki temeljijo na pristnosti, izvoru in kakovosti. Primeri dobrih praks – od organiziranih lokalnih verig in uspešnih tržnih prebojev avtohtonih pasem do inovativnih pristopov v gastronomiji – kažejo, da je potencial velik, če ga znamo prepoznati in negovati.

Predstavitev rezultatov javne razprave o podnebnih spremembah in trajnostnih projektih je dodatno poudarila nujnost prilagajanja na nove razmere v gorskem svetu. Gorski ekosistemi se že spreminjajo, zato so pravočasni ukrepi, kot so trajnostna mobilnost, premišljeno upravljanje prostora ter razvoj zelenega gospodarstva, ključnega pomena za njihovo ohranitev.

Dogodek v Bohinju je še enkrat pokazal, da lahko zavarovana območja ostanejo živahen prostor biodiverzitet, kulturne dediščine in kakovostnega življenja le, če se vsi sektorji – kmetijstvo, naravovarstvo, turizem in lokalne skupnosti – povezujejo in delujejo v isti smeri. Trajnost ni le cilj, temveč proces, ki ga gradimo skupaj. Bohinj pa tudi tokrat dokazuje, da zna pri tem stopati pogumno, odgovorno in vizionarsko.

Plemenski bik Rin SI 95312943 (foto: Anton Jamnik)

Ekološka kmetija Mohorič – cikorejci s srcem in z dušo

KGZS – Zavod Ljubljana
Petra Benedik,
selekcionistka in vodja kontrolorjev

Pravo jesensko vreme nas je septembra spremljalo na poti iz Ljubljane preko Logatca do Idrije, ko smo se odpravili na obisk ekološke kmetije Srečka Mohoriča in njegove družine. Kmetija Mohorič leži na 900 metrih nadmorske višine v vasi Čekovnik nad Idrijo. Lično urejena kmetija leži na strmem pobočju, s katerega se pogled razteza na veličasten Trnovski gozd.

Mohoričeva domačija (foto: Barbara Mohorič)

Prava kmečka družina

Na kmetiji skupaj živijo štiri generacije. Zakonca Barbara in Srečko Mohorič imata štiri otroke. Gospa Barbara s ponosom pove, da so vsi štirje otroci s srcem kmetje. Dva od štirih sta že poročena – starejša hčerka se je poročila na kmetijo, eden od sinov si je družino ustvaril na domači kmetiji, mlajši sin Matevž pa obiskuje srednjo kmetijsko šolo, smer kmetijski tehnik, saj ga delo na kmetiji izredno veseli in je mišljen za bodočega mladega prevzemnika domače kmetije. Najmlajša hčerka obiskuje osnovno šolo. Med pogovorom sta se nam pridružili najmlajša vnukinja Lea in njena mlada mamica Eva. Gospa Barbara pove: »Vedno, ko je kakšno obsežnejše delo na kmetiji, se doma zberejo vsi otroci, ne da bi jih bilo potrebno prositi.«

Del družine Mohorič (foto: Petra Benedik)

Usoden izlet

Kmetijo sta imela že Srečkova starša, vendar niso nikoli imeli cik. Ko je Srečko skupaj z ženo Barbaro leta 2010 prevzel vodenje kmetije, sta imela na kmetiji dojiteljke limuzin in lisaste pasme. Da sta se postopoma odločila za cikasto govedo, je "kriv" gospod Srečko. Gospa Barbara

v smehu pove: »Srečko me je povabil na izlet, pogledat "ene kravce". Pa sem si mislila, joj, kaj si je spet zmisllil. Odšla sva na kmetijo v Žibrše, kjer so imeli samo cikasto govedo. Pa je rekel Srečko: »Glej, take kravce bi jaz imel«. Trenutno je na Mohoričevi domačiji 39 živali, vendar si srčno želita povečati svojo "cikasto družino".

Mlada plemenska živina (foto: Barbara Mohorič)

Vse površine predstavljajo strma pobočja, kar je od nekaj predstavljalo problem za samo kmetovanje. Ko so imeli na kmetiji Mohorič še dojljice, je bila paša le-teh precej zahtevna, saj je prihajalo do hudih podorov na pašnikih. Zaradi velikega in robustnega okvirja in prevelike teže dojljice sta se zakonca Mohorič začela spogledovati z manjšo, lažjo in elegantnejšo ciko. Po obisku kmetije v Žibršah sta leta 2015 iz dojljice prešla na čredo izključno cikastega goveda. V prvem letu sta kupila 10 telic v starosti 10–12 mesecev.

Ob nakupu prvih cikastih telic sta zaradi svoje želje po cikah, kot pravita Barbara in Srečko, naredila začetniško napako. Prvo čredo sta ustvarila s telicami, ki so bile kupljene pri različnih rejcih in brez urejenega rodovnika. Kmalu sta ugotovila, da to predstavlja velik problem pri iskanju primernih bikov, ki ne bi presegali zgornje dovoljene meje za parjenje v sorodstvu. Na tej točki jima je na pomoč priskočil strokovni tajnik za cikasto govedo, gospod Matjaž Hribar, s katerim so redno v kontaktu. Od takrat gospa Barbara sama skrbi za urejene rodovnike živali.

» S cikami res ni težav«

Od maja do oktobra imata vse živali na pašniku. Na kmetiji sta 2 hleva za živali. Starejši hlev stoji med staro domačijo in novo hišo. Hlev je narejen za prosto rejo na rešetkah, z zelo iznajdljivimi in enostavnimi rešitvami za zapirala, izpod rok gospoda Srečka. Zaradi večanja črede se je pokazala potreba po dodatnem hlevu. Le-ta je bil na izredno enostaven, a vseeno praktičen način zgrajen leta 2019. Stoji na pašniku in služi predvsem kot zavetje za živali.

Na kmetiji Mohorič imajo sezonske telitve v obdobju med decembrom in marcem, tako da so teleta pred odhodom na pašo že primerne velikosti in teže. Zakonca Mohorič stremita k telitvam v hlevu, saj so teleta od rojstva dalje navajena stika s človekom, kar nedvomno olajša samo delo s čredo v času paše. Prav tako pa je manj zunanjih dejavnikov, ki lahko negativno vplivajo na samo zdravstveno stanje tako teleta kot tudi krave. Na paši je potrebno paziti le na mlade bika in telice. Letos so Mohoričevi imeli na paši bika starega dobrih 6 mesecev, ki je že začel izkazovati spolno zrelost. Tako lahko hit-

Živahno tele (foto: Petra Benedik)

ro nastane problem, če bik naskoči premlado telico. Kot zanimivost povesta, da je njihova rekorderka telica, ki je prvič telila pri 14. mesecih.

Obisk veterinarjev na kmetiji Mohorič niso prav pogosti. Z velikim veseljem gospa Barbara pove, da s telitvami nimajo težav, živali (tudi telice) telijo same, brez kakršne koli pomoči. Teleta gospa Barbara številči sama in sama ureja podatke o telitvah na portalu CPZ govedo. Redno se udeležuje tudi raznih izobraževanj in uživa v osvajanju novih znanj.

Glede na pašnike in število krav imajo dva licencirana bika. Starejši je star 6 let, mlajši slabi 2 leti. Bika, predvsem starejši, sta po besedah lastnikov izredno mirna, vodljivega in prijetnega temperamenta. Nad temperamentom celotne črede sta zakonca Mohorič navdušena, saj so imeli prej tako z dojljicami kot tudi z biki lisaste in limuzin pasme precejšnje težave.

Otroci na kmetiji skrbijo tudi za modernizacijo. Pred kratkim so za hitrejši nadzor nad čredo začeli uporabljati dron. Kot pravijo, jim pride zelo prav, a so vseeno veliki zagovorniki fizičnega stika med rejcem in živaljo. O toplem in ljubečem odnosu celotne družine Mohorič do njihovih cik pričča dejstvo, da lahko čredo dvajsetih cik iz enega na drug pašnik po cesti prestavijo brez kakršnih koli ograj in omejitev. Predvsem gospa Barbari vse cike slepo sledijo kamor koli gre. Edina, ki predstavlja pravo

Hlev na pašniku (foto: Petra Benedik)

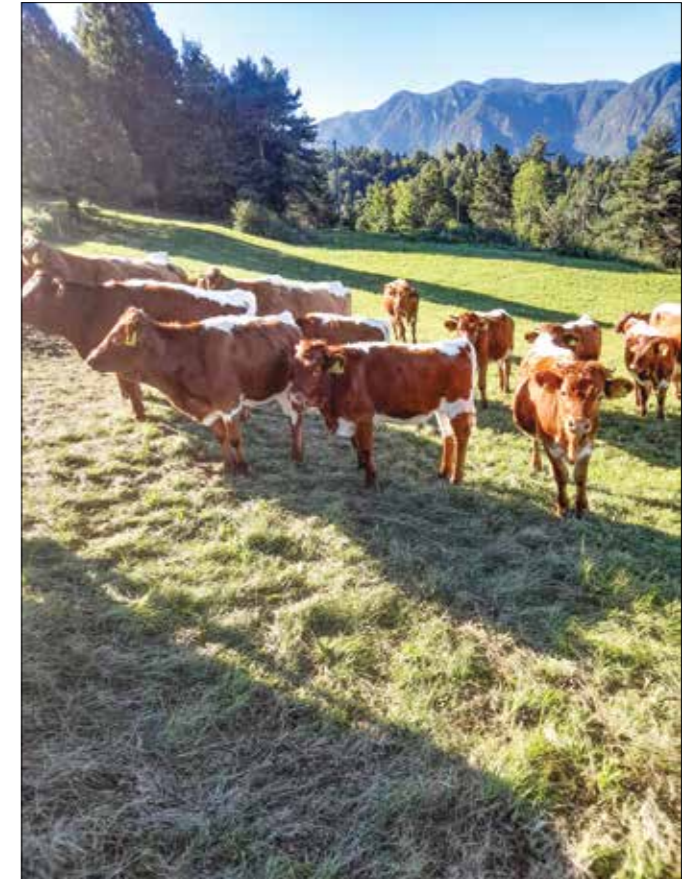
cikasto "bohinjsko kri", je njihova krava Cilka. Celotna družina ve, da je z njo potrebno previdno rokovati, predvsem v času, ko ima teleta.

» Bog je kmetom z razlogom namenil letne čase«

Osnovna kmetija obsega 19 hektarjev, od tega je 6 hektarov obdelovalnih površin. Ostalo površino predstavlja gozd. Kar 25 hektarov obdelovalnih površin ima kmetija v najemu, vendar pa so vse najete površine precej oddaljene od same kmetije -najbolj oddaljen pašnik kar 14 kilometrov.

Gospod Srečko skrbi za redno vzdrževanje gozdnih površin, za obdelovanje strmih površin pa moški del družine (po besedah gospe Barbare) uporablja kar nekaj delovnih strojev in različne mehanizacije. Gospod Srečko je izredno spreten tudi pri izdelovanju raznih lesenih izdelkov iz domačega lesa. Na kmetiji imajo svojo žago in mizarsko delavnico. Med pogovorom za ta intervju smo sedeli na prekrasni leseni garnituri, ki jo je ustvaril gospod Srečko.

Na kmetiji se ukvarjajo s prodajo teletine cikastega goveda. V ponudbi so aktualni predvsem paketi teletine. Glede na povpraševanje imajo premalo telet. Za meso

Mohoričeve cike na jesenski paši (foto: Barbara Mohorič)

so namenjena predvsem moška teleta, ženska pa v veliki večini prodajo za nadaljnjo rejo. Njihov trg obsega predvsem stalne kupce iz območja Nove Gorice.

Na kmetiji imajo poleg cikastega goveda še kokoši, kunce in prašiče. Na kmetiji imajo registrirano tudi predelovalnico, v kateri predelujejo zgolj svinjino. Na voljo imajo suhe salame (preverjeno več kot odlične) in druge suhomesnate izdelke. Le-te zakonca Mohorič prodajata na lokalni tržnici in na domu. Z razliko od večine rejcev sta zakonca Mohorič zadovoljna s poplačilom njunega trdega dela.

Poleg reje cik, predelave mesa, dela v gozdu in skrbi za družino se zakonca Mohorič spogledujeta tudi s turizmom. Nad novejšim hlevom stoji pravljivi vikend s pogledom na Trnovski gozd z ene strani in na Kravec z druge. Če je lepo vreme, se vidi tudi Triglav. Vikend sta zakonca obnavljala počasi, ogromno dela so opravili sami. Notranjost je skoraj v celoti opremil gospod Srečko sam.

» Idej ne zmanjka, zmanjka edino časa«

Idej, kako združiti vse naravne danosti ter mnoge talente članov družine Mohorič na njihovi ekološki kmetiji, resnično ne zmanjka. Na vsakem koraku se odražata ljubezen in spoštovanje do govedoreje, cikastega goveda, lesa in narave. Družina Mohorič je pravi dokaz, da je uspeh zagotovljen, če le delo opravljaš z veseljem, ljubeznijo, pozitivno energijo in najpomembnejše, v sožitju z družino.

Za vodnico na pašo (foto: Barbara Mohorič)

10. strokovna delavnica Rejskega Društva Cika

KGZS – Zavod Ljubljana
Matjaž Hribar,
strokovni vodja in tajnik
Rejskega Društva Cika

Letos smo v okviru Združenja rejcev avtohtonega cikaste goveda v Sloveniji organizirali že 10. strokovno delavnico. Ker je občina Vranksko že kar nekaj let naš donator, smo se odločili, da delavnico izpeljemo na Vranskem. Dobil smo se v sredo, 18. 6. 2025 v gostilni Slovan, kjer imajo veliko dvorano tudi za takšne dogodke. Veseli smo bili, ker so nas prišli pozdravit zaposleni iz občine in tudi lokalna kmetijska svetovalka, ki deluje na tem območju.

Temi letošnje delavnice sta bili dve: Hlevi za govedo – primeri dobrih praks in Principi rokovanja s črednimi živalmi. Predavateljica prve teme je bila prof. dr. Marija Klopčič, ki se je med drugim dotaknila težnje oz. zahtev po prosti reji goveda v prihodnosti in se je navezovala tudi na možnosti prilagoditev (manjši stroški) obstoječih objektov za živino; primeri dobrih praks, predvsem za krave dojilje. Predavateljica druge teme pa je bila doc. dr. Dušanka Jordan in je zaokrožila sklop preteklih tem naših delavnic (kvaliteta mesa, mleka, seno, razsek mesa (shema cikine dobrote), zorenje mesa in zorilnice ...), kjer se je med drugim dotaknila tudi problematike ravnanja z živalmi pred zakolom, ki ima velik vpliv na kakovost mesa.

Predavateljici sta bili strokovni in temeljiti, saj se je na koncu razvila pestra razprava. Po razpravi smo imeli organizirano kosilo in druženje.

Razprava s predavateljico prof. dr. Marijo Klopčič (foto: Matjaž Hribar)

Predavateljica prof. dr. Marija Klopčič (foto: Matjaž Hribar)

Mladina na delavnici (foto: Matjaž Hribar)

Predavateljica doc. dr. Dušanka Jordan (foto: Matjaž Hribar)

Kosilo po delavnici (foto: Matjaž Hribar)

Cika na Gregorjevemu sejmu v Šentjerneju

KGZS – Zavod Ljubljana
Matjaž Hribar,
strokovni vodja in tajnik
Rejskega Društva CIKA

Od petka, 7. marca do nedelje, 9. marca 2025, je na Hipodromu Šentjernej (Na Gmajno 11, 8310 Šentjernej) potekal tradicionalni spomladanski sejem, ki ga je organizirala Kmetijska zadruga Trebnje Krka. Sejem je bil za obiskovalce odprt vsak dan med 9. in 18. uro.

Letošnja izvedba je potekala pod sloganom »Spoštujemo domače«, ki je poudarjal pomen lokalne pridelave, domačih izdelkov ter povezovanja z okoljem in s skupnostjo. Dogodek je združil več kot 200 razstavljalcev, obiskalo pa ga je skoraj 25.000 obiskovalcev z vseh koncev Slovenije.

Na sejmu so si obiskovalci lahko ogledali bogato ponudbo kmetijske in gozdarske mehanizacije, zanimive prikaze obrezovanja sadnega drevja in vinske trte, ter pestro izbiro sadik, zelenjadnic, jagodičevja in semenskega materiala. Med razstavljalci so bili številni ponudniki domače pridelave, od sadja, zelenjave, mesnin, olj, medu in mlečnih izdelkov do unikatnih rokodelskih izdelkov. Poseben kotiček je bil namenjen najmlajšim obiskovalcem, ki so lahko uživali v napihljivih igrilih.

V sklopu sejma je bila organizirana tudi manjša razstava domačih živali. Največ je bilo malih živali (perutnina, kunci), nekaj pa tudi večjih (konji, lame, govedo). Rejsko Društvo CIKA je na sejmu sodelovalo s ciko, ki je bila v času sejma v lepo pripravljenem boks. Poleg živali smo imeli na sejmišču promocijski material za obiskovalce. Cika je bila pripeljana s kmetije naše-

Telica na Gregorjevemu sejmu (foto: Matjaž Hribar)

ga člana Roka Račevića iz Vinjega vrha, Šentjernej. Rok poseduje trenutno 20 govedi cikaste pasme (14,30 GVŽ).

Sejem »Spoštujemo domače« je bil odlična priložnost za dober začetek nove sezone vrtničarstva, sadjarstva in kmetijstva, saj je ponudil svežo ponudbo in številne novosti. Za obiskovalce je bilo sporočilo jasno: z izbiro domačega podpirajo lokalno gospodarstvo, trajnostno življenje in kakovostno hrano. Razstavljalcem pa je dogodek ponudil priložnost, da svojo ponudbo predstavijo kot del zgodbe o »domačem«. Na okrogli mizi so razpravljali tudi o vprašanju »Zakaj ni več mladih kmetov?«, kar je dodatno poudarilo širši pomen letošnjega slogana; razmislek o prihodnosti slovenskega kmetijstva in vlogi, ki jo ima spoštovanje domačega pri ohranjanju naše skupne prihodnosti. Obenem je dogodek združil zabavo, kulturo in praktične nakupe, zato je predstavljal idealen izlet za družine, ljubitelje narave ter vse, ki želijo podpreti lokalne pridelovalce in rokodelce.

Rok Račević s telico na Gregorjevemu sejmu (foto: Matjaž Hribar)

Še malo promocije (foto: Matjaž Hribar)

Solčavski dnevi 2025: V objemu Logarske doline

Anton Jamnik,
predsednik Združenja rejcev avtohtonega
cikastega goveda v Sloveniji

Od 25. do 27. julija 2025 so v Solčavi potekali Solčavski dnevi. Solčava je ponovno zaživela v polnem pomenu besede. Dolina je bila prepletena z vonjavami po sveže pokošeni travi, zvoki smeha in s koraki pohodnikov, ki so raziskovali njene skrite kotičke.

Pripravljena stojnica na Solčavskih dnevih (foto: Milan Hribar)

Prvi dan je na športnem igrišču v Solčavi potekal nogometni turnir v malem nogometu, kasneje pa je bila predstavljena še slikarska razstava. Drugi dan se je začel z vodenim pohodom po Vodni poti v Solčavi, obenem je potekala delavnica polstenja. Na prireditvenem prostoru v Solčavi je bilo druženje ob zabavnih igri »Štrbunk«. Sledilo je opazovanje metuljev v domačem kraju ter delavnica o divjih rastlinah, kjer so obiskovalci spoznavali uporabnost rastlin v vsakdanjem življenju. V cerkvi Marije Snežne je potekal koncert Družine Kokot. Nedelja se je začela s sveto mašo v župnijski cerkvi Marije Snežne

Sir s kmetije Hvala iz Podmelca na Solčavskih dnevih (foto: Anton Jamnik)

Učenje molže na Solčavskih dnevih (foto: Anton Jamnik)

v Solčavi. Sledilo je tradicionalno šahovsko srečanje ter glavni dogodek na prireditvenem prostoru s ponudbo lokalne kulinarike. Prav tako niso manjkale stojnice domačih izdelkov in zabava z glasbeno skupino. Na prireditvenem prostoru se je predstavilo tudi naše društvo z različnim promocijski materialom, z revijo Cikasti zvonček in z zgibanko. Največ zanimanja je bilo pri maketi krave, kjer so otroci poskušali z molžo krave. Obiskovalcem smo ponudili sir s kmetije Hvala, na kateri redijo in molzejo živali cikaste pasme. Vsi obiskovalci so pohvalili sir, da je zelo okusen in dober. Tak, kot mora biti.

Solčavski dnevi 2025 niso bili le dogodek. Bili so kot šepet narave, ki nas spomni, da je v tišini, v majhnih radostih in pristnih srečanjih največja lepota. In ko se je dolina spet umirila, so obiskovalci odšli z nečim, kar bo ostalo – s spominom, ki diha z njimi, kamorkoli bodo šli.

Tudi po ravnem znamo hoditi (foto: Klemen Petek)

Razstava govedi na 63. Mednarodnem kmetijsko-živilskem sejmu AGRA v Gornji Radgoni

KGZS – Zavod Ljubljana
Matjaž Hribar,
strokovni vodja in tajnik
Rejskega Društva CIKA

63. Mednarodni kmetijsko-živilski sejem AGRA je potekal od 23. do 28. avgusta 2025 v Gornji Radgoni. Rdeča nit letošnjega sejma AGRA v Gornji Radgoni je bila »**predstavitev prebojnih kmetijskih in živilskih tehnologij vodilnih svetovnih proizvajalcev in inovativnih mladih podjetij**«. Glavne teme letošnjega sejma so bile: digitalizacija in tehnologije natančnega kmetijstva, trajnost, zeleni prehod in samooskrba, inovativna podjetja, mladi podjetniki, sodelovanje, kmetijska mehanizacija, predelava, živilstvo, regionalna in mednarodna dimenzija ...

Za nas je pomemben **dan govedorejcev**, ki je potekal v ponedeljek, 25. avgusta 2025. Tekom dneva sta bila organizirana strokovna posveta: Pomen genomske selekcije za razvoj in prirejo mleka v govedoreji, ki je žal odpadel in Veterinarski posvet, ki pokriva področje zdravja živali, kar je ključno za govedorejo. Pod okriljem KGZS in Pomurskega sejama v sodelovanju s področnimi KGZS – zavodi, rejskimi društvi in Kmetijskim inštitutom Slovenije smo organizirali razstavo govedi. Zaradi tveganja prenosa bolezni modrikastega jezika, smo se skupaj odločili za razstavo govedi pitancev, različnih pasem, ki se niso vrnili nazaj na kmetijo, ampak so bili po zaključku sejma prodani v klavnico. Na razstavi so sodelovali: pet rejcev z biki lisaste pasme, dva rejca z bikoma rjave pasme, en rejec z bikom pasme šarole, en rejec z bikom pasme limuzin, Osemenjevalni center Preska z bikom šarole, rjave in črnobelega pasme, Osemenjevalni center Ptuj s tremi biki lisaste pasme, Osemenjevalni center Murska Sobota z dvema bikoma lisaste pasme in

dva člana Rejskega Društva CIKA z bikoma cikaste pasme govedi.

Naša člana, ki sta zgledna rejca z urejenima kmetijama, sta na razstavi dokazala, da je možno tudi s cikasto pasmo prirediti lepo težo, kljub manjšemu okviru živali. **Kužnik Franc iz Dobrnica je z bikom SI 55836119 (roj.: 30. 4. 2023) dosegel 498,5 kg mesa** (bolj intenzivna reja). **Rečnik Franci iz Dramelj pa je z bikom SI 65811586 (roj.: 20. 7. 2023) dosegel 335 kg mesa** (tradicionalna reja). **Rejcem se iskreno zahvaljujem za pripravljenost sodelovanja na razstavi in čestitam za njun uspeh.**

Počitek (foto: Matjaž Hribar)

Plemenski bik Brok SI 95646419 s kmetije Rečnik (foto: Matjaž Hribar)

Cike na Kužnikovi domačiji (foto: Matjaž Hribar)

Bik cikaste pasme SI 55836119 (foto: Matjaž Hribar)

Bik cikaste pasme SI 658115896 (foto: Matjaž Hribar)

Takšne vrste razstav so lahko tudi problematične, predvsem v smislu določitve odkupnih cen bikov, namenjenih v klavnice, ker lastnik bika ni aktivno vključen v pogajanja pri določanju končne cene. **Mogoče je smiselno takšne vrste razstav v prihodnosti nadgraditi z avkcijo pitevceve govedi.** To pomeni javno dražbo, torej prodajo, pri kateri se več kupcev poteguje za isto stvar, cena pa se zvišuje, dokler eden ne ponudi najvišjega zneska. Avkcija govedi je torej prodaja živine na organiziran način, kjer je pomembna **priprava na avkcijo** (organizator, ki se ukvarja z odkupom; rejec z označenimi in s stehanimi živalmi), **potek same avkcije** (v živo na sejmišču ali spletno; voditelj avkcije, ki predstavi posamezno žival; kupci, ki dajejo svojo ponudbo – dvigujejo ceno; živina gre najvišjemu ponudniku), **plačilo in prevzem** (kupoprodajna pogodba; kupec poravnava račun; prevzem živali). **Za rejce je prednost avkcije v doseganju boljše cene**, ker se kupci med seboj tekmovalno potegujejo, **poštenosti ocen kakovosti živali in v transparentnosti ter hitremu načinu prodaje.**

Letošnja AGRA je torej **povezovala tradicijo kmetijstva s prihodnostjo tehnologije**, kjer je poudarek na **digitalnih rešitvah, trajnostnem razvoju, inovacijah in konkretnem poslovnem prenosu.** Obiskovalci smo imeli vpogled v široko paleto razstavnega materiala, od najnovejše mehanizacije, digitalnih orodij, ekoloških živil ... do mladih podjetniških idej. Za govedorejce je AGRA odlična priložnost za **posodobitev znanja, tkanje mreže kontaktov, ogled trendov in tehnologij ter primerjavo z drugimi rejci.**

Bikovska mati Srna SI 64079273 s Podobnikove domačije (foto: Ana Gaber)

66. Kravji bal v Bohinju

KGZS – Zavod Ljubljana
Matjaž Hribar,
strokovni vodja in tajnik
Rejskega Društva CIKA

Kravji bal je tradicionalna prireditve, ki simbolizira zaključek planinske oziroma pašne sezone v Bohinju. Planšarji in pastirji so poleti živeli na planinah, pasli krave (ali drugo živino) na visokih pašnikih. Ob koncu sezone so živino spustili nazaj v dolino. Ob tej vrnitvi so krave okrasili, s cvetjem in trakovi, povsod se je praznovalo - kot hvaležnost za uspešno sezono in kot priložnost za druženje. Med zanimivimi elementi običaja je tudi, da pastirji prinesejo s seboj »basengo«, tj. vse pripomočke, ki so jih potrebovali za življenje na planini (sirarstvo ...).

Zanimanje otrok za molžo pred pričetkom dogajanja (foto: Matjaž Hribar)

Cike z majerji in majericami prihajajo s planin (foto: Matjaž Hribar)

Prvi povojni Kravji bal je bil organiziran leta **1954**. To je bilo v času, ko je turistično društvo Bohinj začelo bolj formalno urejati turistično ponudbo in prireditve. Turistično društvo Bohinj je glavni organizator že več kot 60 let. Prireditve je z leti prerasla lokalno praznovanje v dogodek, ki pritegne obiskovalce tudi iz drugih delov Slovenije in tujine.

Leta 1954 so bili začetki skromni. Dogodek je bil predvsem za domačine: planšarji, gostinci in prebivalci, ki so skupaj praznovali konec pašne sezone. Tako so leta 1954 prvič okrasili krave s cvetjem, postavili oder, povabili godbo in spekli kruh iz kislega testa. Kravji bal je postal **turistični spektakel, ki pa ni izgubil stika s svojo pristno vaško dušo.** Sčasoma so se programi razširili: poleg mimohoda krav, okrašenih živali in basenge so dodane ljudska glasba, folklorne skupine, gastronomija z lokalno hrano, stojnice, ocenjevanje krav ter vse več spremljevalnih dejavnosti. Dogodek je postal tudi turistična priložnost, ki pomaga podaljšati sezono v Bohinju, promovira lokalne kmečke običaje, avtohtone **pasme živine (cika)**, sirarske tradicije, rokodelstvo in kulinariko.

Kravji bal krepi identiteto lokalne skupnosti, s tem da povezuje planšarje, majerje, kmete, turistične delavce in obiskovalce. Prinaša pričakovanje, veselje ob uspešno zaključeni sezoni in spoštovanje tradicije. Pomemben je tudi za ohranjanje in promocijo avtohtonih pasem živine, kot je »**bohinjska cika**«. **Ocenjevanje krav, podeljevanje zvoncev ... so del prireditve, s čimer se poudarja pomen teh pasem za kulturno-kmečko dediščino.**

Z Rejskim Društvom CIKA že kar nekaj let sodelujemo s TD Bohinj, pri organizaciji Kravjega bala, tam, kjer so v ospredju dogajanja lokalni rejci s svojimi avtohtonimi cikami. **Pri sodelujočih rejcih je vedno opaziti veliko spoštovanje do te bohinjske tradicije.** Iz leta v leto se

tudi zaradi tega povečuje število donatorjev, ki za rejce pripravijo raznovrstno praktično nagrado.

Donatorji za rejce na letošnjem 66. Kravjem balu:

- **KIMI d.o.o.**, PLANJAVA 1, 1236 TRZIN, VRHUNSKA ČISTILNA SREDSTVA NA VSEH PODROČJIH (vedro in set čistilnih sredstev za vsakega rejca, dodatno še za kraljico bohinjskih planin)
- **AGROCENTER, trgovina d.o.o.**, Spodnja Senica 5, 1251 Medvode (uzde s povodci za vsakega rejca)
- **MESNICA BOHINJSKA BISTRICA**, VODNIKOVA CESTA 33, 4264 Bohinjska Bistrica (klobase za vsakega rejca)
- **GP INŽENIRING, SISTEMI d.o.o.**, POD HRIBOM 55, 1000 LJUBLJANA (lopata za vsakega rejca)
- **ISKRA INPULS, KRANJ d.o.o.**, ZASAVSKA CESTA 43 G, 4000 KRANJ (vile za vsakega rejca)
- **TURISTIČNA KMETIJA KRIVEC**, Logarska dolina (bon, narezek za dve osebi; za zmagovalko – kraljico planin)
- **KGZ SAVA d.o.o.**, LESCE, Rožna dolina 50; posestvo Bled (bala slame za razstavišče, obore)
- **ADOMA d.o.o.**, ZELIŠČNI BUTIK (čajji za rejce)
- **LIP, opazne plošče Bohinj d.o.o.**, Ulica Tomaža Godca 5, 4264 Bohinjska Bistrica (1 m³ žagovine za vsakega rejca)

Letos je na Kravjem balu sodelovalo osem rejcev s svojimi živalmi. Čeprav je bila s strani rejcev velika pripravljenost za dogodek, smo zaradi širjenja bolezni (bolezen modrikastega jezika), omejili število rej. Živali smo predhodno tretirali proti »repelentom«. Kljub temu je bilo v povorki in na mestu dogajanje preko 40 živali. Zjutraj smo (ocenjevalna komisija: Matjaž Hribar (KGZS – Zavod Ljubljana), Igor Stanonik (KGZS – Zavod Kranj) in Jernej Mavhar (KGZS – Zavod Celje), določili najlepšo

Veterinarska ambulanta, lekarniška postaja in trgovina s hrano za male živali, zdravljenje rejnih živali in umetno osemenje goveda.

Delovni čas:

Pon.-pet.: 07.00-12.00, 14.00-18.00

Sob., ned. in prazniki: 08.00-10.00

Tel.: (01) 722 78 46, gsm: (041) 635 640

e-naslov: veterina.klinkon@siol.net

Cike so prišle s planin (foto: Petra Benedik)

kravo ciko od posameznega rejca. Na osrednjem delu dogodka, pred odrom, pa smo živali predstavili občinstvu. Predsednik našega društva, Anton Jamnik pa je vsaki kravi podelil okrasni zvonec. Tako smo dobili osem finalistk, med katerimi smo določili letošnjo kraljico bohinjskih planin, ki je od predsednika TD Bohinj Boštjana Mencingerja, prejela velik okrasni zvonec s trobojnico. Zvonce je priskrbelo TD Bohinj, izdelala pa jih je firma Šobrle iz Gorji.

Sodelujoči rejci z odbrano najlepšo ciko (nagrada: okrasni zvonec):

RESA SI 25788583, MLAKAR RAJKO
BRINA SI 25647369, LUCIJA MULLER
SEKA SI 04566980, IGOR KOROŠEC
NEŽKA SI 84705606, MATEJ SMUKAVEC
LISIČKA SI 74098523, ANICA SMUKAVEC
MALINA SI 95176648, JAN MATEJ
ŠEKA SI 25176308, URBAN MULEJ
SREČA SI 145788763, MARIJA KOŽAR

Letošnja kraljica bohinjskih planin (nagrada: velik okrasni zvonec s trobojnico):

SEKA SI 04566980, IGOR KOROŠEC

Krava Resa SI 25788583, rejca Rajka Mlakarja (foto: Matjaž Hribar)

Krava Brina SI 25647369, rejke Lucije Muller (foto: Matjaž Hribar)

Krava Nežka SI 84705606, rejca Mateja Smukavca (foto: Matjaž Hribar)

Majerica Anica Smukavec (foto: Petra benedik)

Krava Malina SI 95176648, rejca Jana Mateja (foto: Matjaž Hribar)

Krava Šeka SI 25176308, rejca Urbana Muleja (foto: Matjaž Hribar)

Krava Sreča SI 45788763, rejke Marije Kožar (foto: Matjaž Hribar)

Marija Kožar s hčerkino družino (foto: Matjaž Hribar)

Izbor kraljice bohinjskih planin (foto: Petra Benedik)

Kraljica bohinjskih planin Seka SI 04566980, rejca Igorja Korošca (foto: Matjaž Hribar)

Skozi čas je nastalo veliko anekdot, povezanih s Kravjim balom, ki se prenaša predvsem med domačini in obiskovalci, seveda z veliko humorja in topline.

Anekdota o najlepši kravi in ljubosumnem pastirju

Nekega Kravjega bala v 60. letih prejšnjega stoletja je bila med kravami ena še posebej lepo okrašena, z ročno spletenim vencem iz gorskega cvetja, kravjim zvoncem, ki ga je podedovala od »praprababice krave«, in z zloščeno dlako, kot da gre na modno revijo. Vsi so govorili, da je to »miss Bohinja«. Lastnik krave, mladi pastir, je bil izredno ponosen. Ko pa je neka mimoidoča turistka iz Avstrije komentirala, da je »ta kravica prav sexy«, se je pastir tako razjezil, da je šel nazaj v hlev, snel kravi venec in rekel: »Ti nisi za razkazovat tujcem, ti si za mleko, ne za modne piste!« Kljub vsemu je krava tisto leto dobila zlati zvonec za najlepšo kravo. Pastir pa je potem vsako leto skrivaj prihajal na Kravji bal, a nikoli več s kravo. Pravijo, da ga je zgrabila »ljubosumna sram«.

Ta zgodba je pogosto pripovedovana v nekoliko različnih oblikah, kot del humorja v kmečkem duhu, ki preveča dogajanje na Kravjem balu. Domačini radi poudarijo, da je ljubezen do živine pri njih globoko zakoreninjena, včasih pa jo malce preveč resno vzamejo.

Še dve anekdoti iz Kravjega bala. Ena je zabavna, druga pa nekoliko nostalgичna in prikazuje, kako se stvari niso vedno izšle po načrtih:

Krava na svoji poti

Enkrat v 70. letih prejšnjega stoletja so krave prihajale v dolino z različnih planin. Ena izmed krav, z imenom **Rožca**, je bila znana po svoji trmi. Ko so jo vodili proti prizorišču Kravjega bala, je sredi mostu čez Savico nenadoma obstala. Trikrat so jo cuknili, trikrat so jo prosili, enkrat celo z žlico žganecv poskušali zvabiti, a nič. Rožca je mirno obrnila glavo, pogledala v planine in šla nazaj, kot da bi rekla: »Mene pa na ta vaš cirkus ne bo!« Pastir jo je moral loviti še tri ure. Zamudila je povorko, a na koncu vseeno dobila nagrado za najbolj samosvojo kravo tistega leta.

Folklor v blatnih opankah

Leta 1985 je bil Kravji bal že množično obiskan. Vse je bilo pripravljeno: oder, stojnice, pa še folklorna skupina z Gorenjske je prišla nastopit. Ampak, začelo je deževati tik pred njihovim nastopom. Oder je postal spolzek, blaten in nevaren. Vodja skupine je rekel: »Če so kmetje v tem blatu cele dneve, bomo še mi za pol ure!« In so res, dekleta v narodnih nošah, fantje z opankami – vsi so pogumno zaplesali po blatnem odru. Na koncu so bili umazani do kolen, publika pa navdušena. Nekdo iz občinstva je zaklical: »To je pravi ples z zemlje!« Od takrat naprej so imeli folkloristi vedno s seboj še dodatne opanke, za vsak primer.

Še ena anekdota v **bohinjskem narečju**, z značilnim slogom pripovedovanja, kot bi jo povedal starejši domačin ob kozarčku žgan'ca na Kravjem balu:

Ko je Francl štel krave

Veš kva, ene let, tko enkrat u devet in sedmst let, je Francl iz Studorja pelu krave dol iz planine, ke pr'va jesen že grizla v meglo, ne. On je meu sedemnajst krav, ja. Pa še en'ga tazga telička, k' je sam skakal okol' kt' en kozel. No, pa se usede na en kamen pred Ribčev'm Laz'm, pa začne štat: ena, dve, tri ... štirinajst, petnajst ... pa nč več! Sam petnajst jih je naštel! Pa začne klet ... »Hudiča, kam je šla Milka?!«, tko je reku. Teče nazaj, gor po poti, vpraša enga, vpraša družga – nč. Uže u luft skače od panike, kva bo reku ženi, če bo ena manj! Pa pride na plac dol, pa ga en stric iz Srednje vasi sam gleda pa reče: »Francl, pa kva ti šteješ, če pa dve maš vprežene za vozičak!« Francl pa sam prime za glavo: »Ajga, jz bi tud včas' kej več kot štalno vino pil ... tole ni za enega človeka sam!«

V Bohinju pravijo, da ni vsaka krava za kravji bal. Mora biti mirna, navajena ljudi, a tudi dovolj lepa, nekakšna krava »**kraljica bohinjskih planin**«. Njena vloga ni samo v tem, da pride s planine. Kraljica predstavlja planino: travnike, delo pastirjev, mleko, sir, celo samoto in včasih tudi borbo s slabim vremenom ... **Najlepše okrašene krave** so pogosto tiste, ki so imele dobro sezono, ki so dale veliko mleka, niso zbolele, so bile »zveste« čredi ... Njihovi lastniki so ponosni, ko zmagajo.

Kravji bal ni samo folklorna prireditev oz. zgolj logistični dogodek, temveč **nekakšen ritualni zaključek poletja**, ko se **krave z visokogorskih planin** počasi vrnejo v dolino. To je **simbol zaključka planšarske sezone**, kjer se narava in človek še zadnjič v letu »pogovorita« v ritmu tradicije, veselja in skupnosti. **Hvala vsem, ki ste pomagali pri pripravi živali za sam dogodek (za pripravo živali, za postavitve ograj na travniku, za postavitve obore ob odru, za nemoteno preskrbo živali z vodo in s senom, za nočno dežurstvo, za promocijo na našem »štantu« ...).** Najpomembnejše pa je, da so se živali vrnile domov zdrave.

Ekskurzija Zduženja rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji po primorski, 26. 9. 2025

KGZS – Zavod Ljubljana
Matjaž Hribar,
strokovni vodja in tajnik
Rejskega Društva CIKA

Pomen strokovne ekskurzije je v tem, da omogoča udeležencem neposredno izkušnjo in učenje izven klasičnega učnega okolja. To je pomemben del izobraževalnega procesa, saj povezuje teoretično znanje s prakso. Izobraževalni pomen omogoča poglobljanje znanja s praktičnimi primeri, povezuje teorijo in prakso, spodbuja aktivno učenje, saj udeleženci sodelujejo, postavljajo vprašanja in opazujejo dogajanje. Ob tem je pomemben tudi družbeni in kulturni vidik, saj se ob tem krepijo socialne veščine, kot so sodelovanje, komunikacija in timsko delo. Spodbuja se kulturno razgledanost, če vključuje tudi obisk kulturnih ustanov, zgodovinskih krajev ... Omogoča se interdisciplinarni pristop, kot je povezovanje različnih področij. Strokovna ekskurzija vpliva na osebnostno rast posameznika, saj spodbuja radovednost, samostojnost in samoiniciativnost, krepi motivacijo, saj udeleženci vidijo smisel znanja v praksi in omogoča neformalno učenje v sproščenem okolju.

Zbrali smo se v **petek, 26. 9. 2025**, ob **8.00 uri** pred **MERKURJEM** v BTC Ljubljana. Pred tem pa je šofer avtobusa, s Celjskega že pobral nekaj članov našega društva pred dvorano Zlatorog v Celju, ob 6.30, ter na Viru pri Domžalah pri gasilski zvezi, ob 7.30. Še nekaj članov se je kasneje pridružilo na Razdrtem.

Prva postaja je bila Smrekarjeva domačija (Grobišče, Prestranek). Turistična kmetija leži na nadmorski višini, približno 543 m. Velikost kmetije je okoli 35 ha. Na kmetiji nudijo namestitve (sobe, apartmaji). Domačija je bila obnovljena pod nadzorom Zavoda za varstvo kulturne dediščine, to pomeni, da ohranja arhitekturne značilnosti starega podeželskega posestva.

Pohišstvo je večinoma iz smrekovega lesa, sobe apartmaji so poimenovani po nekdanjih članih domačije, ki dajejo občutek tradicije in domačnosti. Preurejen stari »skedenj« (senik) je namenjen gostinskim storitvam. Ponujajo jedi iz sestavin, pridelanih na kmetiji ali pri lokalnih pridelovalcih: avtohtono slovensko **cikasto govedo**, krškopoljski prašiči, različni siri, prepeličja jajca, kruh iz krušne peči, vegetarijanske jedi in jedi brez glutena. Pri njih je možna organizacija dogodkov, kot so rojstni dnevi, seminarji, poslovna srečanja. Idealno za družine z otroki: otroško igrišče, možnost spoznavanja živali (**cika**, krškopoljski prašič, konji pasme haflinger ...) na

Krškopoljski prašiči na Smrekarjevi domačiji (foto: Matjaž Hribar)

Konji haflingerji na Smrekarjevi domačiji (foto: Matjaž Hribar)

kmetiji. Za aktivne pa je na voljo pohodništvo in kolesarjenje. Smrekarjeva domačija izstopa zaradi **celovitega izkustva**: prenočitve, kulinarika iz lastnih pridelkov, stik z živalmi in okoljem, arhitekturna vrednost. Za tiste, ki želite nekaj več kot le sobo. **Na kmetiji nas je sprejela Zala, ki je mlada prevzemnica kmetije in naša članica rejskega Društva CIKA. Zalina predstavitev:**

Naša zgodba – od dediščine do sodobne družinske kmetije

Naša kmetija je svojo pot začela leta 2009, ko je mama Melita od svojega očeta podedovala tri stare stavbe in

Ogled cik na Smrekarjevi domačiji (foto: Matjaž Hribar)

devet hektarjev zemljišč. Skupaj očetom Boštjanom sta se odločila, da dediščine ne bosta prodala, temveč iz nje nekaj ustvarila in jo tako obogatila. Ker nobeden od njiju ni imel izkušenj ne v kmetijstvu, ne v gostinstvu in niti v turizmu, so bili začetki zares polni učenja, raziskovanja in vztrajnosti. Na turistični kmetiji imamo tako kmetijo, gostinski del, kjer sprejemamo zaključene družbe, stanovitveni objekt s 23 ležišči in predelavo mesa.

Prvi so na kmetijo prišli osli, saj so prijatelji staršema svetovali, da so to najmanj zahtevne živali. Seveda temu ni bilo ravno tako. Kot vsaka živalska vrsta so tudi osli potrebovali primerno oskrbo. Kasneje leta 2013 smo kupili prvi dve breji kravi ciki, ena izmed njiju se še vedno veselo pase na naših pašnikih. Trenutno šteje 18 let in za sabo ima kar 15 zdravih teličkov. Še vedno je vitalna, dobro rejena in se ji leta prav nič preveč ne poznajo.

Odločitev za cike ni bila naključna. Ko smo pričeli z obnovo stavb, v katerih gostimo goste celega sveta, smo se morali ravnati po smernicah zavoda za kulturno dediščino, saj je celotna vas Grobišče varovana kot kulturna dediščina. Zato smo se odločili, da bomo tudi na kmetiji ohranili tisto, kar predstavlja našo dediščino. Ker znanja o kmetijstvu starša takrat še vedno nista imela veliko, se je na dolgi rok izkazalo, da sta se odločila pravilno. Pri širitvi kmetije smo kupovali predvsem zaraščene površine, ki smo jih očistili in spremenili v travnike, zato je bila večina naših travnikov skromnih, nekateri deli pa so bili tudi močvirnati. Prednosti cik se je pokazala predvsem v tem, da gre za govedo manjšega okvirja, ki travne ruše na takih območjih ne uniči preveč. Hkrati pa gre za izredno skromno in prilagojeno pasmo goved, ki je prilagojena tudi na manj ugodne pogoje. Skromnost in nezahtevnost pasme se je dobro pokazala tudi ob prehodu na seneno rejo saj se prirasti telet niso bistveno zmanjšali. Cike preživijo zunaj celotno leto, postavljen pa imamo kozolec, kamor se lahko v primeru slabega vremena zatečejo. Telitve potekajo celoletno na pašniku, teleta pa običajno odpeljemo v klavnico pri približno desetih mesecih starosti. Ker je plemenski bik ves čas v čredi, točnih datumov telitev ne poznamo, a krave v povprečju telijo na 12 mesecev, kar omogoča da se krave presušijo in pripravijo na prihod novega telička.

Danes na kmetiji redimo okoli 40 glav goveda, letno pa vzredimo tudi 30–40 prašičev, večinoma slovenske

Predstavitve Zale (foto: Matjaž Hribar)

avtohtone pasme – krškopoljski prašič. Prašiči imajo na razpolago 70 a površin in dva bajerja, v katerih se ob vročih temperaturah namakajo. Ob nastanitvenem objektu se pasejo še himalajske koze, ki razveseljujejo goste in druge obiskovalce, ter jim omogočajo stik z domačimi živalmi.

Leta 2021 so mi starši, s prepisom kmetije, omogočili prijavo na razpis za mladega prevzemnika, ki je bil uspešno tudi zaključen. Takrat smo se odločili, da osle zamenjamo za konje pasme Haflinger, ki danes bogatijo našo ponudbo in so odlični sopotniki pri delu z obiskovalci. Tako omogočamo jahanje za otroke, aktivnosti za osebe s posebnimi potrebami, in ostale aktivnosti. S kmetijo sem sodelovala tudi v projektu Kmetija kot terapevtski prostor, kjer smo dokazovali, da stik z različnimi živalmi pozitivno vpliva na različne ciljne skupine ljudi. Zato v delavnicah za otroke, ogledih za šole, vrtce in druge skupine ter pri počitniških varstvih v program vključujemo vse naše živali. Naša naloga ni le pridelava kakovostne hrane, temveč tudi to, da ljudem približamo življenje na kmetiji in pokažemo, od kod prihaja hrana ter kako dragocen je stik z naravo.

Na kmetiji imamo tako ekološki kot tudi seneni certifikat, trenutno pa obdelujemo približno 40 ha zemljišč. Letno posejemo približno 1 ha ječmena in 0,5 ha pšenice, katero zmeljemo in spečemo kruh za naše obiskovalce. Vsi pridelki in meso končajo na krožniku naših gostov – le tako zagotavljamo popoln nadzor nad izvorom hrane.

Zala Stegel

Po ogledu kmetije so nam pripravili degustacijo lokalnih dobrot in kozarec dobrega vina.

Degustacija dobrot na Smrekarjevi domačiji (foto: Matjaž Hribar)

Naslednji postanek smo namenili ogledu cerkve Svete Trojice v Hrastovljah, kjer nas je pričakala tamkajšnja vodnica. Cerkev stoji nad vasjo Hrastovlje v slovenski Istri, v občini Črni Kal. Kljub svoji majhnosti je izjemna: dimenzije znašajo približno 11,7 m dolžine in 6 m širine. Zanimiv je tudi njen obrambni značaj »tabor«, saj je cerkev obdana s kamnitim obzidjem z obrambnimi stolpi, ki so služili zaščiti pred vpadi v preteklosti. Obstajata dve glavni razlagi glede njenega nastanka ali gre za roman-

Pred cerkvijo sv. Trojice v Hrastovljah (foto: Matjaž Hribar)

V cerkvi sv. Trojice v Hrastovljah (foto: Matjaž Hribar)

Mrtvaški ples (foto: Matjaž Hribar)

Oltaar v cerkvi sv. Trojice v Hrastovljah (foto: Matjaž Hribar)

sko cerkev iz 12. stoletja ali je iz druge polovice 15. stoletja in da je stil »istrske variante« zgodnjega beneškega renesančnega sloga. Obzidje okoli cerkve je zgrajeno v 16. stoletju. Zvonik je na zahodni strani – kar pri cerkvenih stavbah na tem območju ni tako pogosto. Cerkev je znana predvsem po izjemnih srednjeveških freskah. Skoraj vsaka stena in obok je poslikana. Freske so delo umetnika Janeza iz Kastva (latinsko *Johannes de Castua*) in so bile dokončane 13. julija 1490. Med najpomembnejšimi motivi je motiv »Ples smrti«, kjer okostnjaki vodijo ljudi iz različnih družbenih slojev proti smrti – simbolni prikaz minljivosti življenja. Freske vsebujejo tudi prizore stvarjenja sveta, izgon Adama in Eve, postaje križeve poti, apostole, Marijino kronanje in glagolične napise. Freske so bile dolgo skrite pod plastjo bele barve (predelave, belo prepleskanje) in so bile ponovno odkrite leta 1949.

Po ogledu cerkve smo se odpravili v vas Sveti Peter (Občina Piran), kjer smo si ogledali Tonino hišo. Gre za kamnito istrsko domačijo, zgrajeno pretežno v 18. in 19. stoletju, s tipičnimi arhitekturnimi značilnostmi starega istrskega kmeta.

Ime hiše izvira od zadnje lastnice, Antonije Gorela (doma »Tona«), ki je bila kmetica in je v hiši živela vse do sredine 20. stoletja. V pritličju je bila urejena oljarna (imenovana »torklja«), v kateri so mleli in stiskali oljke za pridelavo oljčnega olja. V nadstropju so bili bivalni prostori: kuhinja z ognjiščem, soba in odprto ostrešje. Hiša je po zadnji lastnici ostala prazna. Bila je ogrožena pred propadanjem, a je bila leta 1979 obnovljena in preurejena v muzej (etnološko zbirko). Danes je dostopna javnosti kot kulturni oz. etnološki spomenik, kjer si lahko obiskovalci ogleda-

Pred Tonino hišo (foto: Matjaž Hribar)

jo orodja, pohištvo in opremo preteklih generacij istrskih kmetov. V Sloveniji je kar nekaj podobnih hiš, ki prikazujejo podeželsko življenje in raznoliko kulturno krajino Slovenije (Primorska – Tonina hiša, Gorenjska – Bajtarska hiša, Prekmurje – Panonska hiša). Vsaka hiša ni le arhitektura, marveč odraža način življenja, naravne pogoje, družbene odnose in kulturno identiteto določenega okolja. Tudi tu nas je sprejela in vodila lokalna vodnica.

Po izčrpnem ogledu Tonine hiše smo se odpravili na kmetijo Robivera (Krkavče, Šmarje pri Kopru), kjer smo imeli poleg ogleda vinske kleti in degustacije oljčnega olja domenjeno kosilo. Sprejel nas je gospodar Robert. Kmetija leži na nadmorski višini, približno 200 m in se nahaja v manj obljudenem, mirnem okolju slovenske Istre, zato je odlična izbira za oddih od mestnega vrveža. Vas Krkavče velja za tipično istrsko gruščasto naselje z lepimi razgledi. Velikost kmetije je približno 18 ha. Poudarek turistične kmetije je na avtentičnosti: veliko lastne pridelave, ekološke metode, spo-

V Tonini hiši (foto: Matjaž Hribar)

štovanje tradicije in narave. Na kmetiji nudijo nastanitve: apartmaji/sobe, možnost nočitve z zajtrkom ... Urejeno imajo tudi restavracijo, kjer je poudarek na sezonski, lokalno pridelani hrani. Veliko uporabijo lastnih sestavin: suhomesnati izdelki, zelenjava iz domačega vrta, oljčno olje lastne pridelave ... Oljčno olje je ekološko pridelano in ekstra deviško, predvsem sorte "istrska belica". Poleg oljčnega olja na kmetiji nudijo domača vina (npr. refošk, malvazija, rumeni muškat) in tudi domače žganice (orehovec, artičoka, žizole ...).

Ekскурzija je bila lepo doživetje, ki se je odvila v sproščnem in pozitivnem vzdušju. **Polna zasedenost, skoraj 60 udeležencev, je pričala o velikem zanimanju in povezanosti med člani.** Program je bil bogat in raznolik, saj smo združili kulturne vsebine s strokovnimi ogledi, kar je še dodatno obogatilo naše razumevanje obravnavanih tem. Takšna ekskurzija ni le priložnost za pridobivanje novih znanj, temveč tudi za krepitev medsebojnih vezi in širjenje obzorij na prijeten in poučen način.

Udeleženci izleta po kosilu na kmetiji Robivera

Iz Šole mladih rejcev do Montechiarija

Rafael Marc

Po koncu 9. mednarodne šole mladih rejcev v Novem mestu sem dobil priložnost, da svoje znanje preizkusim tudi na mednarodnem tekmovanju. Na pot v Montechiaro, ki je potekala od 23. do 25. oktobra, sem šel skupaj s sotekmovalcem iz novomeške šole Nikom Udovičem in mentorico, dr. Marijo Klopčič. Na tekmovanju je letos nastopilo približno 40 mladih rejcev iz 12 različnih držav. Bila je res posebna priložnost, da vidim, kako se znanje, ki sem ga pridobil doma, obnese v tujini.

Dogodek je potekal v okviru velikega sejma La Nazionale Italiana, ki velja za enega najpomembnejših v Evropi za mlečne pasme goveda. Večina živali je bilo črno bele pasme, rjave pasme, ter pasme jersey. Tam ni šlo samo za tekmovanje mladih rejcev, ampak tudi za razstavo najboljših krav, ki so jih pripeljali najplivnejši italijanski ter tuji rejci. Res je bilo nekaj posebnega videti večerni "grande show", ko so najlepše živali predstavili z lučmi in glasbo, pa tudi samo srečo zmagovalnih rejcev in njihovih ekip.

Tekmovanje mladih rejcev je potekalo v štirih kategorijah. Prva je bila priprava živali. V tej kategoriji je najpomembnejši del striženje. Žival je treba ostriči na način, da zgornja hrbtna linija izgleda kar se da ravna. Spodnja linija po trebuhu mora čim bolj pokazati globino trebuha živali, hkrati je pa treba paziti na prehod dolžine dlake, da žival izpade naravno in povezano. Pred razstavo je žival potrebno še polakirati z različnimi barvami, npr. črno in belo, če gre za črno belo pasmo, ter s svetlečim lakom. Zgornjo linijo se poravnava ter dvigne s fenom, krtačo ter lakom. S tovrstnimi finesami lahko zakrijemo razne

Rafael Marc pri vodenju živali (vir: fb internet)

napake in poskrbimo za najboljši možen videz živali v ringu.

Naslednje je bilo vodenje živali v ringu. Pri tem je sodnik najbolj pozoren na držo živali: paziti moramo, da ima žival ves čas ravno prav dvignjeno glavo, ter da je zravnana. V primeru, ko sodnik ukaže, da se moramo ustaviti, moramo poskrbeti, da ima žival pravilno poravnane noge. Sprednje noge morajo vedno biti vzporedno in čim bolj ravne. Pri zadnjih nogah je pa odvisno od tega, katero žival vodimo. Če vodimo telico, mora biti noga, ki ni na strani sodnika rahlo pred drugo nogo, če vodimo kravo v laktaciji, pa mora biti naprej postavljena noga na sodnikovi strani. Poleg razstavljaljoče živali moramo biti pozorni tudi na svojo držo. Držati se moramo čim bolj ravno, a sproščeno. V glavnem mora biti vidno, da smo ponosni na žival, ki jo razkazujemo. Seveda je v igri tudi ogromno drugih dejavnikov, po katerih se razlikuje dobro ali ne tako dobro vodenje živali v ringu.

Tretja kategorija je bilo ocenjevanje živali, kjer smo morali prepoznati pomembne zunanje lastnosti goveda. Ker smo ocenjevali mlečne pasme, je bil seveda največji po-

Detalji pri urejanju živali (vir: fb, internet)

Še zadnji detalji pred razstavo (vir: fb, internet)

Na tekmovanju (vir: fb, internet)

Sinergija par med Rafaelom in živaljo (foto: fb, internet)

udarek na lastnostih vimena. Kvalitetno vime mora biti čim boljše pripeto tako spredaj kot zadaj. Četrtnine vimena morajo biti enakomerno porazdeljene. Seveda mora biti vime čim bolj polno in žilnato. Tudi seski so zelo pomembni. Biti morajo prave oblike in velikosti, predvsem pa morajo biti pravilno pozicionirani. Najbolj pogosta napaka seskov je, da sta zadnja seska preblizu skupaj in obrnjena eden proti drugemu, ali celo, da se križata. Kar se tiče okvirja krave, je pomembno, da je v prsnem košu čim bolj odprta in globoka, kar pomeni, da ima rebra obrnjena proti zadnjem delu telesa in da je med njimi čim več prostora. To omogoča kravi veliko sposobnost konzumacije krme, ter veliko prostora za pljuča. V križu mora krava biti široka in dolga. Pomemben je tudi naklon križa, ki mora biti ravno pravšnji. Pravilnost križa kravi omogoča čim lažje telitve. Dobra krava mora imeti tudi korektno noge, ki pripomorejo k njeni dolgoživosti, produktivnosti ter dobremu počutju. Tukaj je naštetih samo nekaj glavnih lastnosti, ki pa se morajo med seboj tudi dobro ujemati, da sestavijo povezano in kvalitetno celoto.

Četrta kategorija pa je bil zootehniški kviz, ki je preverjal naše znanje o genetiki, prehrani in splošni reji predvsem krav molznic.

Poleg samega tekmovanja je bilo super tudi spoznavanje drugih mladih rejcev iz Evrope, s katerimi smo se po večini zelo dobro razumeli, si med seboj pomagali, ter

Podmladek prihaja s planine (foto: Klemen Petek)

Jutro po polni luni (foto: Klemen Petek)

poskrbeli, da nam ni bilo dolgčas tudi, ko smo čakali na vrsto, da vstopimo v ring.

Z Nikom sicer nisva dosegla prvega mesta, saj sva se težko kosala s tekmovalci iz tujine, ki se s tem ukvarjajo še bolj resno in imajo morda tudi več izkušenj. Kljub temu sem na dogodek zelo ponosen, saj sem veliko novega spoznal, se naučil in ugotovil, na kaj moram še delati. Vesel sem, da sem se lahko predstavil na tako velikem tekmovanju in se primerjal z najboljšimi.

Zahvalil bi se rad vsem organizatorjem za dobro pripravljeno tekmovanje in prijazen sprejem, Društvu rejcev govedí črno bele pasme v Sloveniji za pokritje stroškov, ter Združenju rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji, ki mi je že od začetka vse to omogočilo. Posebej bi se pa rad zahvalil kolegu Niku Udoviču in mentorici dr. Mariji Klopčič. Oba sta bila odlična sopotnika in sta z mano z veseljem delila svoje znanje, izkušnje in mi pomagala, kadar me je kaj zanimalo.

Cikasto govedo na kmetiji Korošec (arhiv družine Korošec)

Hlev prihodnosti in cike, ki ohranjajo krajino

Klara Lovenjak

Fotografija: Anže Petkovšek, arhiv družine Korošec

Strokovna žirija je v izboru za naj hlev 2025, s katerim Ljubljanske mlekarne spodbujajo skrb za počutje živali, izbrala hlev na kmetiji Žampa v Levanjcih. Hlev namreč izstopa po udobju, tehnoloških rešitvah ter visoki mlečnosti živali. Drugo nagrado – naj hlev: hranimo prihodnost, je prejel Andrej Korošec iz Spodnje Brežnice za izjemne pogoje za mlado živino, hkrati pa je prejel tudi tretjo nagrado in postal šampion ljudstva. Posebno pohvalo je dobil Aleš Žakelj, ki je na hribovski kmetiji nad Idrijo zgradil nov hlev po standardih dobrega počutja krav, kar na tako zahtevni lokaciji predstavlja redkost.

Šampion ljudstva, Andrej Korošec

Andrej Korošec, 28-letni kmet iz Spodnje Brežnice pri Poljčanah, je eden najlepših primerov mlade generacije, ki je kmetovanje sprejela kot poslanstvo. Oče mu je kmetijo predal že ob dopolnjenem 18. letu, Andrej pa je prevzem razumel kot odgovornost do družine, živali ter kot priložnost, da kmetijo dvigne na sodobno, tehnološko napredno in dolgoročno vzdržno raven.

V času rekordnih podražitev je zgradil velik, zračen in svetel hlev za molznice, z avtomatizirano molžo, udobnimi ležišči z gumo, veliko naravne svetlobe in izpustom na asfaltni površini, ki pomembno prispeva k zdravju parkljev. Sprva ocenjena naložba v vrednosti 900.000 evrov je med gradnjo dosegla milijon evrov, pri čemer so nepovratna sredstva pokrila le 35-40 %. Kljub zahtevnim razmeram je Andrej vztrajal tudi zato, ker je vedel, da brez sodobnega hleva prireja mleka na kmetiji ne bi imela prihodnosti.

Zakaj cike ostajajo nepogrešljiv del črede?

Da bi na razpisu sploh dosegel zadosti točk, je prirejo mleka razširil še na rejo cikastega goveda. Kot pravi, so mu cike izjemno prirasle k srcu, zaradi njihove lepote, mirnosti in vzdržljivosti. Z leti je čredo še povečal, saj ga navdušujejo tako njihov značaj kot pomen za ohranjanje krajine. Reje cik zato ne namerava opustiti.

Njegove cike se pasejo na hribovski kmetiji v Dramljah, kjer na osmih hektarjih ograjenih površin krave dojilje skupaj s teleti in plemenskim bikom preživijo vse leto na paši. »Bikce redimo za meso, teličke pa zadržimo za nadaljnjo rejo. Kar 70 % strmih površin, ki bi jih sicer morali ročno obdelovati, popasejo cike. Na preostalih 30 %, primernih za strojno obdelavo, pa pridelamo seno za zimo,« pojasni Andrej. Te skromne, izredno prilagodljive

Hlev za črno belo pasmo Andreja Korošca

živali so mu tako pri srcu, da cike predstavlja kot pomemben del svoje prihodnosti.

Udobje in sodobna tehnologija

V Spodnji Brežnici pa je zrasel glavni hlev za njegove molznice, velik 25 x 43 metrov, pozneje dopolnjen še z manjšim hlevom za teleta in presušene krave na globoki nastilj. V obeh hlevih prevladuje poudarek na udobju in zračnosti. Ležišča imajo gumo z žagovino ali slamo, ki jih dnevno čistijo, roboti pa skrbijo za potiskanje krme, čiščenje rešetk in nemoteno robotizirano molžo. V povprečju se krave molzejo 2,5-krat na dan in dajejo okoli 30 litrov mleka.

Andrej v reji vse bolj sledi naravnim načelom. Teleta po telitvi ostanejo pri kravah do enega tedna, kar prinaša boljšo vitalnost telet in manj stresa pri kravah. Po ločitvi se teleta pridružijo skupini vrstnikov, napajajo pa jih izključno z mlekom, kar se odraža v odlični rasti in zdravju.

Njegov pogled ostaja usmerjen v skrb za počutje živali, dolgoročno vzdržnost in ohranjanje pristnega odnosa do narave. Vse to pa ne bi bilo mogoče brez tesne povezanosti družine Korošec, ki vsakodnevno sodeluje pri njegovem delu. Andrej pa z nasmehom še prizna, da si v tej svoji zgodbi želi ob sebi tudi življenjsko sopotnico.

Okvir: Pri širjenju prepoznavnosti kmetije Korošec so imeli pomembno vlogo tudi člani Združenja rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji. Njihova podpora, medsebojna povezanost in iskren ponos nad cikami so prispevali k številnim pomembnim glasovom, ki so na koncu odločali o nazivu šampion ljudstva. Na ta dosežek je Andrej še posebej ponosen.

Analiza zakola cikastega goveda v obdobju 2010–2024

dr. Metka Žan,
doc. dr. Silvester Žgur,
Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta
Oddelek za zootehniko

UVOD

V Rejskem programu za cikasto pasmo je glede proizvodne usmeritve zapisano, da gre za kombinirano pasmo z izrazitejšim poudarkom na prirerji mleka. Takšna opredelitev je skladna z zgodovinskimi dejstvi, saj je bila pasma vse do šestdesetih let prejšnjega stoletja prepoznana kot odlična mlečna pasma.

Po sprejetju sklepa o prepovedi reje cikastega goveda leta 1964 je bila pasma v naslednjih desetletjih povsem zapostavljena in prepuščena skrbi peščice predanih rejcev. Ti so z vztrajnostjo ter predvsem z uporabo naravnega pripusta omogočili njen obstanek vse do začetka tega tisočletja. V tem času se je v mlečni prirerji uveljavila reja tujerodnih, visoko proizvodnih pasem, kar je še dodatno zmanjšalo pomen in razširjenost cikastega goveda v slovenskem prostoru. Danes večina rejcev cikasto govedo redi kot kombinirano pasmo in to pretežno kot krave dojilje, ki so namenjene prirerji telet za zakol.

V predstavljeni raziskavi smo se osredotočili na analizo strukture zakola cikastega goveda, in sicer na deleže zaklanih živali po posameznih kategorijah ter kakovost zaklanih živali, tako da smo analizirali neto dnevni pri-

rast, maso klavnih polovic ter oceni za konformacijo in zamaščenost klavnih polovic.

Vir podatkov za analizo

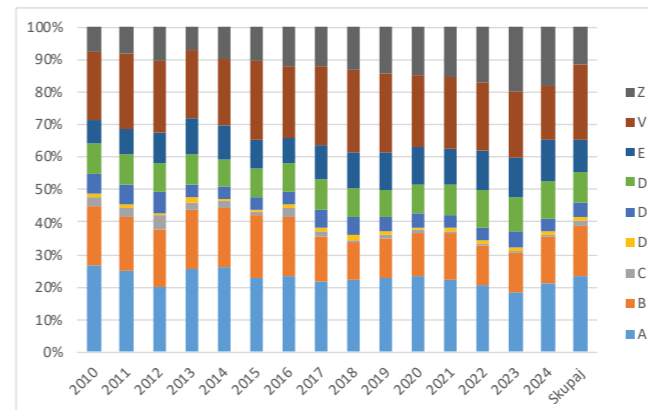
Podatke smo pridobili na Sektorju za identifikacijo in registracijo živali ter informacijske sisteme (SIRIS) pri Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije za obdobje od leta 2000 do vključno leta 2024. Neto dnevni prirast smo izračunali kot kvocient med maso klavnih polovic in starostjo ob zakolu. Oceni za konformacijo in zamaščenost (EUROP) klavnih polovic smo spremenili tako, da je ocena za konformacijo E+ oz. za zamaščenost 5+ predstavljala vrednost 15, ocena P- oz. 1- pa vrednost 1.

STRUKTURA ZAKOLA

V preglednici 1 in na sliki 1 je predstavljeno število in delež zaklanih živali po posameznih kategorijah in letih.

Preglednica 1: Število zaklanih živali cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih kategorijah in letih

	Kategorija									
	Skupaj	A	B	C	D1	D2	D3	E	V	Z
N	N	N	N	N	N	N	N	N	N	N
Skupaj	10356	2427	1568	192	106	487	931	1046	2386	1213
2010	520	140	93	14	6	31	51	35	111	39
2011	583	145	97	18	5	34	57	45	135	47
2012	691	140	122	28	6	44	62	64	153	72
2013	707	180	129	18	11	28	66	75	148	52
2014	747	197	136	14	5	29	63	75	153	75
2015	771	177	146	9	5	30	68	69	187	80
2016	929	218	169	27	6	40	81	72	205	111
2017	1311	286	179	24	15	67	123	143	318	156
2018	1304	294	144	13	20	68	117	145	329	174
2019	1367	314	164	16	16	56	115	158	332	196
2020	1426	336	189	11	11	60	128	165	315	211
2021	1570	348	230	9	12	60	153	170	344	244
2022	1786	364	223	10	15	73	206	219	374	302
2023	1582	295	190	8	14	84	163	195	315	318
2024	1655	349	238	11	14	65	195	211	275	297

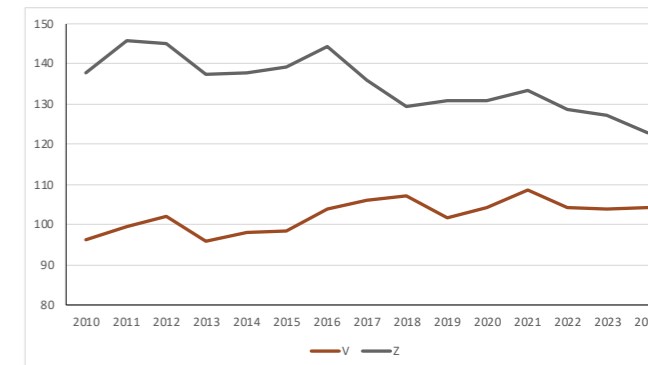

Slika 1: Delež zaklanih živali cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih kategorijah in letih

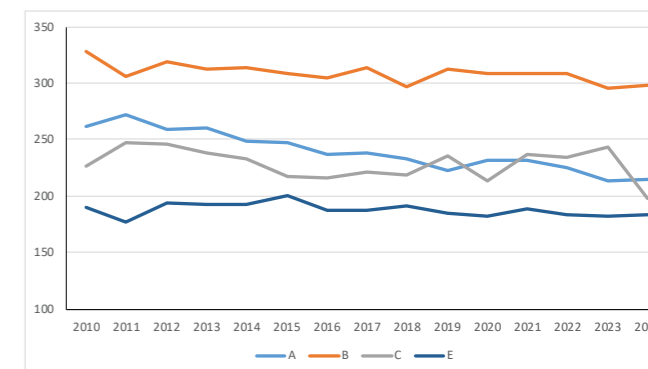
Iz preglednice 1 in sliki 1 je razvidno, da je največje število in delež živali cikastega goveda zaklanih v slovenskih klavnicah v obdobju 2010–2024 v kategoriji A (mladi biki v starosti 12-24 mesecev), sledi kategorija V (teleta do 8 mesecev starosti), kategorija B (biki, starejši od 24 mesecev) in kategorija Z (teleta v starosti 8-12 mesecev). Manjše število predstavljajo kategorije živali E (telice, starejše od 12 mesecev), D3 (krave > 5 let) in D2 (krave v starosti 30 mesecev – 5 let). Najmanjše število zaklanih živali cikastega goveda je bilo v kategoriji C (voli) in D1 (krave < 30 mesecev). Število vseh zaklanih živali se je v obdobju 2010–2022 stalno povečevalo, v letih 2023-2024 pa se je rahlo zmanjšalo. Do leta 2020 so mladi in starejši biki predstavljali večino zaklanih živali, v zadnjih letih pa največji delež zaklanih živali predstavljajo mladi biki in teleta do osem mesecev starosti, in sicer 44 %. Visok delež zaklanih živali je tudi v kategoriji Z, teleta v starosti od osem do 12 mesecev in kategoriji V, teleta do 8 mesecev starosti. Teh je veliko več, kot je v povprečju razvrščenih vseh zaklanih goved v Sloveniji. Delež zaklanih mladih bikov - kategorija A, je v letu 2024 v Sloveniji znašal 29 %, delež zaklanih starejših bikov - kategorija B 20 %, delež zaklanih telet v starosti 8-12 mesecev pa 3,3 %. To bi lahko bilo posledica dejstva, da večino krav redijo kot dojilje, teleta po odstavitvi pa dajo v zakol.

KLAVNE LASTNOSTI

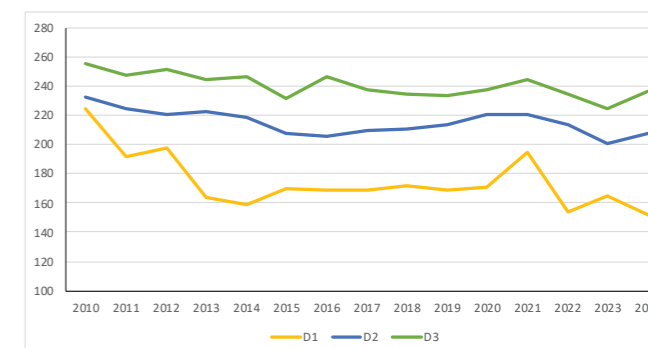
Na slikah 2, 3 in 4 prikazujemo spreminjanje mase klavnih polovic zaklanih živali cikastega goveda po posameznih kategorijah v obdobju 2010-2024. Pri teletih kategorije V vidimo rahel trend povečanja mase klavnih polovic, saj se je v obdobju 2010-2024 povečala za približno 10 kg. Pri starejših teletih kategorije Z je trend ravno obraten in se je masa klavnih polovic zmanjšala za 15 kg. Največjo razliko v masi klavnih polovic smo opazili pri mladih bikih kategorije A (slika 3), masa se je v obdobju 2010-2024 zmanjšala za skoraj 50 kg. Precejšnje zmanjšanje smo zaznali tudi pri masi zaklanih krav v kategorijah D2 in D3 (slika 4), masa se je v obdobju 2010-2024 zmanjšala za okoli 20 kg. Ta sprememba je najbolj presenetljiva pri kategoriji D3, saj gre za kategorijo odraslih živali, krave starejše od 5 let, in to bi lahko nakazovalo na trend zmanjševanja odrasle velikosti živali.

Slika 2: Spreminjanje mase klavnih polovic zaklanih telet cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

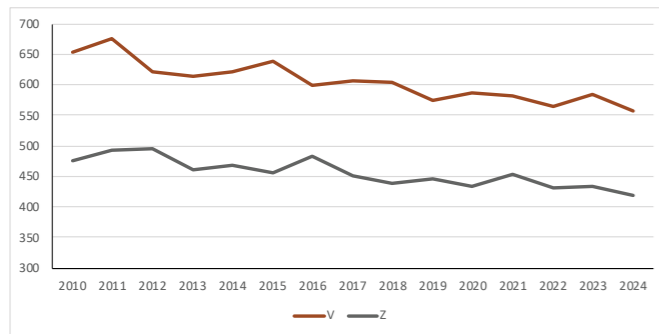

Slika 3: Spreminjanje mase klavnih polovic zaklanih bikov, volov in telic cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

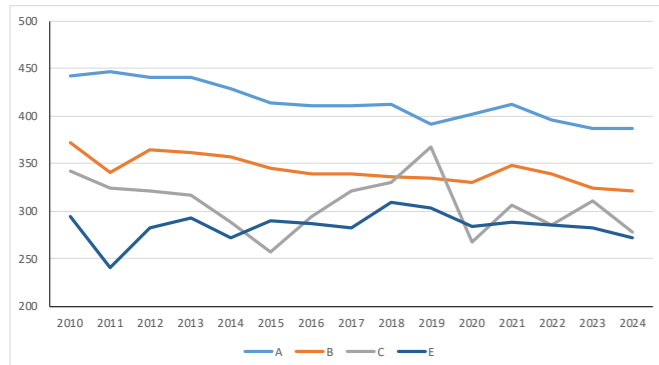

Slika 4: Spreminjanje mase klavnih polovic zaklanih krav cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

Na osnovi mase klavnih polovic in starosti ob zakolu, smo izračunali tudi neto dnevni prirast, ki nakazuje na intenzivnost pitanja. Na slikah 5 in 6 prikazujemo spreminjanje neto dnevnega prirasta zaklanih telet, bikov, volov in telic cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih v obdobju 2010-2024. Pri kategorijah zaklanih telet in bikov vidimo, da se je neto dnevni prirast v proučevanem obdobju zmanjšal za približno 12-15 %. To je verjetno posledica ekstenzivnih pogojev reje, ki so pri ciki še izrazitejši kot pri drugih pasmah goveda v Sloveniji. Pri volih vidimo najprej zmanjšanje, nato povečanje ter po letu 2020 ponovno zmanjšanje dnevnega neto prirasta, vendar je zaradi majhnega števila zaklanih volov po posameznih letih to težko pojasniti. Pri telicah pa vidimo od leta 2011 dalje ravno obraten trend povečevanja dnevnih neto prirastov ter zmanjševanje od leta 2019 naprej.

Slika 5: Spreminjanje neto prirasta zaklanih telet cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

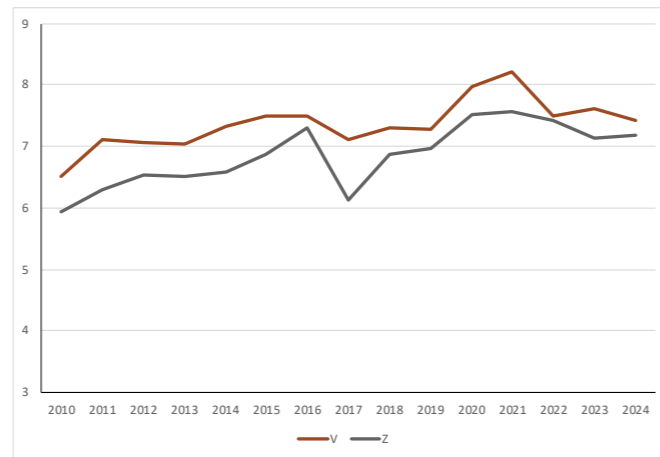
Slika 6: Spreminjanje neto prirasta zaklanih bikov, volov in telic cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

Na slikah 7, 8 in 9 prikazujemo spreminjanje konformacije (EUROP 15) zaklanih telet, bikov, volov in telic ter krav cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih v obdobju 2010-2024.

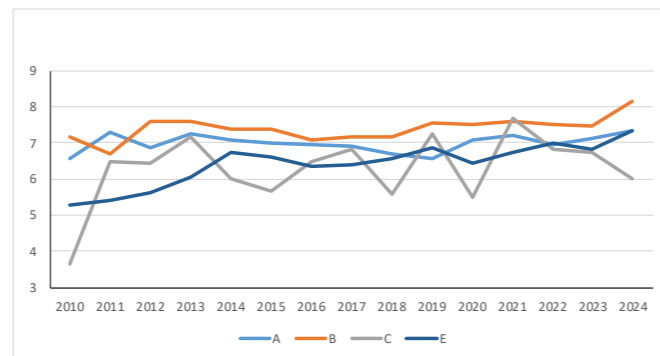
Najboljše ocene za konformacijo pri cikastem govedu v obdobju 2010-2024 so dosegli biki kategorije B, ocene med 7 in 8 pomenijo razred konformacije med R- in R0. Sledijo teleta in telice (sliki 7 in 8) s konformacijo malo nad 7 oziroma malo pod 7. Najslabšo konformacijo so dosegle krave z ocenami med 5 in 6, kar pomeni razred med O0 in O+ (slika 9). Med posameznimi kategorijami krav so starejše krave (D3) v primerjavi z mlajšimi kravami dosegle boljše ocene za konformacijo. V letu 2024 so krave kategorije D2 dosegle konformacijo 8. Nekoliko presenetljivo je, da so starejša teleta dosegla slabšo konformacijo od mlajših telet, saj se običajno konformacija zaklanih živali s povečanjem starosti in mase ob zakolu izboljšuje. To je verjetno posledica ekstenzivnega načina (manj močne krme, mineralov ...). V proučevanem obdobju se kaže pri večini kategorij trend izboljšanja ocen za konformacijo, razen pri kategoriji mladih bikov, kjer ocene med leti malo nihajo, ni pa opaziti kakšnih sprememb.

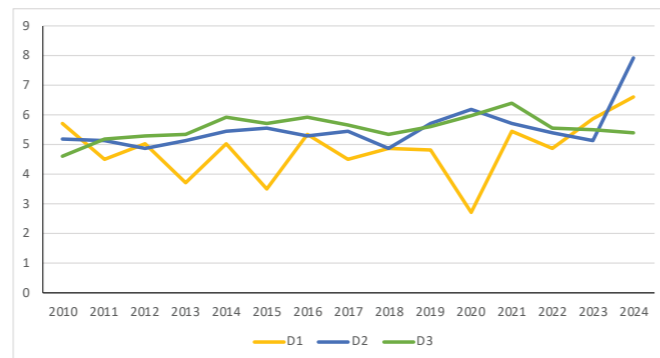
Jesenska paša (foto: Jure Oderlap)

Slika 7: Spreminjanje konformacije (EUROP 15) zaklanih telet cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

Slika 8: Spreminjanje konformacije (EUROP 15) zaklanih bikov, volov in telic cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

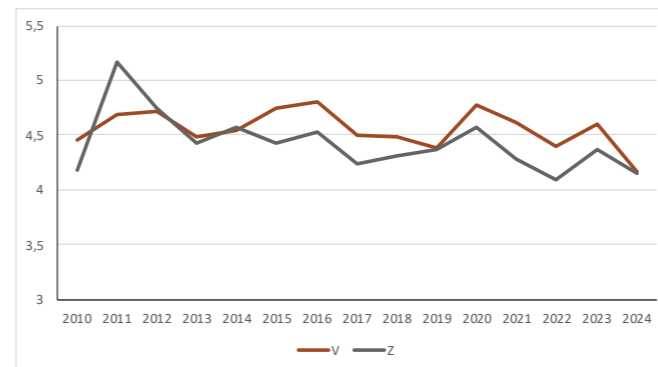
Slika 9: Spreminjanje konformacije (EUROP 15) zaklanih krav cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

Na slikah 10, 11 in 12 prikazujemo spreminjanje zamaščenosti (EUROP 15) zaklanih telet, bikov, volov in telic ter krav cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih v obdobju 2010-2024.

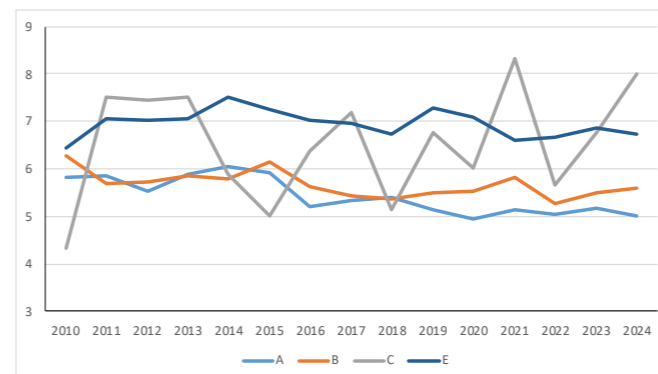
Iz primerjave slik 10, 11 in 12 je razvidno, da so bila teleta cikastega goveda najmanj zamaščena, ocene med 4 in 5 pomenijo razrede med 2- in 20, telice pa so dosegle najvišjo oceno zamaščenosti (ocena 7 predstavlja razred 3-) in to v primerjavi z mladimi biki že v letu 2020 za 2 podrazreda višjo oceno. Zamaščenost živali je med posameznimi leti malo nihala: pri teletih, bikih in kravah lahko opazimo rahel trend zmanjševanja zamaščenosti klavnih polovic, ki je nekoliko bolj izrazit pri bikih in kravah po letu 2015.

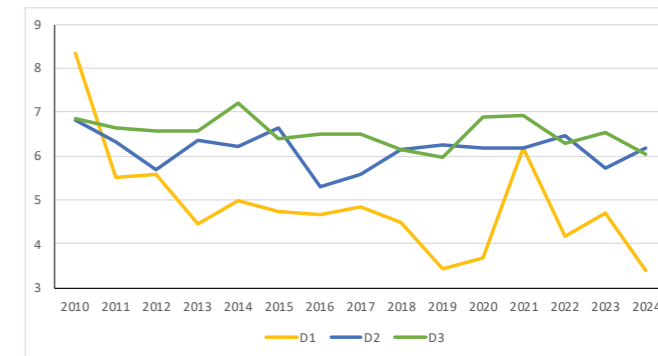
Paša na Lipniški planini (foto: Franci Podobnik)

Slika 10: Spreminjanje zamaščenosti (EUROP 15) zaklanih telet cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

Slika 11: Spreminjanje zamaščenosti (EUROP 15) zaklanih bikov, volov in telic cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

Slika 12: Spreminjanje zamaščenosti (EUROP 15) zaklanih krav cikaste pasme v slovenskih klavnicah po posameznih letih

SKLEPI

Število vseh zaklanih živali cikastega goveda se je v proučevanem obdobju od leta 2010 do leta 2022 povečevalo, nato pa rahlo zmanjšalo. Izmed posameznih kategorij zaklanih živali prevladujejo mladi biki (23 %) in teleta do osem mesecev starosti (23 %). Visok delež zaklanih živali je tudi v kategoriji starejši biki (15 %) in kategoriji teleta v starosti osmih mesecev do enega leta (12 %). Telet do osem mesecev starosti je veliko več, kot je v povprečju razvrščenih vseh zaklanih goved v Sloveniji, kjer je za leto 2024 znašal delež zaklanih živali kategorije A 21 %, kategorije B 14 %, kategorije V pa 17 %. To bi lahko bilo posledica dejstva, da večino krav redijo kot dojljice, teleta po odstavitvi pa dajo v zakol.

Presenetljivo je, da se je masa klavnih polovic v obdobju 2010-2024, razen pri teletih kategorije V in telicah, zmanjševala. Največjo razliko smo opazili pri mladih bi-

Cike na paši (foto: dr. Metka Žan)

kih kategorije A, kjer se je masa v obdobju 2010-2024 zmanjšala za skoraj 50 kg. Precejšnje zmanjšanje je bilo zaznati tudi pri masi zaklanih krav v kategoriji D2 in D3, saj se je v obdobju 2010-2024 zmanjšala za okoli 20 kg. Ta sprememba je najbolj presenetljiva pri kategoriji D3, saj gre za kategorijo odraslih živali, krave starejše od 5 let, in bi to lahko nakazovalo na trend zmanjševanja odrasle velikosti živali.

Dnevni neto prirast zaklanih telet, bikov, volov in telic cikaste pasme se je v proučevanem obdobju zmanjšal za okoli 14 %. To je verjetno posledica ekstenzivnih pogojev reje, ki so pri ciki še izrazitejši kot pri drugih pasmah goveda v Sloveniji.

Ocene za konformacijo se v kategoriji mladih bikov v proučevanem obdobju niso spreminjale, medtem ko se pri vseh ostalih kategorijah kaže trend izboljševanja. Ocene za zamaščenost se pri teletih kategorije V in telicah niso spreminjale, medtem ko se pri vseh ostalih kategorijah kaže trend zmanjševanja zamaščenosti, pri mladih bikih kategorije A se je ocena zmanjšala kar za skoraj en podrazred. Te spremembe so povezane z zmanjšano intezivnostjo pisanja (manjši dnevni neto prirast) in manjšo maso klavnih polovic ob zakolu.

Starost živali ob zakolu je bila med posameznimi kategorijami primerljiva in se v obdobju 2010–2024, zajetem v analizi, ni bistveno spreminjala. Pri kravah, starejših od

Plemenski bik vodi svojo čredo (foto: Klemen Poljanšek)

pet let (kategorija D3), pa je bila zaznana izrazita sprememba: povprečna starost ob zakolu se je povečala za skoraj dve leti. V letu 2024 je znašala 3.804 dni, srednja vrednost pa je bila za vse zaklane krave kategorije D3 v Sloveniji 2.987 dni.

Prva spomladaska paša (foto: Klemen Petek)

Plemenski biki cikaste pasme za o semenjevanje v letu 2026

KGZS – Zavod Ljubljana
Matjaž Hribar,
strokovni vodja in
tajnik Rejskega Društva CIKA

Cike se pasejo tudi v gozdu (foto: Klemen Poljanšek)

Rezultatov genotipizacije pri nadpovprečno ocenjenih in na novo odbranih bikih (odbira pomlad in jesen 2024), na morebitno prisotnost drugih pasem goveda v genomu odbranega plemenskega bika še ni, ker smo vzorce tkiv izročili pozneje, z vedenjem, da smo v lanskem letu odvzeli dodatno še dvema bikoma seme, ki bo na vo-

ljo konec leta 2025 in v letu 2026. Razlog za dodaten odvzem je bil, ker smo predvidevali, da bo v letu 2025 problem z boleznijo modrikastega jezika. Cikaste bike za namen odvzema semena namreč pripeljemo na osemnjevni center direktno s kmetij. Javna služba nalog genske banke v Sloveniji (Biotehniška fakulteta) je opravila ekspertizo rezultatov (preglednica 1) in oba bika sta priporočena za o semenjevanje (brez primesi drugih pasem).

Preglednica 1: Mnenje Javne službe nalog genske banke v živinoreji o vključitvi potencialnih plemenskih bikov cikastega goveda v o semenjevanje

Rod. št. bika	Ime	Oznaka vzorca	Koeficient inbridinga (%)	Mnenje genske banke
855523	NIKELJ	SIC210	3,7	Primeren
855841	VOLIN	SIC216	0,3	Primeren

Delovna skupina za odbiro in ocenitev bikov cikaste pasme za o semenjevanje in pripust v sestavi: Matjaž

Preglednica 2: Biki cikaste pasme, ki so poleg redne ponudbe na voljo po predhodnem naročilu na OC Preska

Ime bika	Rodovna številka bika	Rojstvo bika	Oče bika	Oče matere	Kappa kazein	Izvorni rejec
FRAM	853296	8.3.2012	FURMAN	MANDELJ	AB	Karo Marjan, Okrog pri Motniku 2, 1221 Kamnik
NORD	853525	29.3.2013	NEGO	SURK	AB	Kumer Marko, Koprivna 28, 2393 Črna na Koroškem
SAVO	853820	4.12.2013	SILVESTER	ŠVAJC	AA	Božičnik Jože, Budna vas 17, 8297 Šentjanž
SOD	853796	15.4.2014	SURK	BRIN	AB	Kožar Marija, Podjelje 74, 4267 Srednja vas v Bohinju
BIL	854184	14.1.2016	BENITO	SILVESTER	BB	Mohorič Jože, Prtovč 4, 4228 Železniki
GRBAC	853847	7.10.2014	GROM	BRIN	AA	Štimatec Barbara, Krkovo na Faro 10, 1336 Kostel
NINKO	854045	28.4.2015	NEGO	DARVIN	BB	Čevka Dominik, Zakal 14, 1242 Stahovica
GREN	854285	18.6.2016	GABER	MARS	AA	Kovačič Janko, Žigon 9a, 3270 Laško
ROMI	854352	20.12.2016	RUDOLF	PIRH	BB	Jurajevčič Ivanka, Rosalnice 47, 8330 Metlika
PIKO	855094	26.4.2020	PELIN	TOM	BB	Šebenik Rok, Žabnica 22, 1357 Notranje Gorice
BIV	855545	4.3.2022	BOJ	NOBEL	BB	Mlakar Gregor, Klemenčevo 4, 1242 Stahovica
FIK	855802	23.2.2022	RERDI	SONI	AB	Selič Magdalena, Leskovca 3a, 3270 Laško
MAVL	855295	29. 3. 2021	MATAJUR	STOL	AE	Pazlar Marko, Mlinska cesta 13, 4260 Bled
JARKEC (seme samo še na veterinarskih postajah)	855597	8. 3. 2022	JARC	MOR	AB	Glušič Klemen, Loke pri Mozirju 3, 3330 Mozirje

Plemenski bik Gimli SI 75655873 (foto: Jure Oderlap)

Hribar, Milan Hribar, Janez Mrak in Gregor Mlakar smo odbrali naslednja **nova plemenska bika**, ki bosta predstavljena v katalogu bikov za leto 2026: **NIKELJ 855523** in **VOLIN 855841**. Izbira bikov je potekala na osnovi delovnega kataloga, ki ga je pripravil Kmetijski inštitut Slovenije (KIS), slikovnega gradiva, obrazložitev prejetih rezultatov genotipizacije (BF), analizi sorodstva v populaciji cikastih krav (KIS) in poročanju o fenotipskem pregledu potomcev bikov na terenu. Bika imata dodatno potrjen test starševstva. Plemenski bik **NIKELJ** je mirnega temperamenta, ima odtenek temnejšo temeljno barvo z lepo izraženimi belimi znaki. Je v kombiniranem tipu s poudarkom na mlečnosti, kapa kazein BB, beta kazein A1A2. Pri potomkah je pričakovati odlične telesne lastnosti, dobro mlečnost, dobre lastnosti vimena in avtohtonosti. Pri potomkah se pričakuje tudi dobro omišičenost. Plemenski bik **VOLIN** je kombiniran s poudarkom na mlečnosti, kapa kazein AB, beta kazein A2A2, mirnega temperamenta, z manj izraženimi barvnimi znaki. Pri potomkah je pričakovati odlične avtohtone lastnosti in dobre telesne lastnosti ter dobro omišičenost.

Delovna skupina je sprejela sklep, da se v katalogu v tabelarni obliki in v tej reviji predstavijo še ostali ple-

menski biki iz preteklih sezon, ki so tudi na voljo rejcem in jih je odbrala oz. vključila delovna komisija za osemenjevanje za leto 2026 (preglednica 2).

Vsako leto licenciramo že preko osemdeset plemenskih bikov, ki so namenjeni za pripust na kmetijah; prav bi bilo, da se poslužujemo tudi umetnega osemenjevanja s plemenskimi biki cikaste pasme, ki so na razpolago na OC Preska. To so dejansko najboljši odbrani plemenski biki. S tem bi lahko ocenili več hčera po določenem biku, ki je v tekočem letu namenjen za osemenjevanje. Namen je, da pridobimo t. i. testiranega bika. Vsaj dvajset ocenjenih hčera po določenem biku bi že vplivalo na dvig točnosti plemenskih vrednosti za telesne lastnosti pri biku. Rejci bi se tako lahko bolj natančno posvetili izboljšanju določenih lastnosti pri svojih potomkah, ob načrtnem parjenju (izboljšanje lastnosti vimena, nog, okvirja, avtohtonih lastnosti ...).

Priporočeni plemenski biki za pripust za naslednjo sezono so na seznamu pri strokovnem tajniku in jih ni potrebno ponujati preko oglasov. Morebitnega naslednjega plemenskega bika si lahko za naslednje dve sezoni priskrbite tudi sami, vendar naj bo v dogovoru s strokovnim tajnikom. Potrebno je preveriti vse zahteve in pogoje o ustreznosti takšnega bika, da bo licenciran v skladu z veljavnim rejским programom. Priskrbeti si je potrebno knjigo (tisti, ki imate svojega plemenske bika za pripust) o **naravnem pripustu** ali **za haremski pripust**. Te dokumente naročite preko svojega področnega KGZS - Zavoda. S pravilno napisanimi dokumenti izkazuje starševstvo potomkam svojih krav. Natančni podatki o poreklu in vpis le-teh v rodovniško knjigo za cikasto govedo so pogoj za selekcijsko delo in obstoj pasme. Živali, ki so vpisane v rodovniško knjigo, lahko tudi kandidirate za subvencijo GEN_PAS (avtohtone pasme). V rodovniško knjigo se vpisuje ženske živali in plemenske bika, ki so licencirani. Dodatno, med tekočim letom se lahko v rodovniško knjigo vpisuje tudi bikce, ki so z vednostjo strokovnega tajnika odbrani za pleme in čakajo na licenco (za vpis takšnega bikca obvestite strokovnega tajnika).

Zaradi nemotenega dela pri licenciranju novih plemenskih bikov za naravni pripust v rejah, je potrebno ponovno opozoriti na tri osnovne zahteve, ki so pogoj za uspešne meritve in ocene plemenskega bika:

- **bik mora biti predhodno privezan,**
- **bik mora stati na ravnih in čistih tleh,**
- **prostor, kjer je bik začasno privezan, mora biti dovolj velik za opravljanje meritev.**

Če te zahteve ne bodo izpolnjene, se bika ne licencira! Licenciranje plemenskih bikov poteka vsako leto spomladi (od marca do maja) in jeseni (od konca oktobra do začetka decembra), ko je bik star eno leto ali več.

V letošnjem letu smo opravili vsa strokovna dela, ki so bila sprejeta v programu dela za leto 2025 na Občnem zboru v Medvodah, 8. 2. 2025.

NIKELJ 855523

Ž: SI 25657533

D: 01.04.2022

R: JANEZ SENEGAČNIK, Ponikva

Kappa kazein **BB**

Beta kazein **A1A2**

CK - 88 %, PZ - 11 %, RH - 1 %

Zaradi preprečevanja parjenja v sorodu se odsvetuje oziroma preveri primernost osemenjevanja plemenic, potomk bikov: NINKO, NORD in SANI.

NEMON 854830 (SI 65120293)

NEDO 853853 (SI 04374172)

ETNA (SI 94041110)

(SI 14827129)

N4 853822 (SI 14407611)

SAVA (SI 03209992)

SATURN (SI 52645451)

NOVO

Pri potomkah je pričakovati odlične telesne lastnosti, dobro omišičenost, lastnosti vimena in avtohtonosti

NIKELJ

855523

SI 25657533

		R	N	Povpr.	PV	PV12 64	76	88	100	112	124	136
IZTOK MLEKA(1-3)	počasen-hiter											
VIŠINA VIHRA	cm	69			-0,649	97,3						
VIŠINA KRIŽA-CM	cm	69			-0,846	96,6						
DOLŽINA TELESA	cm	66			-0,269	98,9						
OBSEG PRSI	cm	57			-1,223	96,0						
GLOBINA PRSI	cm	62			-0,408	96,8						
ŠIRINA PRSI	cm	51			0,037	100,5						
ŠIRINA KRIŽA	cm	58			-0,192	97,8						
MASA	kg	60			-5,582	96,9						
DOLŽINA GLAVE	dolga-kratka	63			0,212	103,9						
IZRAŽENOST OČI	slaba-močna	52			0,521	114,4						
PLEMENITOST GLAVE	groba-plemenita	52			0,581	116,1						
DEBELINA ROGOV	debeli-tanki	56			0,470	110,0						
DOLŽINA ROGOV	dolgi-kratki	58			0,540	110,9						
USMER. ROGOV	navzven-naprej	49			0,590	112,9						
VRAT	grob-plemenit	51			0,359	108,9						
IZRA. PODGRLINE	močna-slaba	61			0,774	111,8						
PIGMENT. PLAŠČA	zelo tem.-z. svetla	67			-0,269	95,3						
IZRA. HRBTNE LISE	močna-slaba	83			-0,791	90,3						
IZRA. PAS NA STEGNIH	močna-slaba	83			-0,891	90,4						
IZRA. PAS NA GOLENIH	močna-slaba	81			-0,815	89,8						
HRBET*	uleknjen-izbočen	42			0,068	105,1						
NAGIB KRIŽA*	nadgrajen-pobit	46			-0,244	88,8						
SKOČNI SKLEP*	strm-sabljest	40			-0,073	95,0						
IZRAŽ. SKOČ. SKLEPA	zadebeljen-tanek	57			0,221	104,4						
BICLJI**	mehki-strmi	31			-0,143	91,0						
PARKLJI***	nizki-visoki	34			-0,130	92,5						
VIME POD TREBUHOM	majhno-obsežno	17			0,464	121,2						
GLOBINA VIMENA	spuščeno-pripeto	23			0,446	118,0						
DEBELINA SESKOV*	tanki-debeli	23			-0,566	82,3						
DOLŽINA SESKOV*	kratki-dolgi	25			-0,525	86,8						
DOLŽINA VIMENA	kratko-dolgo											
PRIPETOST VIMENA	slaba-močna											
GLOBINA CENT. VEZI	ni izražena-globoka											
TEMPERAMENT(1-3)	nemiren-miren											
OMIŠIČENOST	slaba-odlična	32			0,392	120,4						
OBLIKA	slaba-odlična	39			0,147	107,0						
VIME	slabo-odlično	21			0,570	120,5						

* optimum za PV12 = 100

** optimum za PV12 = 109

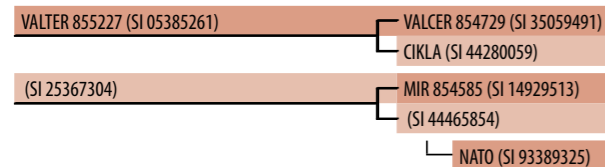
*** optimum za PV12 = 118

VOLIN 855841

Ž: SI 65658080
D: 01.05.2022
R: VIDA MIHAELA KNES, Solčava

Kappa kazein **AB**
Beta kazein **A2A2**
CK - 92 %, PZ - 8 %

Zaradi preprečevanja parjenja v sorodu se odsvetuje oziroma preveri primernost osemenjanja plemenic, potomk bikov: FRAM, GRBAC in NINKO.

NOVO

Pri potomkah je pričakovati odlične lastnosti avtohtonosti in dobre telesne lastnosti ter omišičenost

VOLIN		855841		SI 65658080											
		R	N	Povpr.	PV	PV12	64	76	88	100	112	124	136		
IZTOK MLEKA(1-3)	počasen-hiter														
VIŠINA VIHRA	cm	69		-1,984	91,9										
VIŠINA KRIŽA-CM	cm	69		-2,401	90,5										
DOLŽINA TELESA	cm	65		-1,842	92,5										
OBSEG PRSI	cm	56		-1,566	94,8										
GLOBINA PRSI	cm	61		-0,511	96,0										
ŠIRINA PRSI	cm	50		-0,244	96,6										
ŠIRINA KRIŽA	cm	57		-0,682	92,2										
MASA	kg	59		-6,945	96,2										
DOLŽINA GLAVE	dolga-kratka	62		1,068	119,8										
IZRAŽENOST OČI	slaba-močna	49		0,789	121,8										
PLEMENITOST GLAVE	groba-plemenita	50		0,868	124,0										
DEBELINA ROGOV	debeli-tanki	53		0,859	118,2										
DOLŽINA ROGOV	dolgi-kratki	55		-0,232	95,3										
USMER. ROGOV	navzven-naprej	46		0,431	109,4										
VRAT	grob-plemenit	48		0,280	106,9										
IZRA. PODGRLINE	močna-slaba	59		0,540	108,2										
PIGMENT. PLAŠČA	zelo tem.-z. svetla	66		-0,293	94,9										
IZRA. HRBTNE LISE	močna-slaba	82		0,189	102,3										
IZRA. PAS NA STEGNIH	močna-slaba	82		0,409	104,4										
IZRA. PAS NA GOLENIH	močna-slaba	81		0,234	102,9										
HRBET*	uleknjen-izbočen	38		-0,150	88,8										
NAGIB KRIŽA*	nadgrajen-pobit	42		-0,402	81,6										
SKOČNI SKLEP*	strm-sabljust	35		-0,007	99,5										
IZRAŽ. SKOČ. SKLEPA	zadebeljen-tanek	55		0,571	111,4										
BICLJI**	mehki-strmi	26		-0,135	91,5										
PARKLJI***	nizki-visoki	29		-0,159	90,9										
VIME POD TREBUHOM	majhno-obsežno	12		0,184	108,4										
GLOBINA VIMENA	spuščeno-pripeto	17		0,216	108,7										
DEBELINA SESKOV*	tanki-debeli	17		-0,082	97,4										
DOLŽINA SESKOV*	kratki-dolgi	19		-0,116	97,1										
DOLŽINA VIMENA	kratko-dolgo														
PRIPETOST VIMENA	slaba-močna														
GLOBINA CENT. VEZI	ni izražena-globoka														
TEMPERAMENT(1-3)	nemiren-miren														
OMIŠIČENOST	slaba-odlična	28		0,223	111,6										
OBLIKA	slaba-odlična	34		0,070	103,3										
VIME	slabo-odlično	15		0,209	107,5										

* optimum za PV12 = 100
** optimum za PV12 = 109
*** optimum za PV12 = 118

Stopnja SORODSTVA CIKASTIH bikov v osemenjevanju v letu 2025-26 s populacijo cikastih krav

Peter Podgoršek, Kmetijski inštitut Slovenije

Gregorčičeva čreda cik z Vrstnega pri Kobaridu (foto: Matjaž Hribar)

Uvod

V letu 2026 je za osemenje namenjenih 16 cikastih bikov. Za vse predstavljamo stopnjo sorodstva s populacijo cikastih plemenic. V ponudbi sta dva nova bika; 855841 VOLIN in 855523 NIKELJ. Vse bika smo primerjali med seboj in hkrati tudi s 4682 aktivnimi cikami ženskega spola, od novorojenih do starejših krav, kar je skoraj 300 več kot lansko leto. Populacija cik se vsako leto poveča za dobrih 6 %.

Ponovno osvežimo osnovne pojme. Če parimo dve živali, ki imata vsaj enega skupnega prednika, takrat parimo v sorodstvu. Bliže kot je njun skupni prednik, bolj sta si živali sorodni. Potomec iz parjenja takšnih živali je **inbridiran**, koeficient inbridiranja je odvisen od stopnje sorodnosti staršev.

Koeficient inbridiranja se giblje med 0 in 1 in nam pove, kolikšen delež genov ima žival od skupnega prednika zaradi parjenja sorodnih staršev.

Stopnja (koeficient) sorodnosti nam pove, koliko sta si dve živali med seboj sorodni. Če imata dve živali stopnjo sorodnosti 0,06 (6 %), potem ima njun potomec koeficient inbridiranja polovice te vrednosti ali 0,03 (3 %). Splošno priporočilo pri izbiri plemenjaka je, naj stopnja sorodnosti ne preseže 6 %, da potomec ne bi imel več kot 3 % inbridiranosti. Praktično to pomeni, da potencialna partnerja nimata skupnega niti enega starša ali starega starša. Zaprte populacije so si vedno bolj v sorodu in je potrebno z njimi zelo pazljivo upravljati. Primerne partnerje je težko najti, pri odsvetovanju parjenja je lahko v pomoč tudi genotipizacija in odkrivanje nosilcev genskih napak.

Preglednica 1: Stopnja sorodnosti med plemenskimi biki in živo populacijo cikastih plemenic (v %)

	FRAM	NORD	SOD	SAVO	GRBAC	NINKO	BIL	GREN	ROMI	PIKO	MAVL	NIKELJ	BIV	JARKEC	FIK	VOLIN
< 2 leti	5,9	6,8	5,9	6,2	5,1	6,4	6,1	4,5	4,5	6,1	4,4	5,6	5,5	5,5	4,6	5,2
2 - 7 let	5,8	7,5	6,3	6,6	5,8	7,0	7,4	4,7	4,5	3,5	3,9	5,1	5,6	5,3	4,3	5,0
starejše	6,0	6,5	5,1	4,8	3,6	6,0	3,9	2,9	2,9	3,4	4,2	4,7	4,6	4,3	4,1	4,7
skupaj	5,9	7,0	5,8	6,0	5,0	6,5	6,0	4,2	4,0	4,2	4,1	5,2	5,3	5,1	4,3	5,0

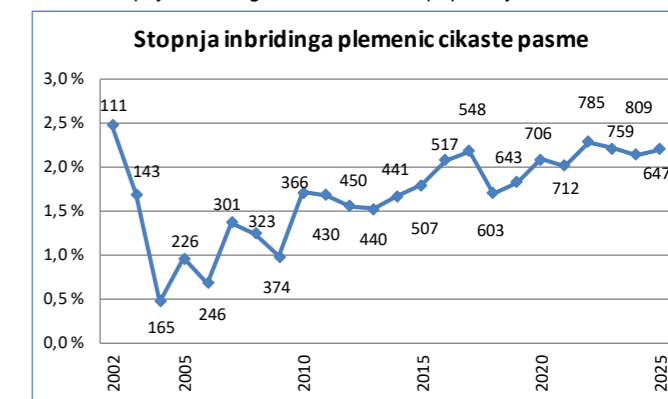
Sorodnost bikov v osemenjevanju

V pregled smo vzeli 16 bikov; 853296 FRAM, 853525 NORD, 853796 SOD, 853820 SAVO, 853847 GRBAC, 854045 NINKO, 854184 BIL, 854285 GREN, 854352 ROMI, 855094 PIKO, 855295 MAVL, 855523 NIKELJ, 855545 BIV, 855597 JARKEC, 855802 FIK in 855841 VOLIN. Podrobnejše podatke lahko dobite v katalogu plemenskih bikov za leto 2026 ali na spletni strani OC Preska ali na www.govedo.si.

Sorodnost bikov s populacijo

V letu 2025 se je rodilo že 647 teličk cikaste pasme, v celem lanskem letu celo 809. Za vse plemenice, tudi že izločene, smo izračunali stopnjo inbridiranosti in določili, koliko sta si bila njihova starša v sorodu. Povprečje po posameznih letih prikazujemo v grafikonu 1. Upoštevane so samo živali, ki imajo znana oba starša. Stopnja inbridiranja se pričakovano postopno povečuje in je v zadnjih 15 letih narasla za 1 %. Trend naraščanja stopnje inbreedinga se je nekoliko upočasnili. Pozna se pazljiva izbira plemenjakov in opozarjanje na preprečevanje parjenja v sorodstvu.

Graf 1: Stopnja inbridiranja v ženski cikasti populaciji

Da obdržimo sorodnost na sprejemljivi ravni, parjenje skrbno načrtujemo in pred osemenitvijo ali nakupom bika obvezno preverimo, koliko sta si bik in plemenica v sorodu. V preglednici 1 so prikazane stopnje sorodnosti med posameznimi biki in vsemi plemenicami cikaste pasme. Poleg splošne sorodnosti so plemenice razdeljene tudi v tri skupine: živali do dveh let starosti (mlada živina), živali med dvema in sedmimi leti (aktivne krave)

in starejše krave. Biki s previsoko povprečno stopnjo sorodnosti so označeni rožnato.

Pričakovano je sorodnost starejših bikov s populacijo visoka, saj so v uporabi že več sezon. Odsvetujemo uporabo bikov **NORD**, **SAVO**, **NINKO** in **BIL** brez načrtnega preverjanja sorodstva. Z mladimi plemenicami je zelo v sorodu bik **PIKO**, s katerim popolnoma odsvetujemo uporabo na telicah in prvesnicah. Splošno priporočilo bi lahko bilo tudi, da na mlajših živali ne uporabljate starejših bikov in da uporabljate več različnih bikov.

Možnosti in zaključki

Stopnja sorodstva počasi, a vztrajno narašča. Plemenjaka izberite načrtno in pred osemenitvijo preverite stopnjo sorodstva svoje plemenice s posameznim bikom. Na spletni strani www.govedo.si imate zato pripravljeno aplikacijo **Rejčev kalkulator sorodstva**, lahko pa si pripravite pregled **Kam cika?**, kjer najdete priporočene ali odsvetovane bike za vse vaše živali.

Z aplikacijo **Sorodstvo v čredi** pa lahko ugotovimo stopnjo sorodnosti cele črede s poljubnim plemenskim bikom (za osemenjevanje ali za pripust). Vpišemo lahko enega ali več bikov in iz razpredelnice ugotovimo, kateri je po sorodnosti najbolj primeren.

Želimo vam veliko rejskega uspeha.

Muščeve cike (foto: Klemen Petek)

Cike s kmetije Burja (foto: Janja Ristovski)

Kako dobra lizika (foto: Klemen Petek)

Bolezen modrikastega jezika v Sloveniji

prof. dr. Jože Starič, Univerza v Ljubljani, Veterinarska fakulteta

Bolezen modrikastega jezika je tipična sezonska virusna okužba, ki prizadene predvsem prežvekovalce, vključno z govedom, ovčami in s kozami. Bolezen ni tipična nalezljiva bolezen, saj se ne prenaša direktno z živali na žival, ampak praviloma s piki nekaterih vrst krvosesnih mušic iz roda *Culicoides*. Povzročajo jo **virus bolezni modrikastega jezika (BTV)**, ki je sposoben povzročiti hudo gospodarsko škodo v živinoreji, saj zmanjšuje produktivnost, plodnost, prizadene zdravstveno stanje in lahko povzroči smrt živali. Serotip 4 BTV (BTV-4) kroži v Evropi od leta 2004 (Barros et al., 2024) in ni povzročil tako dramatičnih izbruhov kot BTV-8, ostaja pa endemičen v nekaterih regijah ter predstavlja stalno grožnjo. Pojav BTV-8 v severni Evropi leta 2006 (Hoffmann et al., 2008) in izbruh BTV-3 na Nizozemskem in sosednjih državah, vključno z Veliko Britanijo leta 2023 (Santman-Berends et al., 2024; Beci, 2025) kažeta velik potencial za hitro širjenje in znaten gospodarski vpliv, saj ta dva serotipa sodita med najbolj patogene. Nedavno širjenje BTV-3 na Portugalskem in v Avstriji v lanskem letu jasno kaže na stalno tveganje za nove izbruhe, ki se lahko pojavijo daleč stran od prvotnega (Barros et al., 2024). V Sloveniji je bil BTV-4 prvič ugotovljen leta 2015 pri asimptomatskem govedu. Prvi primeri bolnih živali pa so se pojavili poleti 2016. Država se je takrat odločila, da bomo bolezen izkoreninili. Zato se je leta 2017 začelo cepljenje vseh domačih prežvekovalcev, ki velja za najučinkovitejši ukrep za izkoreninjenje boleznin in je trajalo do leta 2021. Kampanja je predstavljala velik napor za veterinarje, pa tudi znaten strošek za državo, ki je izkoreninjenje boleznin financirala. Slovenija je uspešno izkoreninila bolezen in ponovno postala uradno prosta boleznin modrikastega jezika. Leta 2025 pa je bil 11. februarja ponovno odkrit BTV-4 pri asimptomatskem govedu na Štajerskem (UVHVVR, 2025). Julija 2025 pa so se na drugem koncu Slovenije, v okolici Ilirske Bistrice, pojavili prvi klinični primeri boleznin pri drobnici, za katero se je izkazalo, da jih je povzročil BTV-8. BTV-8 se je že konec pomladi začel širiti po Balkanskem polotoku. Do jeseni se je BTV-8 razširil praktično po celotnem ozemlju Slovenije in povzročil pomembne izgube, predvsem pri rejcih ovc.

Razumevanje boleznin, njenega prenosa in učinkovitih strategij preprečevanja je ključnega pomena za ohranjanje zdravih čred goveda, kar bo predstavljeno v prispevku.

Virus boleznin modrikastega jezika

BTV je trivialno ime za *Orbivirus caerulinguae*, virus RNA, ki povzroča bolezen modrikastega jezika. Obstaja več kot **30 serotipov** BTV, vendar je le prvih 24 serotipov tudi patogenih. Kot vsi virusi RNA ima tudi BTV sposobnost, da se genetsko spreminja že sam po sebi ali pa se kombinira, z drugimi serotipi (WOAH, 2021), kar predstavlja nevarnost tudi za nastanek bolj patogenih sevov. Govedo služi kot primarni gostitelj in pomemben pomnoževalec virusa (WOAH, 2021). Pri govedu pogos-

to povzročajo asimptomatsko okužbo (brez kliničnih znakov boleznin) ali blago bolezen. Pojav serotipov BTV-3 in BTV-8 v Evropi pa je pokazal, da govedo večkrat tudi resno zbolijo. Odraslo govedo redko pogine zaradi boleznin (Pozzo et al., 2009; Santman-Berends et al., 2024).

Prenos boleznin

Bolezen modrikastega jezika je nenalezljiva (nekontagiozna) virusna bolezen, ki se prenaša predvsem s piki nekaterih vrst krvosesnih mušic iz roda *Culicoides* (Falconi et al., 2011; WOA, 2021) (Slika 1). V mušicah se virus tudi pomnožuje, kar pomeni, da ko se enkrat okužijo, ostanejo kužne celo življenje. Po znanih podatkih pa se virus ne prenaša na potomstvo okuženih mušic. Že en pik okužene mušice lahko povzroči bolezen pri živali. Mušice so najbolj aktivne v toplejših mesecih, ko se tudi močno namnožijo. Ker so drobne, jim dolgotrajna izpostavljenost soncu škoduje, zato najbolj pikajo ob zori in mraku. Živijo lahko do nekaj tednov, krvosesne pa so le samičke, ki potrebujejo obroke krvi za tvorbo jajčec (za razmnoževanje). Izbruhi boleznin modrikastega jezika so zato vezani na obdobja z visoko številčnostjo in aktivnostjo mušic, in sicer na obdobja vlažnega in toplega vremena. Mušice iz roda *Culicoides* so slabi letalci, vendar pa jih zaradi njihove lahkosti lahko prenaša veter na velike razdalje (še posebej čez vodna telesa, vključno z morskimi ožinami). S tem lahko do neke mere razložimo, zakaj se bolezen naenkrat pojavi na nekem območju, ki je lahko daleč stran od prejšnjih izbruhov boleznin. Neposreden prenos BTV z živali na žival je izjemno redek. Obstajajo poročila o prenosu prek kontaminiranega semena in kolostruma. Nekateri serotipi grede lahko skozi posteljico z matere na plod, zlasti BTV-3 in -8 (Pozzo et

Slika 1: Krvosesna mušica iz roda *Culicoides*, ki prenaša virus odgovoren za nastanek boleznin modrikastega jezika; samica, ki se je nasesala krvi (kri v prebavilih proseva rdeče iz zadka, belo prosevajo iz zadka jajčeca), velikost mušice je okoli 2 mm (vir: Zuliani in sod., 2015, doi:10.3752/cjai.2023.50)

al., 2009). Divji prežvekovalci ne zbolijo, razen nekaterih vrst, ki so v bližnjem sorodstvu z domačimi, na primer mufloni, ali nekatere vrste jelenjadi. Evropska jelenjad in srnjad ne zboleva, lahko pa služijo kot rezervoarji za BTV (Falconi et al., 2011; WOA, 2021). Vse navedeno nakazuje, da je nadzor te bolezni zelo kompleksen.

Klinična slika bolezni

Bolezen modrikastega jezika je znana tudi pod drugimi imeni, in sicer so sinonimi **boleč gobec**, **pseudo-slinavka** in **parkljevka** ter **epizootski katar** (WOHA, 2021). Okužene živali lahko kažejo širok spekter simptomov, lahko so pa tudi asimptomatske. Najpogosteje se pojavljajo:

- **Vročina**, ki je pogosto prvi znak okužbe.
- **Prekomerno slinjenje** živali.
- **Izcedek iz smrčka** je na začetku voden / sluzast, kasneje pa postane smrdeč in gnojen.
- **Otekanje (edem) obraza**, ki se kaže z otečenimi ustnicami, vekami in jezikom. V jeziku lahko začne zastajati kri, zaradi česar ta postane »modrikast«.
- **Spremembe na smrčku in ustni sluznici** so najprej vidne kot rdečine in krvavitve pod sluznico, hitro pa se razvijejo v razjede, ki jih najpogosteje vidimo na dlesnih, jeziku in notranji strani lic. (Slika 2)

Slika 2: Odstopanje sluznice in krvavitve na smrčku ter slinjenje pri kravi z boleznijo modrikastega jezika (foto: B. Soršak)

- **Šepavost** zaradi vnetja področja svitkovega roba; nekatere živali zaradi tega obležijo.
- **Dermatitis** ali vnetje kože (drobne krvavitve do razjed kože) se zlasti pojavi na področjih z manj dlake, kot so vime in seski. (Slika 3)
- **Dihalna stiska** lahko nastane v hudih primerih, kjer se je razvila pljučnica; vidimo oteženo dihanje živali.
- **Splav in rojstvo deformiranih telet** se pojavlja pri nekaterih serotipih, med katerimi sta tudi BTV-3 in BTV-8. Lahko povzroči tudi rojstvo teleta s prirojenimi napakami.

Slika 3: Razjede in krvavitve na koži seskov pri kravi z boleznijo modrikastega jezika (vir: Anim Husb Dairy Vet Sci, 2017, doi: 10.15761/AHDVS.1000105)

O kliničnem poteku ene najtežjih epidemij bolezni modrikastega jezika pri govedu, in sicer zaradi BTV-3 na Nizozemskem in okolici, zelo nazorno, s številnimi fotografijami poroča iz prve roke kolegica veterinarica, ki dela v Belgiji, v januarški številki Glasa dežele (Beci, 2025). Za rejce goveda je ključnega pomena, da vedo, kakšne klinične slike lahko pričakujejo in tudi, da lahko večje število okuženih živali ne kaže znakov bolezni (Pozzo et al., 2009). Pri BTV-4 je govedo zelo pogosto asimptomatsko okuženo. Te živali vseeno delujejo kot rezervoarji in pomnoževalci virusa, kar prispeva k povečanemu pritisku okužbe na še ne okužene živali, še zlasti pa na najbolj dovzetne, torej ovce.

Vplivi na produktivnost goveda

Bolezen modrikastega jezika lahko vpliva na produktivnost in dobrobit goveda. Povzroči lahko znatne gospodarske izgube v govedoreji. Posledice okužbe so poleg možnega pogina tudi:

- **zmanjšanje telesne** mase zaradi same bolezni in tudi zmanjšane vnosa krme zaradi razjed v gobcu ter slabega počutja, kar prispeva k slabši rasti pri mladih živalih ali hujšanju pri vseh,

- **zmanjšana prireja mleka** se pri okuženih kravah, predvsem pri tistih, ki so klinično bolne, močno izrazi. Tudi po preboljenju se mlečnost pogosto ne povrne na prvotno raven,
- **izgube pri brejih kravah** zaradi splavov, mrtvorojnosti in prirojenih napake pri teletih,
- **začasna, redko tudi trajna neplodnost** se lahko pojavi pri bikih.

Izbruh BTV-3 leta 2023 na Nizozemskem nazorno kaže gospodarske izgube zaradi bolezni modrikastega jezika, kjer so številne krave po preboljenju bolezni modrikastega jezika popolnoma izgubile mleko in bile na koncu izločene (Beci, 2025). Na okuženih področjih se je smrtnost ovc povečala za več kot štirikrat (Santman-Berends et al., 2024). Medtem ko so stopnje smrtnosti pri govedu na splošno dosti nižje kot pri ovcah, je bila povečana smrtnost zaznana tudi pri govedu ob izbruhu BTV-3 in BTV-8 v Evropi. Tudi asimptomatsko okužene krave imajo lahko opisane posledice (Pozzo et al., 2009).

Preprečevanje in obvladovanje bolezni

Preprečevanje in zatiranje bolezni sta bistvena za obvladovanje bolezni modrikastega jezika. Pogosto je potreben večplasten pristop, ki združuje cepljenje, zatiranje krvososnih mušic iz roda *Culicoides* in dobre rejske prakse, ki prispevajo k boljši splošni odpornosti črede.

Cepljenje in skrb za boljšo naravno odpornost živali

Cepljenje je ključno orodje za preprečevanje bolezni modrikastega jezika (WOAH, 2021). Na tržišču so cepiva proti različnim serotipom virusa. Na tem mestu je potrebno poudariti, da cepljenje proti enemu serotipu ne zaščiti živali pred okužbo z drugim serotipom. Na primer cepljenje s cepivom proti BTV-4, živali ne bo zaščitilo, če pride na področje BTV-3 ali BTV-8. Zato se je potrebno na osnovi dejavnikov tveganja odločiti proti kateremu / -im serotipu / -om BTV je najprimerneje cepiti in upati, da se ne bo pojavil še kakšen nov serotip. Obstajajo cepiva, ki vzpostavijo zaščito za več kot le en serotip BTV. Cepljenje z živimi vakcinami, ki vsebujejo oslavljen virus, ni dovoljeno v Evropski uniji. Pomembno je omeniti, da cepljenje morda ne zagotavlja vedno popolne zaščite, vendar lahko znatno zmanjša resnost bolezni in tveganje za njeno širjenje. Zato je bistveno, da se doseže ustrezen nivo precepljenosti populacije domačih prežvekovalcev, ki zaustavi kroženje virusa. Pomembno je, da se cepljenje izvede pred nastopom sezone, ko je veliko mušic. Živali morajo v sezono mušic priti že imune proti bolezni. Dobro imunost bodo pri cepljenju dosegle živali, ki se cepijo zdrave in pri katerih je bilo cepljenje izvedeno strokovno.

Pomembno je tudi, da so živali optimalno oskrbljene, saj je za optimalno delovanje obrambnega sistema živali potrebna ustrezna oskrba z vsemi hranilnimi snovmi, vključno z vitamini in mikroelementi. Dobre razmere za nastanitev živali, primerna gostota naseljenosti in zmanjševanje stresnih dogodkov krepijo obrambni sistem goveda.

15 let stara, lepo ohranjena krava Dima SI 23486278 (foto: Matija Tomazin)

Spremljanje črede in karantena

Pomembno je redno spremljanje zdravstvenega stanja živali v čredi, še posebej pozorni morajo biti rejci na znake, značilne za bolezen. Zgodnje odkrivanje okuženih živali je ključnega pomena za omejitev širjenja virusa. Živali s simptomi bolezni naj čimprej pregleda veterinar in po potrebi spelje še laboratorijsko preiskavo sumljivih primerov. Če pride do izbruha, je potrebno okužene živali uhleviti, ker krvosose mušice redko zahajajo v hleve in se zato na ta način prepreči okuževanje novih mušic ter širjenje okužbe. Strogi ukrepi biovarnosti, kot sta nadzor nad premiki živali in izvajanje ustreznih karantenskih postopkov za nove živali, so ključnega pomena za preprečevanje vnosa virusa (Sanderson et al., 2000). S premiki asimptomatsko okuženih živali se virus lahko prenese na velike razdalje, saj se prenese na mušice, te ga pa po tem razširijo po populaciji dovzetnih prežvekovalcev. Protokoli za biovarnost morajo upoštevati tudi morebitne poti prenosa prek opreme in vozil, saj je s tem možen prenos okužene mušice na neokuženo področje.

Upravljanje pašnikov in zatiranje mušic

Upravljanje pašnikov in populacij mušic lahko znatno zmanjša tveganje za prenos bolezni. Za razmnoževanje mušice potrebujejo stoječo vodo, v kateri se lahko razvijajo njihove ličinke, zato je odstranjevanje stoječe vode (mlake, korita z vodo, luže...) pomemben ukrep, ki pomaga nadzorovati populacijo mušic. Redno čiščenje vodnih korit zmanjša možnost za razvoj ličink mušic. Strateška uporaba insekticidov in repelentov proti mrčesu še dodatno zmanjša populacije mušic in zaščiti živali pred usodnimi piki okuženih mušic. Poleg tega lahko uhlevitev goveda med največjo aktivnostjo mušic, običajno ob zori in mraku, omeji izpostavljenost mušicam, ki prenašajo virus.

Preprečevanje in obvladovanje bolezni modrikastega jezika v Sloveniji

Pri preprečevanju in obvladovanju bolezni modrikastega jezika je nujno potrebno upoštevati specifične razmere v Sloveniji. Veliko informacij je na spletni strani Uprave za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR). Glede na dejstva, da je bolezen modrikastega jezika po novi evropski zakonodaji uvrščena v kategorijo C, za katero veljajo neobvezni programi izkoreninjenja, se mora

vsaka država sama odločiti, ali bo in kako bo obvladovala bolezen. Bolezen pa je obvezno prijavljiva bolezen. Področja, na katerih kroži več različnih serotipov, so še posebej kritična, saj trenutno še nimamo vakcin, ki pokrivajo vse serotipe (npr. kombinirano cepivo BTV-3 in BTV-4). Po zadnjih informacijah je Slovenija naročila cepiva proti BTV-3, BTV-4 in BTV-8 in bo ponovno uvedla obvezno cepljenje vseh domačih prežvekovalcev.

V Sloveniji se poleg tega izvaja tudi stalno entomološko spremljanje, ki ugotavlja, ali so prisotne mušice, ki lahko prenesejo bolezen. Določa se tudi obdobje, ko ni mušic (najpogosteje je to od sredine decembra do aprila). Imamo tudi program spremljanja prisotnosti virusa pri domačih prežvekovalcih, za zgodnje odkrivanje vdora bolezni v državo.

Z vključitvijo teh ukrepov v strategijo preprečevanja in obvladovanja lahko živinorejci v Sloveniji bistveno zmanjšajo tveganje za vnos bolezni v svoje črede in prispevajo k nacionalnim prizadevanjem za obvladovanje te gospodarsko zelo pomembne bolezni.

Gospodarske in socialne posledice bolezni modrikastega jezika

Bolezen modrikastega jezika ne vpliva le na zdravje živali, temveč ima tudi gospodarske in družbene posledice. Neposredni stroški izbruha vključujejo veterinarske stroške (stroški ukrepov za obvladovanje bolezni), izgubo produktivnosti in trgovinske omejitve. Posredni stroški lahko nastanejo zaradi zmanjšane zaupanja potrošnikov v živalske proizvode. Na primer, izbruh BTV-8 leta 2006 v severni Evropi je samo na Nizozemskem povzročil izgube v višini več kot 200 milijonov evrov, bolezen pa se je razširila po celotni zahodni in severni Evropi (Hoffmann et al., 2008). Poleg tega je lahko družbeni vpliv na kmetijstvo izrazit, saj stres in negotovost vplivata na preživetje živinorejcev. Vse to slikovito opisuje s prve roke Beci (2025).

Izbruhu bolezni modrikastega jezika privedejo do trgovinskih omejitev, saj države uvoznice uvedejo prepoved uvoza za živino iz prizadetih regij. Te omejitve pomembno vplivajo na izvozni trg. Moten je tudi promet s semenom in embriji. Na spletni strani UVHVVR so točno navedeni pogoji za uvoz dovezetnih živali z območij, ki niso prosta BT (UVHVVR, 2025). Med izbruhom BTV-8 v Evropi je na primer več držav uvedlo prepovedi trgovine, kar je povzročilo znatne gospodarske izgube v prizadetih regijah (Hoffmann et al., 2008).

Javno dojetje dobrobiti živali vse bolj vpliva na vedenje potrošnikov. Zaradi tega je javnost vse bolj zaskrbljena zaradi bolezni modrikastega jezika, saj ima pomemben vpliv na dobrobit prežvekovalcev. Izbruhu bolezni modrikastega jezika, zlasti tisti, ki vključujejo vidne klinične znake pri živalih, lahko privedejo do negativne publicitete. Pričakovati je, da bo javnost želela aktivno udeleževanje rejcev in stroke pri zatiranju bolezni, ne pa podcenjevanja bolezni. Rejci goveda in veterinarji morajo zato upoštevati pomen dobrobiti živali in pregledno ter proaktivno komunicirati z javnostjo, da ohranijo zaupanje potrošnikov.

Razvoj na področju obvladovanja bolezni modrikastega jezika

Napredek v raziskavah in tehnologiji kaže poti za izboljšanje nadzora bolezni modrikastega jezika. V teku so raziskave za razvoj cepiv naslednje generacije, ki zagotavljajo širšo zaščito pred več serotipi BTV. Taka cepiva lahko izzovejo dolgotrajnejšo imunost in minimalizirajo neželene učinke v primerjavi s trenutnimi možnostmi (Barros et al., 2024). Tudi selekcija živali na genetsko odpornost proti bolezni modrikastega jezika je aktualno področje raziskav. Identifikacija in vzreja goveda z naravno odpornostjo na BTV bi lahko zmanjšala vpliv bolezni. Raziskujejo se inovativni pristopi obvladovanja vektorjev, ki združujejo upravljanje okolja, biološki nadzor mušic in ciljno uporabo insekticidov. Stalno se izboljšuje tudi laboratorijska diagnostika.

Zaključek

Bolezen modrikastega jezika predstavlja veliko grožnjo zdravju domačih prežvekovalcev in ekonomski vzdržnosti rejce le-teh. Z razumevanjem bolezni, njenega prenosa in izvajanjem učinkovitih strategij preprečevanja in obvladovanja lahko rejci zmanjšajo tveganje za izbruh in do neke mere zaščitijo svoje črede. Obveščanje o najnovjših raziskavah in najboljših praksah, vključno z informacijami o nedavnih izbruhih, je zelo pomembno za učinkovito obvladovanje bolezni. Zato je tudi za Slovenijo pomembno, da spremlja izbruhe, da se testira vzorec bolnih živali na vsakem področju za potrditev virusa in določitev serotipa, kar je pomembno za nadaljnje ukrepe, pa tudi za morebitne odškodnine. Redno posvetovanje z veterinarjem in spremljanje priporočil lahko prispevata k učinkovitosti ukrepov za obvladovanje bolezni, prilagojenih potrebam črede in lokalnim razmeram.

Literatura

1. Barros, S. C., Henriques, A. M., Ramos, F. in sod. (2024). Emergence of Bluetongue Virus Serotype 3 in Portugal (2024). *Viruses*, 16(12), 1845. <https://doi.org/10.3390/v16121845>
2. Beci, B. (2025). Bolezen modrikastega jezika. *Glas dežele*, 19(1), 5-6.
3. Falconi, C., López-Olvera, J. R., Gortázar, C. (2011). BTB infection in wild ruminants, with emphasis on red deer: A review. *Veterinary Microbiology*, 151(3-4), 209–219. <https://doi.org/10.1016/j.vetmic.2011.02.011>
4. Hoffmann, B., Saßerath, M., Thalheim, S., Bunzenthall, C., Strebelow, G., Beer, M. (2008). Bluetongue Virus Serotype 8 Reemergence in Germany, 2007 and 2008. *Emerging Infectious Diseases*, 14(9), 1421–1423. <https://doi.org/10.3201/eid1409.080417>
5. Pozzo, F. D., Saegerman, C., Thiry, É. (2009). Bovine infection with bluetongue virus with special emphasis on European serotype 8. *The Veterinary Journal*, 182(2), 142–151. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2009.05.004>
6. Sanderson, M. W., Dargatz, D. A., Garry, F. B. (2000). Biosecurity practices of beef cow-calf producers. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 217(2), 185–189. <https://doi.org/10.2460/javma.2000.217.185>
7. Santman-Berends, I. M. G. A., van den Brink, K. M. J. A., Dijkstra, E., van Schaik, G., Spiereburg, M., van den Brom, R. (2024). The impact of the bluetongue serotype 3 outbreak on sheep and goat mortality in the Netherlands in 2023. *Preventive Veterinary Medicine*, 231, 106289. <https://doi.org/10.1016/j.prevetmed.2024.106289>
8. UVHVVR (2025). Bolezen modrikastega jezika. Pridobljeno iz <https://www.gov.si/teme/bolezni-modrikastega-jezika/>
9. WOAAH (Svetovna organizacija za zdravje živali). (2021). Bolezen modrikastega jezika. Pridobljeno iz <https://www.woah.org/en/disease/bluetongue/>

ODEON projekt:

Okoljsko, ekonomsko in družbeno odgovorna živinoreja

Marija Klopčič, Tatjana Pirman, Mojca Simčič, Špela Malovrh, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
Maksimiljan Brus, Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede
Jože Verbič, Kmetijski inštitut Slovenije
Janko Mrkun, Univerza v Ljubljani, Veterinarska fakulteta
Aleksandra Pivec, San Solutions, Aleksandra Pivec s. p.
Gregor Mlakar, Kmetija Gregor Mlakar

UVOD

V okviru programa IRP38 Konzorciji institucij znanja v podporo prehodu kmetijstva v zeleno, digitalno in podnebno nevtralnno (Strateški načrt SKP 2023–2027) je bil vzpostavljen Konzorcij znanja v živinoreji »Okoljsko, ekonomsko in družbeno odgovorna živinoreja« z namenom povezovanja raziskovalnih in izobraževalnih inštitucij, svetovalnih organizacij, tehnoloških podjetij ter kmetijskih gospodarstev za naslavljanje ključnih izzivov na področju trajnostne živinoreje. Konzorcij znanja v živinoreji – s kratico ODEON, se osredotoča na razvoj in prenos inovativnih rešitev v prakso na kmetijskih gospodarstvih, ki podpirajo prehod kmetijstva v zeleno, digitalno in podnebno nevtralnno prihodnost, pri čemer sledi strateškimi ciljem EU in nacionalnim prioritetam.

Program konzorcija »ODEON - Okoljsko, ekonomsko in družbeno odgovorna živinoreja« naslavlja ključne izzive prehoda v trajnostno živinorejo z izboljšanjem dobrobiti živali, zmanjševanjem emisij toplogrednih plinov (TGP) ter prilagajanjem na podnebne spremembe. Aktivnosti projekta ODEON so usmerjene v celostni razvoj in uvajanje sodobnih tehnologij rejce živali v oskrbi rejcev, ki združujejo ekonomske, okoljske in podnebne cilje. Glavne aktivnosti tega projekta vključujejo razvoj rešitev, vezanih na izboljšanje počutja in zdravja živali, avtomatizacijo ter izboljšanje upravljanja rej z uporabo digitalnih tehnologij, kot so roboti, kamere, senzorji in sistemi za spremljanje obnašanja in počutja živali, mikroklimo v hlevu, spremljanja proizvodnih rezultatov ter drugih rešitev, ki postajajo vse pomembnejše na živinorejskih kmetijah. Program Konzorcija znanja v živinoreji predvideva tudi vzpostavitev demonstracijskih pilotnih kmetij za testiranje in prikaz inovativnih rešitev ter dobrih kmetijskih praks v realnem okolju, kot so precizna živinoreja, zmanjšanje emisij metana, izboljšanje zdravja in počutja živali ter uvajanje dobrih praks upravljanja s travinjem. Poseben poudarek je na razvoju rešitev za blaženje vročinskega stresa pri živalih in prilagoditev na podnebne spremembe. Proučuje tudi možnosti za zmanjšanje uporabe protimikrobnih zdravil z izboljšanjem zdravja in počutja živali.

CILJI projekta ODEON so:

- 1) Povezati institucije znanja v okviru sistema AKIS (Sistem znanja in inovacij za kmetijstvo) in dopolnjevanje znanj v skladu s potrebami razvojne in

Na pašniku polnem zeli (foto: Klemen Poljanšek)

tehnološke usposobljenosti vseh partnerjev, s poudarkom na končnih uporabnikih – kmetijah.

- 2) Z naložbami vzpostaviti oziroma nadgraditi poskusno-demonstracijsko infrastrukturo za učinkovit razvoj, prenos, izmenjavo in uporabo znanja.
- 3) Razviti in implementirati nova znanja s poudarkom na potrebah kmetov in skladno z zaznanimi vrzelmi v znanju.
- 4) Pospešiti izmenjavo in prenos tega znanja do kmetov in drugih deležnikov v sistemu AKIS.

Program konzorcija ODEON podpira doseganje ciljev Slovenije tudi na področju **ekološkega kmetijstva**. Več kot 20 % vseh aktivnosti programa je namenjenih razvoju in podpori ekoloških praks rejce živali. V programu sodelujejo kmetije z ekološko rejo, kar omogoča izvajanje in prikaz konkretnih ekoloških rešitev v praksi.

Glavne aktivnosti konzorcija ODEON pokrivajo naslednja področja:

1. **Trajnostno upravljanje živinoreje**
Program vključuje posodobitev hlevske infrastrukture za boljšo dobrobit živali, zmanjšanje emisij toplogrednih plinov (TPG) in amonijaka ter izboljšanje mikroklimo v hlevih z avtomatizacijo in digitalnimi rešitvami.
2. **Spodbujanje trajnostne rabe naravnih virov**
Aktivnosti programa vključujejo prilagojene metode pridelave krme, ki zmanjšujejo obremenitev tal in uporabo krožnega gospodarstva z recikliranjem živalskih odpadkov.

3. Podpora avtohtonim pasmam in ekološki prireji
Program daje prednost avtohtonim in tradicionalnim pasmam ter njihovemu vključevanju v ekološke sisteme reje. Na demonstracijskih kmetijah spodbujamo ohranjanje te pasme, ki jim s pomočjo selekcije in izboljšanim menedžmentom izboljšujemo proizvodnost.

3. Digitalizacija in izboljšanje proizvodnosti v ekološki živinoreji
Uporaba digitalnih tehnologij, kot so senzorji za spremljanje mikroklimatskih pogojev, senzorji za spremljanje proizvodnosti in avtomatske tehtnice, omogočajo boljše upravljanje rej. Te tehnologije in rešitve zmanjšujejo delovno obremenitev in hkrati povečujejo trajnost kmetij.

5. Prilagoditve na podnebne spremembe
Program naslavlja podnebne izzive z razvojem rešitev za zmanjšanje vročinskega stresa pri živalih s prilagoditvijo rejskih praks neugodnim vremenskim razmeram. Demonstracijske živinorejske kmetije so ključni partnerji pri razvoju teh rešitev.

Vključitev interdisciplinarnih partnerjev omogoča sooblikovanje rešitev, ki združujejo znanstvene inovacije in praktične potrebe kmetov.

Program konzorcija ODEON je usmerjen tudi v **pospeševanje digitalizacije kmetijstva**, kar je ključno za izboljšanje učinkovitosti, konkurenčnosti in trajnosti kmetijskih praks v Sloveniji. Sodobne digitalne tehnologije, ki jih konzorcij uvaja in razvija, omogočajo boljši nadzor, optimizacijo procesov in zmanjšanje okoljskih vplivov.

Prispevek programa konzorcija ODEON vključuje naslednje ključne vidike:

1. Razvoj in uvajanje digitalnih rešitev
Konzorcij uvaja sodobne digitalne tehnologije, kot so senzorji za spremljanje mikroklimatskih parametrov v hlevih, avtomatske tehtnice z elektronskimi čitalci in sistemi za spremljanje zdravja in počutja živali. Te rešitve omogočajo natančen monitoring reje, izboljšujejo dobrobit živali in povečujejo proizvodnost.

2. Vzpostavitev digitalnih podatkovnih baz
Na demonstracijskih kmetijah konzorcij vzpostavlja podatkovne baze, ki zbirajo podatke o prireji, o počutju in zdravstvenem stanju živali. Te baze podatkov omogočajo analizo in oblikovanje prilagojenih rejskih praks, kar povečuje konkurenčnost kmetij in spodbuja trajnostno prirejo.

Poljanškova četica koraka (foto: Klemen Poljanšek)

Cike pod Menino planino (foto: Klemen Petek)

3. Digitalizacija procesov na kmetijah
Avtomatizacija procesov, kot sta krmljenje in molža, ter uvajanje tehnologij za spremljanje zauživanja krme in zdravstvenega stanja živali zmanjšujejo delovno obremenitev kmetov in hkrati povečujejo natančnost izvajanja rejskih praks.

4. Izobraževanje in prenos znanja
Organizirane bodo delavnice in izobraževalni programi za kmete, kmetijske svetovalce, dijake in študente ter mlade strokovnjake, kjer bo predstavljena uporaba digitalnih orodij in tehnologij.

5. Povezovanje z ekološkimi in s trajnostnimi praksami
Uporaba digitalnih tehnologij je integrirana z ekološkimi cilji programa, saj omogoča natančno spremljanje in zmanjšanje okoljskih vplivov kmetovanja, kot so zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov ter izboljšanje dobrega počutja živali.

6. Podpora trajnostnemu kmetijstvu
Z uvajanjem tehnologij, kot so sistemi za sestavljanje krmnih obrokov, ovratnice za sledenje živali na pašnikih in senzorji za spremljanje mikroklimatskih parametrov, konzorcij omogoča bolj trajnostno in podnebno odporno kmetijstvo.

Konzorcij ODEON gradi most med raziskovalci in praktično uporabo inovacij v kmetijstvu ter pospešuje digitalni prehod slovenskega kmetijstva na trajnostno prihodnost.

PARTNERJI konzorcija ODEON

V Konzorciju znanja v živinoreji in pri izvedbi aktivnosti projekta **ODEON** sodeluje 39 partnerjev, od tega 24 kmetijskih gospodarstev (12 govedorejskih kmetij, 4 prašičerejske kmetije, 4 kmetije z rejo drobnice, 3 kmetije z rejo pitovnih piščancev, 1 kmetija z rejo konj), izobraževalne inštitucije (GRM Novo mesto, Biotehniška šola Naklo), visokošolske in raziskovalne inštitucije (Bioteh-

niška in Veterinarska fakulteta Univerze v Ljubljani, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede ter Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko Univerze v Mariboru, Kmetijski inštitut Slovenije), kmetijsko svetovalna služba (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije ter Kmetijsko gozdarski zavodi Ptuj, Kranj in Nova Gorica), tehnološki partnerji / podjetja (Smartis, San Solutions, Inokron) ter Zveza društev rejcev drobnice kot nevladna organizacija.

Sodelujoča kmetijska gospodarstva s področja govedoreje, prašičereje, reje drobnice, pitovnih piščancev in konjereje bodo imela ključno vlogo pri razširjanju rezultatov projekta. Njihove aktivnosti bodo vključevale:

- Prenos znanja med drugimi nosilci kmetijskih gospodarstev, ki niso neposredno vključeni v konzorcij.
- Aktivno sodelovanje pri izvedbi različnih praktičnih preizkusov, meritev, implementaciji inovativnih kmetijskih praks in prenosu znanja.
- Sodelovanje na strokovnih izobraževanjih, predavanjih in prikazih dobrih kmetijskih praks, namenjenih strokovni javnosti in kmetom.
- Promocijo rezultatov projekta, ki bo povečala ozaveščenost o doseženih ciljih in njihovem praktičnem pomenu.

V Konzorciju znanja v živinoreji med drugim sodeluje devet govedorejskih kmetij, tri posestva s kravami molznicami (Bogata, Poljče, Bled), testna postaja Žipo Lenart ter tri šolska posestva (PRC Logatec, Grm, Strahinj). Ena od govedorejskih kmetij je tudi kmetija **Gregorja Mlakarja** iz Klemenčevega pri Stahovici, ki redi avtohtono pasmo cikasto govedo. Na tej kmetiji bomo v času projektnih aktivnosti spremljali koncentracije amonijaka in nekaterih toplogrednih plinov ter parametrov mikroklimat v hlevu in izven hleva (v času, ko živali niso na paši). V času pašne sezone bomo s pomočjo senzorjev spremljali aktivnost, obnašanje in počutje živali na paši na Veliki planini v povezavi z vremenskimi razmerami in razpoložljivo pašo. S pomočjo platemetra bomo spremljali priraste travinja na pašnikih, ki so okoli kmetije ter na Veliki planini. Na teh pašnikih bomo skozi rastno sezono spremljali tudi biodiverzitetu travne ruše in poskušali oceniti indeks biodiverzitete kmetije.

Gregor Mlakar in stari oče Andrej s čredo cikastega goveda na Veliki planini

Gregor Mlakar v hlevu na prosto rejo z globokimi ležalnimi boksi

Sinergija znanj za doseg ciljev:

Sodelovanje vseh naštetih partnerjev omogoča razvoj, testiranje in uvajanje sodobnih tehnologij ter rešitev, ki odgovarjajo na ključne izzive trajnostne živinoreje. Skupaj ustvarjajo celovit sistem prenosa znanja, ki vključuje raziskave, razvoj, izobraževanje in prakso, s poudarkom na potrebah končnih uporabnikov – kmetij. Na ta način konzorcij prispeva k prehodu v podnebno odporne, digitalne in trajnostne prakse v živinoreji.

Partnerji konzorcija ODEON

PRIČAKOVANI REZULTATI

Program konzorcija ODEON-Okoljsko, ekonomsko in družbeno odgovorna živinoreja ciljno naslavlja ključne vrzeli v znanju, kar bo omogočilo bistvene spremembe v slovenski kmetijski praksi. Z načrtovanimi aktivnostmi in naložbami se pričakuje doseganje naslednjih sprememb:

- 1. Izboljšanje digitalnih kompetenc v živinoreji:** S povečanjem digitalizacije procesov na kmetijah se bo izboljšala učinkovitost in konkurenčnost kmetijskih gospodarstev. Uporaba pametnih senzorjev, avtomatiziranih sistemov in podatkovnih baz bo omogočila boljše spremljanje prireje, dobrobiti živali in ekonomskih kazalnikov.
- 2. Zmanjšanje vplivov podnebnih sprememb:** Prilagoditve rejskih praks in uvedba tehnologij za zmanjšanje emisij toplogrednih plinov bodo pomembno prispevale k blaženju podnebnih sprememb. Demon-

stracijske kmetije bodo nudile konkretne primere prehodov na podnebno odporne sisteme.

- 3. Krepitev ohranjanja avtohtonih pasem:** Prepoznavanje ekonomskega potenciala lokalnih pasem in vključitev tehnoloških rešitev bo povečalo njihovo konkurenčnost. Rezultati programa bodo prispevali k večji populaciji in izboljšanju genetske raznolikosti teh pasem.
- 4. Izboljšanje dobrobiti živali:** Z uvajanjem inovativnih praks in opreme za izboljšanje hlevskih razmer (npr. senzori za mikroklimo, avtomatizirani napajalni sistemi) se bo izboljšala kakovost življenja živali. Boljše razmere bodo hkrati prispevale k večji proizvodnosti in trajnosti živinoreje.
- 5. Spodbujanje krožnega biogospodarstva:** Uporaba krožnih praks, kot je recikliranje živalskih stranskih proizvodov in optimizacija uporabe virov, bo prispevala k zmanjšanju okoljskega odtisa živinoreje. Rezultati programa bodo spodbudili širšo uporabo teh praks v Sloveniji.
- 6. Spodbujanje ohranjanja in izboljšanja biodiverzitete:** Povezava trajnostnih praks reje s skrbjo za habitatne pogoje in lokalne ekosisteme bo prispevala k revitalizaciji biodiverzitete. Uvedba trajnostne paše in ohranjanje trajnega travinja bo izboljšala ekosistemске storitve.

V okviru programa konzorcija bomo proučevali tudi možnosti spremljanja in implementacije novih lastnosti, ki

so pomembne za nadgradnjo in posodobitev obstoječih rejskih programov in rejskih ciljev v govedoreji, reji drobnice in prašičereji (npr. zauživanje krme na osnovi podatkov, pridobljenih iz pametnih vagončkov za spremljanje zauživanja krme pri govedu in drobnici, spremljanje emisij metana in drugih TGP pri kravah molznicah, parametri zdravja in počutja živali na osnovi senzorjev za spremljanje aktivnosti in obnašanja živali ter podatkov iz termo-kamer, kakovost mleziva v povezavi s preživetveno sposobnostjo mladičev, podatki iz ultrazvočne naprave (potrditev brejosti, število plodov v povezavi z optimizacijo krmnih obrokov in zmanjševanja TGP ...), izboljšanje mikroklimo na osnovi parametrov okolja z vidika preprečevanja vročinskega stresa. Nove lastnosti, za katere se bo izkazala uporabnost podatkov zbranih iz različnih virov, se bodo vključile v Skupni temeljni rejski program, ki ga skupaj z rejci in rejskimi organizacijami izvaja Javna služba strokovnih nalog v živinoreji.

ZAHVALA

Delo konzorcija **ODEON** se izvaja v okviru intervencije **IRP38** Konzorciji institucij znanja v podporo prehodu kmetijstva v zeleno, digitalno in podnebno nevtrarno, ki se izvaja v okviru Skupne kmetijske politike.

Pogled v dolino (foto: Klemen Poljanšek)

Zveri, grožnja planšarski in pašniški kulturni dediščini slovenskega kmetijstva

mag. Stanislav Bergant,
gorski ekološki kmet

Ob nedavnem nasilju Romov na Dolenjskem je občinska svetnica mestne občine Novo mesto očitala Golobovi vladi: »Bolj kot ljudi, ščitite ljubljanske nutrije in kočevske medvede«. Izjava pove vse, saj vemo, da so zaradi nutrij in medvedov že odleteli, niti ne slabi, ministri Golobove vlade. V nadaljevanju pa nekaj več o aktualnem stanju na področju zveri v Sloveniji.

Vse od prvih zakonov še iz časa Marije Terezije je veljalo, da so zveri, predvsem medved in volk, ter divji prašič za kmetijstvo škodljivci, pridelava hrane je imela prednost. Upravljanje z zvermi je bilo dobro urejeno, saj je bil odstrel medvedov in volkov prost na večini ozemlja današnje Slovenije, nagrade upleniteljem volkov so se izplačevale še v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Število zveri so držali na kratko, njihov habitat je bil omejen predvsem na območje Kočevskega.

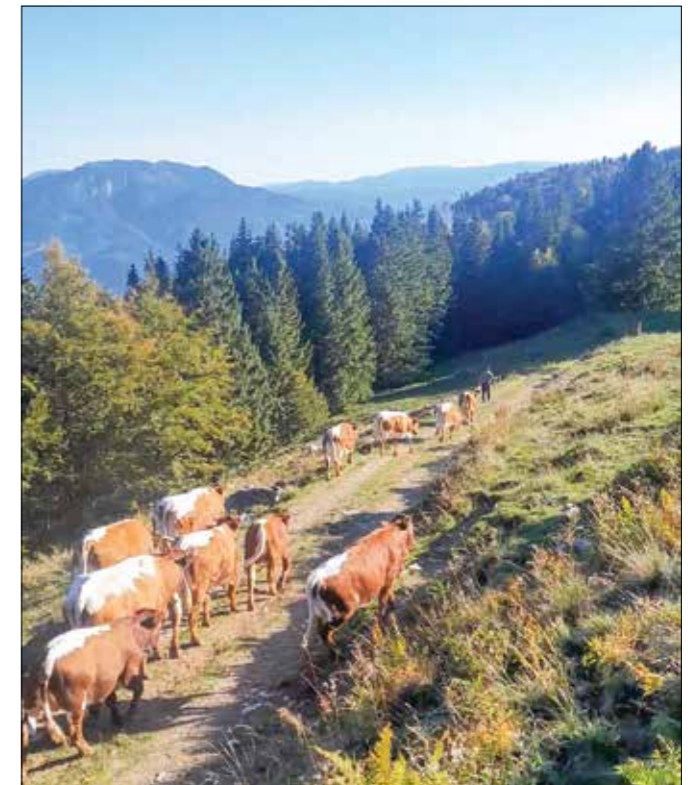
S procesom vstopanja Slovenije v Evropsko unijo smo morali uskladiti naše predpise s predpisi Unije, med katerimi je bila tudi habitatna direktiva. Ta opredeljuje celo paleto živalskih in rastlinskih vrst kot zavarovane vrste, med njimi tudi volka, medveda in risa, ki so opredeljeni kot strogo zavarovane vrste.

Od tu naprej pa se začne, za nas kmete, in rejce odvijati uničevalski proces, ki ga je normalnemu človeku na podeželju težko razumeti. Habitatna direktiva navaja množico drugih strogo zaščitene živalskih vrst, zakaj ravno medvedu in volku, ki povzročata podeželju največjo bolečino, toliko pozornosti?

Kaj poganja to evforično zaščito velikih zveri?

Interesne skupine, ki so lobirale za strogo zaščito in narekivale zakonodajo, so vedele, da so zveri za njih lahko bogat vir davkoplačevalskega denarja brez odgovornosti. EU je začela razpisovati tako imenovane »Life« projekte, podprte z evropskimi sredstvi, precej denarja je dodal še državni proračun. Najprej so se vrstili projekti za širjenje zveri, nato projekti za »sobivanje« zveri in človeka, nato projekti za genske raziskave ipd. V Sloveniji smo za zveri po javno dostopnih podatkih zapravili težke milijone, na evropski ravni pa še tisočkrat več. Zakaj družba tolerira da se davkoplačevalski denar, pridobljen tudi s trdim delom podeželskega človeka, vrača na podeželje v obliki projektov, ki uničujejo stoletni trud dela na zemlji naših prednikov?

Odgovor najdemo v prikritem izkoriščanju karizmatične narave medveda in volka. Plišastega medvedka že dojenčku položimo v zibelko in otroku že zelo zgodaj vcepimo dožemanje medveda kot prijazno živalco naših gozdov. Spomnimo se reklamiranja volka v času olimpijskih iger v Sarajevu, kjer se »Vučko«, maskota iger, v Sarajevu prodaja kot spominek še danes. Na to karizmo zveri igrajo paraziti, prejemniki javnega denarja, saj je javno mnenje in posredno politiko, ki sledi javnemu mnenju in deli denar, lahko pridobiti na svojo stran s tako romantičnim prikazom nevarnih zveri. Z nobeno drugo zaščiteno vrsto, na primer za biotsko raznovrstnost in

Premik živali (foto: Klemen Poljanšek)

pridelavo hrane veliko bolj pomembnimi divjimi oprasovalci, se ne da služiti denarja na enak način. Pri tem se porabniki tega »Judeževnega« denarja, ne ozirajo na nepopravljivo škodo, ki jo povzročajo naravi in nam na podeželju. Mi smo za njih »kolateralna« škoda.

Nekontrolirano širjenje in razmnoževanje zveri povzroča, da se zveri vedno pogosteje pojavljajo tudi blizu urbanih naselij, da izgubljajo strah pred človekom in da se na področjih Unije z visoko gostoto zveri, **poleg pokolov domačih živali, pojavljajo tudi človeške žrtve.** Medved in volk sta močnejša od človeka, če ta ni oborožen. Po aktualnih podatkih je na območju Slovenije okrog 1100 medvedov in 130 volkov. Nedavno je medved v Trentinu v Italiji ubil mladega fanta v bližini doma. Njegov oče je na pogrebu dejal: »Za smrt mojega sina ni kriv sin in ne medved, krivi so odločevalci, ki so stanje na področju zveri pripeljali do te točke.«

Da Slovenija nima več izgovora, češ »Evropa to zahteva«, in da lahko upravljanje zveri vrne nazaj v razumno stanje, pričata vsaj dve dejstvi: Prvič, v Sloveniji je gostota zveri na kvadratni km približno 40 x večja kot na primer v skandinavskih državah, pa vendar tam redno, vsako zimo, izvajajo redukcijski odstrel zveri z namenom vzdrževati stalež, ki še zagotavlja njihov trajnostni

Poletna paša na planini (foto: Klemen Poljanšek)

obstoj. In drugič, Evropska unija je junija 2025 znižala varstveni status volka, ki ni več strogo zavarovana vrsta. Torej je napočil čas, da oblast prizna zgrešeno smer »zaščite« zveri in povrne njihovo upravljanje na preizkušene metode izpred nekaj deset let.

Opozoriti velja tudi na deviantne tožbe »naravovarstvenih« organizacij, s katerimi preprečijo izvrševanje načrtovanega letnega odstrela zveri. Pri tem naše sodišče, pa tudi evropska sodišča, praviloma ne odločajo vsebinsko, ampak procesno. Jasno se pokaže, kako šibke so kompetence sodišč, da bi vsebinsko tehtala razloge za in proti odstrelu. Ob pomanjkanju tega znanja sodišča lažje najdejo »kakšno vejico v tekstu na napačnem mestu« in rečejo »NE«, ker se s tem izognejo vsebini in nič ne tvegajo. Za sodbo z »DA« je potrebno znanje in kompetence z argumentacijo, ki pa jih sodišča praviloma nimajo. Torej tudi na tem področju imamo v sistemu hude anomalije, saj se v praksi izkaže, da namesto strokovnjakov naravovarstvenega področja o zvereh odločajo laični romantični »naravovarstveni« aktivisti brez znanja, brez strokovnih kompetenc in brez praktičnih znanj s področja prostoživečih živali. Odločanje o zvereh se je iz stroke preselilo v politični populizem, pogosto začinjeno z levičarskim aktivizmom, kar škodi ljudem in naravi sami.

Pozitivno je, da se v evropski in slovenski družbi vedno pogosteje oglašajo glas razuma s strani skupin, ki o naravi res nekaj vedo, bodisi na znanstvenih in strokovnih temeljih ali zaradi bivanja in delovanja v njej. Na Biotehniški fakulteti skupina strokovnjakov opozarja, da smo s sedanjo politiko upravljanja zveri popolnoma zašli s strokovnih osnov v politično odločanje. Tudi Lovska zveza Slovenije in lovci bijejo plat zvona, saj argumentirano ugotavljajo, da nestrokovno upravljanje ruši občutljiva razmerja med populacijami prostoživečih živali. Ustanavljajo se civilne iniciative, ki opozarjajo, da je pritisk zveri dosegel nivo, ki ljudem onemogoča normalno življenje. Pred nekaj leti je 54 nevladnih organizacij s področja kmetijstva podpisalo peticijo proti širjenju zveri. Ocena je, da preko članov in njihovih družinskih članov za njenimi zahtevami stoji pol milijona, ali četrtnina Slovencev. Peticijo sem imel priložnost predstaviti v Evropskem parlamentu in ponosen sem, da je bila peticija tudi ena od pomembnih kamenčkov v mozaiku prizadevanj za uspešno zmanjšanje statusa zaščite volka v EU.

Ob poznavanju upravljanja z zvermi pred vstopom Slovenije v Unijo in ob poznavanju smeri sprememb upravljanja v drugih državah članicah, se dokaj jasno nakazujejo naslednja štiri temeljna področja, ki zahtevajo hitre spremembe za dolgoročno »sobivanje« in naravno ravnovesje.

1. CONACIJA

V evropski habitatni direktivi so navedene zveri, za katere morajo države članice vzpostaviti sistem varstva **na njihovem naravnem območju razširjenosti**. Zgodovinsko izpričano je to območje JV Slovenije, kjer slovenska populacija predstavlja najbolj SZ del (štrcelj) dinarskih populacij zveri. To območje naj se opredeli kot **osrednje območje**. Upravljanje tega dela populacije na teritoriju Slovenije je nujno potrebno vzpostaviti skupaj s Hrvaško in z ostalimi balkanskimi državami kot eno skupno povezano populacijo. Upravljanje naj temelji na trajnostnem principu z vzdrževanjem ustrezne številčnosti. V prid temu govorijo dejstva, da je to območje z največjimi sklenjenimi kompleksi gozdov, da je večina tako gozdnih kot kmetijskih zemljišč v državni lasti in da so upravljalci lovišč lovišča s posebnim namenom, ki so bila ustanovljena prav za te namene. Področje je redko naseljeno, zanj so značilna strnjena naselja, za divjad pa ni neprehodnih prometnic. Večina kmetov in kmetijskih podjetij predstavlja večje najemnike kmetijskih zemljišč v državni lasti, s površinami in številom GVŽ, neprimerljivimi s kmetijami v kraškem, predalpskem in alpskem prostoru. Na takih kmetijah – farmah, je tehnično in ekonomsko bolj vzdržno vzpostaviti ustrezne načine varovanja pred zvermi. Seveda pa je kmetom potrebno vložke za varovanje in izpad dohodka ustrezno povrniti, bodisi z olajšavami v zakupnih pogodbah ali v odškodninskem sistemu in jih za »sobivanje« z zvermi dodatno stimulirati, da bo kmetijska zemlja ostala obdelana. Okrog osrednjega območja naj se določi **ožje robno območje**, kjer **se reprodukcija zveri ne dovoljuje**, tolerira se izjemna prisotnost. Vsa ostala področja znotraj Slovenije morajo **ostati prosta zveri**, reprodukcija se ne dovoljuje. Reprodukcijska povezava populacij preko alpskega prostora je nesprijemljiva.

Opoldanski počitek (foto: Klemen Petek)

2. URAVNAVANJE ŠTEVILČNOSTI

Vsi preprečevalni ukrepi za zmanjšanje škod odpuvedo, če je številčnost zveri prevelika (Vir: Lovce kot kmet in gozdar, Blaž Krže, LZS 1997). Utopične ideje romantičnih »naravovarstvenikov« o samoregulaciji zveri na evropski celini že stoletja ne delujejo več! Edini realni način uravnavanja številčnosti zveri je torej odstrel. **Populacije zveri naj se zmanjšajo na raven referenčnega leta sprejete uredbe o habitatnih tipih** (na primer 450–550 osebkov za medveda in do 5 tropov oz. do 30 volkov). Odstrel naj se povsod izvaja v skladu z etičnim kodeksom slovenskih lovcev, v osrednjem območju skladno z upravljavskimi načrti, v robnem območju z odvračalnimi načini lova, izven robnega območja pa brez omejitev.

3. ODŠKODNINSKI SISTEM

26. člen Ustave RS pravi, da je **lastnik odgovoren za škodo, ki jo njegova lastnina povzroči na tuji lastnini**. Lastnik domačih živali je kot dober gospodar dolžan poskrbeti, da njegova lastnina ne dela škode na tuji lastnini. Z zvermi upravlja država, torej se odgovornosti lastnika ne more izogniti, sicer bi za lastništvo veljala ustavno sporna dvojna merila. Država mora torej prevzeti polno odgovornost, tako za preventivne stroške varovanja kot za materialno in nematerialno škodo kot posledico pokolov zveri. Pojem »ponavljajoče« se škode je za podeželje, še posebej za oškodovanca, nesprijemljiv! **Pojem »resna škoda« (16. člen direktive) je potrebno obravnavati z vidika oškodovanca!** Lastnika domačih živali, čigar proizvode kmetovanja (živina, pridelki ...) bi obremenili s temi dodatnimi stroški, **bi država postavila v podrejeni položaj nelojalne konkurence** do lastnikov, ki teh bremen nimajo, kar prepoveduje 74. člen Ustave RS. Zaradi pokola domačih živali so ogroženi ohranitveni in razvojni cilji kmetije, porušeni so rejski cilji, člani kmetije pa izpostavljeni duševnim bolečinam. **Noben kmet ne bo redil živine za hrano zverem in povračilo škod.** Odvija se tihi proces opuščanja planin, zmanjševanja živine, zaraščanja in izgube kulturne kmetijske krajine, ki je prepojena z znojem naših prednikov. Deležniki, ki zagovarjajo zveri, se pogosto pohvalijo s prikazi upadanja škod, češ, naše delo daje rezultate, vendar je upad škod predvsem posledica opuščanja pašništva in upadanje števila živine. Če interpoliramo

Ljubezen (foto: Barbara Mohorič)

Mamica me ima vseskozi na očeh (foto: Klemen Petek)

tak trend v prihodnost, bomo kmalu prišli do presečne točke: nič kmetov = nič pašnih živali = nič škod in zagovorniki zveri bodo ugotovili: Uspelo nam je!

4. SPREMEMBA ZAKONODAJE IN VKLJUČENOST PRIZADETE JAVNOSTI

Posebnosti razpršene poseljenosti slovenskega podeželja zahtevajo prilagojeno upravljanje. Zaradi kritičnega vpliva prisotnosti zveri v lokalnem okolju, morajo ključne pravne in upravljavske dokumente obravnavati in **potrjevati lokalne skupnosti na področjih osrednjega in robnega območja**.

Habitatna direktiva EU zahteva, da države članice uskladijo svoj pravni red skladno z dejstvom, da volk ni več strogo zaščiten in da so zveri v Sloveniji v ugodnem stanju. Pri spremembah zakonodaje naj se zasledujejo zahteve Ustave RS. Z namnožitvijo zveri so podeželju kratene ustavne pravice enakosti, med drugim svoboda gibanja (**32. člen Ustave RS**), pravica do varnosti (**34. člen Ustave RS**), pravica do gospodarskega, kulturnega in socialnega napredka (**71. člen Ustave RS**). Po Zakonu o kmetijstvu je kršena pravica do opravljanja kmetijskih opravil (**102. člen**), priča smo neopravičenemu oviranju kmetovanja (**103. člen**).

Zaključek

V času evforične zaščite zveri se je vzpostavila kompleksna zakonodaja, ki je dala osnovo črpanju davkoplačevalskega denarja in **posledično ustvarjanju na desetine delovnih mest z negativno dodano vrednostjo**. Tesno prepletene in povezane interesne strukture uradnikov na ministrstvih, po raznih zavodih in nevladnih organizacijah se in se bodo upirale ključnim spremembam pri upravljanju zveri, saj se zavedajo, da jih ogroža enostavna formula: **Ni zveri = ni denarja!** Njihov odpor je do neke mere razumljiv, saj morajo s svojo plačo preživeti svoje družine in jim te službe predstavljajo materialno eksistenco. **Tukaj pa se pričakujejo odgovorna ravnanja delodajalcev, ki so privabili in nastavili na ta delovna mesta ljudi različnih profilov, da so preko njih zagotavljali večji finančni »budget« in vpliv svojih asociacij. Sedaj imajo odgovorni menedžerji priložnost, da evforično ustvarjena delovna mesta prekvalificirajo v delovna mesta z dodano vrednostjo, ki bodo v korist družbi in v veselje zaposlenim.**

BIODIVERZITETA, ohranjanje avtohtonih pasem domačih živali, NNON

KGZS – Zavod Ljubljana
Ana Pečjak,
specialistka za naravovarstvo in travništvo

Biodiverziteti ali biotski raznovrstnosti pomeni celotno pestrost živih bitij na Zemlji – od raznolikosti znotraj posameznih vrst (genetska raznolikost), preko raznolikosti med vrstami, do raznolikosti življenjskih okolij oziroma ekosistemov. Je temelj ravnovesja v naravi, saj omogoča prilagajanje organizmov na spremembe okolja, odpornost na bolezni ter stabilnost ekosistemov, ki človeku zagotavljajo številne dobrine, kot so hrana, čista voda in zdrava tla. V kmetijstvu se biodiverziteti odraža predvsem v raznolikosti rastlinskih sort in živalskih pasem, ki so se sčasoma prilagodile lokalnim razmeram in potrebam človeka.

Pomemben del te raznolikosti so **avtohtone pasme domačih živali**, ki predstavljajo dragocen del naravne in kulturne dediščine. Takšna pasma je tudi **cikasto govdo, slovenska avtohtona pasma**, ki izvira z območja Bohinja in Triglavskega narodnega parka. Cika je manjša, odporna in skromna žival, dobro prilagojena gorskim razmeram ter sposobna preživetja na skromnih pašnikih. S pašo pomembno prispeva k **ohranjanju kulturne krajine**, saj **preprečuje zaraščanje travnikov in pašnikov** z grmovjem in gozdom, kar omogoča ohranitev odprte krajine ter življenjskega prostora številnim rastlinskim in živalskim vrstam. Poleg tega daje kakovostno mleko, primerno za tradicionalne mlečne izdelke, in tako povezuje naravno, kulturno in gospodarsko vrednost slovenskega podeželja.

Torej cika s svojo **pašo ohranja krajinsko in ekosistemsko biodiverziteti**, saj preprečuje **zaraščanje travnikov in pašnikov** ter tako omogoča, da tam še naprej uspevajo številne rastlinske in živalske vrste, značilne za odprto kulturno krajino. Z ohranjanjem cikastega govda tako ne varujemo le ene pasme, temveč prispevamo k **ohranjanju celotnega gorskega ekosistema** in tradicionalnega načina kmetovanja, ki temelji na sožitju človeka in narave.

Cike na Vremščici (foto: Ana Pečjak)

Biodiverziteti nasploh po svetu in tudi v Evropi **zaskrbljivo upada** zaradi izgube habitatov, onesnaženja, intenzivnega kmetijstva in podnebnih sprememb, zato je bila leta 2024 sprejeta **Uredba o obnovi narave (Nature Restoration Law)**, ki si prizadeva za **obnovo poškodovanih ekosistemov** ter **zaustavitev nadaljnega upada biotske raznovrstnosti**.

Države članice moramo zato na podlagi te uredbe do leta 2030 sprejeti ukrepe za obnovo vsaj 30 odstotka kopenskih, obalnih, sladkovodnih in morskih habitatov,

Krasen razgled imamo (foto: Klemen Petek)

ki trenutno niso v dobrem stanju, do leta 2040 vsaj 60 odstotkov in do leta 2050 vsaj 90 odstotkov. Sprejeti moramo tudi ukrepe za obnovo naravne rečne povezljivosti, zaustavitev upadanja populacij opraševalcev ter obnovo kmetijskih, gozdnih in mestnih zelenih površin.

Ministrstvo za naravne vire in prostor (MNVP) je tako začelo s pripravo Nacionalnega načrta za obnovo narave (NNON), ki bo ključni dokument za izvajanje uredbe o obnovi narave. Nacionalni načrt za obnovo narave je objavljen na spletnem portalu MNVP: Bolj zdravi ekosistemi – Bolj zdrav planet!

Kaj to pomeni za Slovenijo?

Ukrepe za obnovo habitatnih tipov je treba do leta 2030 uvesti na približno 14.000 do 15.850 hektarjih oziroma približno 0,8 odstotka ozemlja Republike Slovenije. Habitatni tipi, ki potrebujejo uvedbo ukrepov obnove, so:

- obrečni gozdovi (od 2.520 do 3.750 hektarov),
- gorski iglasti gozdovi (540 hektarov),
- barjanski gozdovi (60 do 120 hektarov),
- travišča in drugi pašniški habitati (9.021 do 9.351 hektarov),
- obrečni travniki (1.140 hektarov),
- reke in jezera (1.220 hektarov)
- in do največ 850 hektarov drugih habitatnih tipov.

Slovenija mora pri pripravi NNON določiti **konkretne ukrepe in prednostna območja za obnovo do leta 2030**. Izhodišče bodo že sprejeti strateški nacionalni akti:

- Nacionalni program varstva okolja (NPVO) do 2030

- Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2023-2028 (PUN 2023-28)
- Nacionalni gozdni program - Zavod za gozdove Slovenije
- Skupna kmetijska politika 2023-2027 - Skupna kmetijska politika
- Načrt upravljanja voda na vodnem območju Donave za obdobje 2023-2027
- Načrt upravljanja z morskim okoljem za obdobje 2022 - 2027 Nacionalni energetski in podnebni načrt
- Načrt upravljanja ribištva

Priprava načrta mora biti odprta, pregledna, vključujoča in učinkovita, skladno z Aarhusko konvencijo in 20. točko 14. člena Uredbe o obnovi narave. Javnost, vključno z deležniki, mora imeti možnost pravočasnega in učinkovitega sodelovanja, načrt pa mora prikazati, kako je bilo to sodelovanje zagotovljeno in upoštevano.

Na spletni strani je ministrstvo predstavilo časovnico priprave nacionalnega načrta za Slovenijo. Ustanovljena je **medresorska posvetovalna delovna skupina** - vanjo so vključeni: **Ministrstvo za naravne vire in prostor, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Direkcija Republike Slovenije za vode, Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo, Zavod za gozdove Slovenije**, v procesu pa bodo v pripravo vključeni tudi drugi deležniki, splošna, strokovna javnost, vendar termini posvetovanj še niso znani.

Objavljeno je tudi povabilo javnosti k spremljanju procesa priprave načrta in sodelovanju v posvetovanjih – vprašanja in predloge pa je možno posredovati na nnon.mnvp@gov.si. Sodelujete lahko pa tudi z odgovarjanjem na **spletne ankete**, s katerimi zbirajo poglede javnosti med 1. oktobrom in 7. novembrom 2025. Predloge bodo smiselno vključili v prvi osnutek NNON:

- Vprašalnik o obnovi narave v Sloveniji
- Predlogi za pristope po različnih členih uredbe
- Odprto zbiranje idej in mnenj o obnovi narave

Čebelice so naše prijateljice (foto: Klemen Petek)

Potomci po biku Gimliju SI 75655873 (foto: Jure Oderlap)

ČASOVNICA ZA SLOVENIJO:

- **Do junija 2025:** javna predstavitev okvirja ter širše posvetovanje z deležniki – že izvedeno na Brdu pri Kranju, predstavitev MNVP 13.6.2025 (tukaj)
- **druga polovica 2025:** predstavitev predloga NNON deležnikom in izvedba usklajevanj, kot jih zahtevajo postopkovne določbe uredbe;
- **oktober 2025 – marec 2026:** vključevanje javnosti in deležnikov (spletne ankete, delavnice, javni dogodki);
- **do sredine 2026:** končna obravnava in potrditev NNON,
- **do 1. septembra 2026:** predložitev osnutka NNON Evropski komisiji,
- **do februarja 2027:** pripombe Evropske komisije na osnutek NNON,
- **do avgusta 2027:** dopolnitev NNON,
- **do leta 2030:** uresničitev prvih konkretnih ciljev obnove degradiranih ekosistemov

Za pravično in učinkovito pripravo NNON je pomembno, da pri tem sodelujejo različni deležniki – predstavniki različnih ministrstev, nevladne organizacije in kmetje. Kmetje igrajo ključno vlogo pri varovanju narave in ohranjanju rodovitne zemlje za pridelavo hrane. Zato je nujno vzpostaviti odprt in sodelovalen dialog med kmetijskim in okoljskim sektorjem, da skupaj oblikujemo usklajen dokument, ki bo varoval naravo in hkrati upošteval potrebe kmetijstva.

Viri so dostopni pri avtorici

Materinstvo (foto: Barara Mohorič)

Psihosocialna podpora – pogovor, ki reši marsikatero stisko

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije
Lucija Pinterič,
vodja psihosocialne podpore

Kmetijstvo je poklic, ki ni zgolj delo – je način življenja. Kmet ni zaposlen od osmih do štirih, temveč živi s svojo zemljo, živalmi in naravo. Delo in družinsko življenje se nemalokrat prepletata. Vsak dan prinašata nove izzive – od nepredvidljivega vremena, bolezni, nihanja cen, do skrbi za družino, živali, površin, mehanizacijo in drugih. Vse to je velik napor in lahko povzroča stres, ki ne obremenjuje le telesa, ampak tudi dušo. Prav zato je bila vzpostavljena **brezplačna psihosocialna podpora za kmete**, ki jo izvajamo na Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije.

Lucija Pinterič

Ko je pogovor prva pomoč

Na psihosocialno podporo se ljudje pogosto obrnejo, ko stiska že traja dolgo. Vzrokov je veliko: težave v družini, bolezni, izgorelost, zasvojenost, konflikti pri prenosu kmetije, občutek osamljenosti ali nemoči. Veliko težav izhaja iz odnosov – med starši in otroki, partnerji ali med generacijami, ki živijo in delajo skupaj. Pogosto se pojavi tudi občutek, da nihče ne razume, kako težko je danes kmetovati. Kmetje se počutijo od države in politike neslišani in nepodprti, kar je pokazala tudi raziskava, ki poteka na Zbornici.

Kmetje so navajeni potrpeti. Dolga leta so bili prepričani, da morajo vse zdržati sami, da je prositi za pomoč znak šibkosti. A prav nasprotno – za pogovor se odločijo tisti, ki imajo pogum. Pogovor ni znak nemoči, temveč moči – to je odločitev, da želim nekaj spremeniti in narediti korak zase in za svojo družino.

Kaj je psihosocialna podpora?

To je strokovna, a hkrati zelo človeška pomoč, ki jo izvajamo v obliki razbremenilnih pogovorov in drugih metod, ki stremijo k iskanju rešitev. Pogovarjamo se o tem, kaj človeka teži, kje vidi izhod, kaj lahko spremeni in kako se spopasti s stresom.

Svetovanja večinoma potekajo na sedežu zbornice, po telefonu v primeru bolezni in invalidnosti pa tudi na kmetiji. Do zdaj je bilo izvedenih že več kot 800 svetovanj, kar kaže, da je potreba po taki obliki pomoči velika.

Duševno zdravje in delo na kmetiji

Duševno zdravje vpliva na vse odločitve, ki jih kmet sprejema – od predaje kmetije, finančnih odločitev, odnosa do živali in zemlje, pa vse do varnosti pri delu. Utrujen, neprespan ali potrč človek se težje zbere, pogosteje naredi napako, kar lahko vodi tudi v nezgode. Prav zato je skrb za duševno zdravje hkrati tudi skrb za varnost in učinkovitost na kmetiji.

V raziskavah, ki jih je opravila Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, se kaže, da ima veliko kmetov težave z nespečnostjo, izgorelostjo, s tesnobo in z depresijo. Stres povzročajo predvsem zahteve kmetijske politike, administrativne obremenitve, nepredvidljivo vreme in nizke odkupne cene. Ti pritiski se nalagajo in prej ali slej pustijo posledice. Včasih to pomeni razdražljivost, težave v družini ali na koncu celo bolezen.

Ko se stiske začnejo reševati

Rezultati psihosocialne podpore so spodbudni. Ljudje poročajo o izboljšanju družinskih odnosov, o boljšem razumevanju, manjši uporabi pomirjeval in antidepresivov, zmanjšanju nasilja in boljši komunikaciji. Marsikje so se po dolgem času spet povezali družinski člani, ki niso govorili med seboj. Pogosto se prepreči tudi prodaja kmetije ali opustitev kmetovanja, saj pogovor prinese nov pogled in voljo do sprememb.

Zmanjšuje se stigma glede duševnega zdravja – kmetje se o tem vse več pogovarjajo, postajajo bolj odprti,

Pod cvetočimi jablanami (foto: Klemen Petek)

si upajo priznati, da jih je tudi strah, da so utrujeni ali osamljeni. In prav to je največji korak naprej – da se o duševnem zdravju v kmetijstvu govori odkrito, brez sramu.

Povezanost kot moč

Kmetijstvo ni lahko, a ima nekaj, kar mnogi drugi poklici nimajo – močno povezanost z naravo in med seboj. Ko se kmetje začnejo povezovati, pogovarjati in deliti izkušnje, postanejo drug drugemu opora. Psihosocialna podpora pomaga graditi prav to – razumevanje, povezanost in moč skupnosti.

Kam po pomoč?

Če se znajdete v stiski ali bi se želeli pogovoriti, nas lahko pokličete na **070 444 202**. Pogovor je zaupen, brezplačen in namenjen vsem, ki živite in delate na kmetiji.

Kdo izvaja psihosocialno podporo za kmete?

Z veseljem bom sprejela vaš klic ali osebni obisk na sedežu Zbornice (Gospodinjstva ulica 6, Ljubljana)

Sem vodja psihosocialne podpore na Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije. Po izobrazbi sem univ. dipl. inž. zootehnik in strokovna delavka v socialnem varstvu. Na KGZS izvajam brezplačna individualna svetovanja

za člane kmetij, ki se znajdejo v stiski, ki se pojavijo ob težkih vsakodnevnih situacijah, kot so smrt bližnjega, ločitve, prevzem kmetije, odvisnosti, prihod novega člana na kmetijo, spori, težave v odnosih, slaba komunikacija in druge situacije.

Sofinancira
Evropska unija

JR za podintervencijo izmenjava znanja in prenos informacij s področja psihosocialnih tematik za leto 2025

Na planini Konjščica (foto: Janja Ristovski)

Poletna paša (foto: Klemen Poljanšek)

Oplemenjena jezersko-solčavska ovca

viš. pred. dr. Angela Cividini,
doc. dr. Mojca Simčič,
Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta
Oddelek za zootehniko

Ovca JSR z 36. zaporednim potomcem; 16. jagnitev (foto: Angela Cividini)

Uvod

Oplemenjena jezersko-solčavska ovca je nastala v Republiki Sloveniji z oplemenjevanjem dela populacije avtohtone jezersko-solčavske ovce z romanovsko ovco z namenom izboljšati plodnost (povečati velikost gnezda oz. število rojenih mladičev v gnezdu). Z oplemenjevanjem je v letu 1979 začel prof. dr. Franc Zagožen, ki je začetne poskuse podrobno opisal v svoji knjigi *Ovčereja* (Zagožen, 1981). Oplemenjena jezersko-solčavska ovca je po obeh pasmah podedovala in ohranila zgodnjo spolno zrelost in celoletno poliestričnost. Po romanovski ovci je podedovala zelo dobro plodnost (velikost gnezda), po jezersko-solčavski ovci pa prilagojenost na naše okolje in pogoje rejne. Od leta 2021 dalje spada med avtohtone pasme ovc v Sloveniji.

Lastnosti zunanosti

Živali so večinoma bele barve ali pa imajo plašč sive barve s črnimi nogami in črno glavo z belo liso na čelu. Siv odtonek barve je rezultat belih tankih sekundarnih vlaken (podlanke) in črnih debelejših primarnih vlaken (krovnih dlak) (Žagar, 2012).

Glava je pri večini živali bele barve. Pri nekaterih pa se pojavlja tudi glava črne barve z belo liso na čelu. Vse živali so brezrožne in imajo krajše uhlje (štrleče na stran pod kotom 45° - 90°). Nosni profil na plemeniti glavi je lahko rahlo izbočen ali raven.

Telesni okvir živali je srednje velikosti, manjši kot pri jezersko-solčavski ovci, srednje širok, tanjših kosti in skladden. Noge so krajše v primerjavi z jezersko-solčavsko ovco in so manj poraščene z volno. Večina živali ima srednje kratek ali kratek rep. Srednje kratek rep ne sega do skočnega sklepa, kratek rep pa pokriva le sramnico (Žagar, 2012).

Telesna masa odraslih ovc je od 55 do 65 kg, ovnov pa 90 kg in več. Ovce oplemenjene jezersko-solčavske pasme dosežejo največjo telesno maso pri starosti šestih let, ko tehtajo v povprečju 65,5 kg. V višino vihra odrasle ovce merijo od 67 do 71 cm, v višino križa pa od 69 do 72 cm (Žagar, 2012).

Volna je srednje do zelo grobe kakovosti, premer vlaken je od 23 do 33 mikronov. V runu so prisotna groba primarna volnena vlakna (resnica), ki so pri nekaterih živalih bolj izrazita na prsnem delu (griva). Prednje noge so poraščene z volno največ do sredine podlaktne kosti, zadnje pa največ do skočnega sklepa. Obraslost z volno je slabša tudi po trebuhu.

Ovca oplemenjene jezersko-solčavske pasme z jagnjetom (foto: G. Gorjanc)

Mlad oven oplemenjene jezersko-solčavske pasme (foto: SimonKr)

Proizvodne lastnosti

Oplemenjena jezersko-solčavska ovca je primerna za intenzivno in ekstenzivno prirajo jagnjet za meso. Njene najbolj dragocene lastnosti so dobra plodnost in celoletna poliestričnost ter srednje dobra hitrost rasti in omišičenost jagnjet. Celoletna poliestričnost je redka in izjemna lastnost, ko se ovce mrkajo v kateremkoli letnem času, kar je potrebno ohranjati. Pasma je tudi dobro

prilagojena na naše okolje in pogoje rejne. V bolj intenzivnih tehnologijah rejne ovce dosega zelo dobro plodnost (večje število rojenih jagnjet na gnezdu in na leto), jagnjeta pa velike dnevne priraste ter odlično vitalnost. Ovce imajo dobre materinske lastnosti, zaradi česar je malo poginov jagnjet. Živali so živahnega temperamenta. Zaradi večjega števila rojenih jagnjet v gnezdu in celoletne poliestričnosti (tri gnezda v dveh letih) je pasma primerna za gospodarsko križanje s specializiranimi mesnimi pasmami.

V letih od 2000 do 2024 je bila povprečna velikost gnezda pri ovcah oplemenjene jezersko-solčavske pasme 1,49 rojenega jagnjeta, povprečna doba med jagnjitvama pa 253 dni. Povprečni dnevni prirast jagnjet v letih od 2000 do 2024 je bil 217 g/dan (Savšek in sod., 2025).

Oplemenjeno jezersko-solčavsko ovco so rejci dobro sprejeli, saj se je v petinštiridesetih letih razširila že po celotnem območju Republike Slovenije.

Oplemenjena jezersko-solčavska ovca je avtohtona pasma ovc na območju Republike Slovenije

Na podlagi 34. člena Pravilnika o ohranjanju biotske raznovrstnosti v živinoreji (Ur. l. RS, št. 90/04 in 88/14) in na podlagi tretjega odstavka 68. člena in 3. člena Zakona o živinoreji (Ur. l. RS, št. 18/02, 110/02 – ZUreP-1, 45/04 – ZdZPKG, 90/12 – ZdZPVHVVR in 45/15) morajo biti za priznanje nove avtohtone pasme izpolnjeni naslednji pogoji rejne:

- da gre za tradicionalno pasmo,
- da je bila populacija pasme zaprta najmanj zadnjih trideset let (za vrsto ovce, koze) oziroma petdeset let (za vrsto govedo, konji in osli),
- da je načrtan vnos genov iz tujih pasem v populacijo pasme dovoljen samo za preprečevanje inbridinga in je jasno določen v rejnem programu,
- da je pasma nastala na območju Republike Slovenije.

Vsi naštetni pogoji za priznanje nove avtohtone pasme na ozemlju Republike Slovenije so bili ugotovljeni in izpolnjeni že v letu 2021, ko je bila pasma priznana kot avtohtona pasma ovc in vpisana v register avtohtonih pasem ovc na ozemlju Republike Slovenije

V Centralni podatkovni zbirki Drobница so živali oplemenjene jezersko-solčavske pasme evidentirane od leta 1978 dalje in v Rodovniški knjigi za oplemenjeno jezersko-solčavsko ovco od leta 2004 dalje. Z oplemenjevanjem dela populacije jezersko-solčavske ovce z romanovsko ovco se je načrtno pričelo v letu 1979 (Zagožen, 1981). Že takrat je v Centralni podatkovni zbirki (CPZ) Drobница, ki jo v okviru nalog Skupnega temeljnega rejskega programa vzdržujemo na Oddelku za zootehniko Biotehniške fakultete, razviden prvi vpis živali, kot rezultat opisanega oplemenjevanja. Število živali se je od leta 1979 dalje povečevalo. Leta 1991, pred štiriinštridesetimi leti, je bilo v CPZ Drobница vpisanih 1.097 aktivnih odraslih plemenskih živali oplemenjene jezersko-solčavske ovce. Populacija oplemenjene jezersko-solčavske ovce je bila največja v letu 2004, ko je štela 8.558 odraslih plemenskih živali. Od leta 2004 do leta 2020 beležimo

Trop ovc JSR (foto: Angela Cividini)

zmanjševanje števila živali te pasme, od leta 2021 pa do leta 2024 pa se je stalež spet začel povečevati.

Na dan 31. decembra 2024 je bilo v rodovniški knjigi za oplemenjeno jezersko-solčavsko ovco vpisanih 5.966 odraslih aktivnih plemenskih živali.

Rejski program za oplemenjeno jezersko-solčavsko pasmo ovc je bil sprejet v letu 2004 (Kompan in sod., 2004) in kasneje dopolnjen v letu 2015 (Cividini in sod., 2015) ter na novo usklajen z Uredbo o reji živali v letu 2024 (Uredba (EU) 2016/1012; Cividini in sod., 2024).

V skladu s sedaj veljavnim Rejskim programom za oplemenjeno jezersko-solčavsko pasmo ovc (Cividini in sod., 2024) vnos genov iz tujih pasem v populacijo oplemenjene jezersko-solčavske ovce za preprečevanje inbridinga ni predviden. Vsa jagnjeta, ki so rezultat gospodarskega križanja z mesnimi pasmami, so namenjena za zakol.

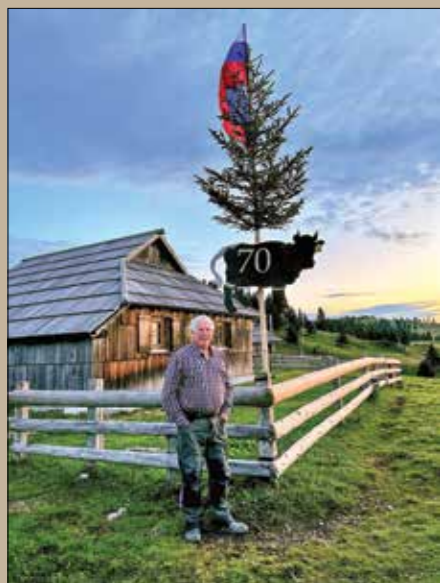
Povečevanje stopnje inbridinga v populaciji se preprečuje z izbiro optimalnega plemenskega ovna za ovce v vsakem posameznem tropu na podlagi koeficienta sorodstva med potencialnim plemenjakom in ovcami v tropu.

Literatura:

- Cividini A., Birtič D., Bojkovski D., Čepon M., Drašler D., Gorjanc G., Kastelic M., Klopčič M., Kompan D., Komprij A., Krsnik J., Potočnik K., Simčič M., Zajc P., Žan M. 2015. Rejski program za oplemenjeno jezersko-solčavsko pasmo ovc. Domžale: Oddelek za zootehniko, BF, Zveza društev rejcev drobnice Slovenije, 75 str.
- Cividini A., Simčič M., Bizjak M., Birtič D., Drašler D., Zajc P., Šen G. 2024. Rejski program za oplemenjeno jezersko-solčavsko ovco. Domžale: Oddelek za zootehniko, BF: Zveza društev rejcev drobnice Slovenije, 25 str.
- Kompan D., Komprij A., Birtič D., Cividini A., Žan M., Bojkovski D., Drašler D., Simčič M., Gorjanc G., Potočnik K., Krsnik J., Čepon M. 2004. Rejski program za oplemenjeno jezersko-solčavsko pasmo ovc. Domžale: Oddelek za zootehniko, BF, Zveza društev rejcev drobnice Slovenije, 62 str.
- Pravilnik o ohranjanju biotske raznovrstnosti v živinoreji (Ur. l. RS, št. 90/04 in 88/14)
- Savšek R., Cividini A., Simčič M., Drašler D., Zajc P., Bizjak M., Šen G., Krsnik J., Štepec M., Dolinar A., Mrkun J., Potokar D. 2025. Poročilo o opravljenem delu znotraj STRP na področju rejne drobnice v letu 2024. Domžale: Priznana rejska organizacija Zveza društev rejcev drobnice, Druga priznana organizacija pri reji drobnice Oddelek za zootehniko.
- Uredba (EU) 2016/1012 Evropskega parlamenta in sveta z dne 8. junija 2016 o zootehniških in genealoških pogojih za rejo, trgovino s čistopasemskimi plemenskimi živalmi, hibridnimi plemenskimi prašiči in njihovim zarodnim materialom ter za njihov vstop v Unijo ter o spremembi Uredbe (EU) št. 652/2014, direktiv Sveta 89/608/EGS in 90/425/EGS ter razveljavitvi določenih aktov na področju rejne živali. Ur. list RS 171, 66-143 str.
- Zakon o živinoreji (Ur. l. RS, št. 18/02, 110/02 – ZUreP-1, 45/04 – ZdZPKG, 90/12 – ZdZPVHVVR in 45/15)
- Zagožen F. 1982. *Ovčereja*. Knjižica za pospeševanje kmetijstva. Ljubljana, ČZP Kmečki glas. 204 str.
- Žagar A. 2012. Telesne mere in značilnosti oplemenjene jezersko-solčavske ovce. Diplomsko delo. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, 34 str.

Janezu Kemperlu v slovo

1954–2025

Janez Kemperl

V februarju smo se poslovili od Janeza Kemperla, ki je gospodaril na Bavančevi kmetiji v Županjih Njivah. Bavančeva kmetija je bila izvorna kmetija cikaste pasme govedi.

Janez je kmetovanje začel v srednjih letih, ko se je odločil prevzeti kmetijo sorodnikov, ki niso imeli naslednika. Ta odločitev ni bila lahka, saj je zahtevala veliko poguma in prilagodljivosti, a hkrati je pomenila priložnost, da ohrani kmetijsko tradicijo, ki jo je globoko cenil. Že od mladosti je s svojimi izkušnjami, znanjem in delom po-

magal na kmetiji. Kmetija je za njega postala izziv, ki ga je sprejel z vso predanostjo. Z veliko truda, znanja in trdega dela jo je obnavljal in moderniziral, pri tem pa se je osredotočil tudi na povečanje črede. Pomemben del njegovega življenja je bila reja cikastega goveda, ki je sčasoma postala ena njegovih glavnih dejavnosti. Njegove kravice so bile vedno skrbno negovane in marsikdaj je bila katera pripeljana na razstavo, da se je pokazala širšemu občinstvu.

Od svojih staršev je podedoval pastirsko poslanstvo, saj je bil več let pastir svoje črede na Mali planini. V poletnih pašnih mesecih zaradi dela na kmetiji ni mogel biti "običajni" pastir in prebiti poletja na planini, ampak se je vsakodnevno vozil na trasi dom-Mala planina. Kar pomeni, zvečer gor na planino in zjutraj dol. Vzdrževanje stika z naravo in delo na kmetiji, sta mu omogočila, da je vsak dan preživel med dolino in planino, ob tem pa nikoli ni izgubil ljubezni do svojega dela. Trdo delo, spoštovanje narave, natančnost pri vsakem opravilu in zanesljivost, ki so jo prepoznali vsi, ki so ga poznali, so zaznamovali njegovo delo in življenje.

Čeprav Janeza ni več med nami, bodo njegovo delo, vrednote in predanost, ki jih je predstavil skozi svoja vsakdanja dejanja, še naprej živela v spominih vseh, ki so ga imeli čast poznati. Ostaja zgled človeka, ki je cenil trdo delo, preprostost, globoko povezanost z naravo ter odnosom do ljudi.

Rejsko Društvo Cika

Francu Likarju v slovo

1946–2024

Franc Likar

Franc Likar se je rodil 13. septembra 1946 kot drugi izmed devetih otrok. Otroštvo je preživel na domači kmetiji, nekaj let pa je služil tudi kot pastir v Idrijskih Krnicah, kjer je obiskoval tamkajšnjo osnovno šolo. Že kot mladoleten se je zaposlil v idrijskem rudniku živega srebra. Tako v rudniku kot doma je pogosto prihajal v stik z lesom, ki ga je zelo cenil in dobro poznal.

Bil je velik ljubitelj narave in domačih živali, še posebej konj. Svoje zanimanje je udeležal tudi v različnih društvih. Bil je član konjerejskega društva, društva za rejo drobnice, nazadnje pa se je 1. januarja 2021 pridružil Združenju rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji. Kmalu po včlanitvi je bil izvoljen v upravni odbor. V združenju je deloval predano in vestno; redno se je udeleževal sej, delavnic, ekskurzij in občnih zborov, čeprav je bilo njegovo domovanje od prizorišč pogosto oddaljeno.

Živel je v tesnem stiku z naravo. Rad je zahajal v planine in bil dejaven tudi v sadjarskem društvu ter društvu za zdravilne rastline Encijan. Poznali smo ga kot delavnega, zanesljivega, ponosnega in zvestega člana naše skupnosti. Kljub zdravstvenim težavam, ki so ga v zadnjem času močno obremenjevale, je svojo bolečino tiho nosil in o njej redko govoril.

Bolezen je bila nazadnje močnejša. Franc Likar je umrl 19. novembra 2024, pokopan pa je bil 22. novembra v Spodnji Idriji.

Rejsko Društvo Cika

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

KMETIJSKO GOZDARSKI ZAVOD
LJUBLJANA

Povezani z zemljo, povezani drug z drugim.

Družinske kmetije, povezane v zadrage, so že več kot 150 let trden temelj slovenskega podeželja. S spoštljivim odnosom do zemlje in z medsebojno podporo skrbimo, da je **hrana, pridelana na kmetijah, dragoceno darilo narave za moč korenin celotne dežele.**

Brez kakovostne hrane ni zdrave prihodnosti. Zato še naprej skupaj čuvajmo naše korenine in ostanimo dežela dobre, domače hrane.

Hvala več kot 13.000 družinskim kmetijam, povezanih v 60 zadrugah Zadrुžne zveze Slovenije, za ves vaš trud in predanost.

www.zzs.si

PODATKI O DAVČNEM ZAVEZANCU:

.....
(ime in priimek davčnega zavezanca)

.....
(podatki o bivališču: naselje, ulica, hišna številka)

.....
(poštna številka, ime pošte)

.....
(davčna številka)

.....
(pristojni finančni urad)

ZAHTEVA za namenitev dela dohodnine za donacije

Ime oziroma naziv upravičenca	Davčna številka upravičenca	Odstotek (%)
Združenje rejcev avtohtonega cikastega goveda v Sloveniji	43118755	1%

V/Na, dne

.....
podpis zavezanca/ke

PESEM SREČE

*Sreča je v cvetu, ki se pomladi prebudi,
v travi zeleni, ki v blagem vetru valovi,
je v vonju bezga, ki omamno diši,
v upanju, ki se znova v srcu rodi.*

*Sreča je v soncu, ki prijetno greje obraz,
v šumenju morja, ko ustavi se čas,
v prijateljih, ki se družijo v počitniških dneh,
v pesmi, ki se razlije v toplih poletnih nočeh.*

*Sreča je v barvah jeseni, ki plešejo v krošnjah,
v šelestenju listja, skrbno obdelanih njivah,
je v plodovih, ki deli jih narava,
je v vremenu, ki se z nami vedno bolj poigrava.*

*Sreča je v tišini snežink, ki pozimi padajo na tla,
v toplini doma, kjer ogenj v kaminu plapola,
je v dobrih ljudeh in majhnih stvareh,
v prijazni besedi, ki spravlja te v smeh.*

*Sreča je v lepoti, ki jo prinaša življenje,
v čudoviti naravi, kjer pozabiš na skrbi, trpljenje,
je v iskrenih ljudeh, ki svetijo kot luči,
v dajanju ljubezni, ki nikoli ne zbledi.*

Mija Slapar

Ljubljana, 24. november 2025

